REGISTERD NO 7, 1874

वऱ्हाडसमाचार.

पुस्तक ८ | अकोला, रविवार ता० ६ माहे डिसेंबर सन १८७४ इ० | अंक ४९

जाहिरात.

वऱ्हाडसमाचाराचीकिंमत.

	रु.
वर्षाचे अगाऊ	६
सालअखेर	७
फुटकळ अंकास	०४
डांकहशील	
वर्षाचे अगाऊ	१०८
" अखेर	२

नवीन वर्गणीदार होऊ इच्छिणारे लोकांकडून आगाऊ वर्गणी आल्या खेरीज पत्र सुरू केलें जाणार नाहीं.

नोटिसीबद्दल.

मराठी, दर ओळीस	०१०६
तीच नोटिस दुसरे खेपेस	०१
इंग्लिश लिपींत दर ओळीस	०४
" दुसरे खेपेस	०२

जाहिरात.

GREAT INDIAN PENINSULA RAILWAY.
RE-OPENING OF THE AMRAOTI STATE RAILWAY.

ग्रेट इंडियन पेनिन्सुला रेलवे
अमरावती स्टेट रेलवेची पुन्हा सुरुवात.

तारीख १ माहे डिसेंबर सन १८७४ इसवी रोज मंगळवार या दिवशीं व त्यापासून पुढें अमरावतीची सरकारी आगगाडी उतारू व माल यां करितां पुन्हा सुरू होईल; आणि या तारखेपासून पुन्हा दुसरी जाहिरात लागे पर्यंत उतारू व माल यां सहीतची ह्मणजे मिक्स गाडी, नागपुर गाडीच्या जाण्याचे व येण्याचे धोरणानें, खालीं लिहिल्या वेळाप्रमाणें बदनेरा आणि अमरावती यांच्या दरम्यान नित्य जाऊ येऊं लागेल.

खालील गाड्या.

	सकाळीं	सायंकाळीं
बदनेऱ्याहून	७-०	५-१५
अमरावतीस	७-३०	५-४५

वरील गाड्या

सोडण्य	सकाळीं	दुपारीं
[illegible]वतीहून	६-३०	२-५
[illegible]नेऱ्यास	६-०	२-३५

या रेलवेच्या सर्व स्टेशनांहून अमरावतीस व अमरावतीहून इतर सर्व स्टेशनास जाणारे येणारे उतारू व माल यांस घेतलें व पोचविलें जाईल तसेंच दुसऱ्याही ज्या ज्या रेलवेचा या रेलवेशी संबंध आहे त्यांचें प्रत्येक स्टेशन व अमरावती यांच्या दरम्यानचेही उतारू व माल घेतला आणि पोचविला जाईल.

उतारू, त्यांचें सामान, बिनड्या, घोडे, गाड्या, आणि कुत्रीं यांजबद्दल हमेशाचे जे दर आहेत त्याच दराप्रमाणें पैसा घेतला जाईल आणि मालावर मात्र हमेशाच्या दरापेक्षां दरमणास तीन पै जास्त घेतल्या जातील.

या शिवाय दरदाम वगैरे विषयीं अधिक माहिती स्टेशनावरून मिळेल अथवा खालीं सही करणारापाशीं मिळेल.

हेनरी कांडर.
जनरल ट्राफिक म्यानेजर.

मुकाम मुंबई ता० २५ नोवेंबर सन ८१७४इ०

GREAT INDIAN PENINSULA RAILWAY.
REOPENING OF THE KHAMGAON STATE RAILWAY.

ग्रेट इंडियन पेनिन्सुला रेलवे.
खामगाव स्टेट रेलवेची पुन्हा सुरुवात.

तारीख १ माहे डिसेंबर सन १८७४ इसवी रोज मंगळवार या दिवशीं व त्यापासून पुढें खामगावची सरकारी आगगाडी उतारू व माल यांकरितां पुन्हा सुरू होईल; आणि या तारखेपासून पुन्हा दुसरी जाहिरात लागेपर्यंत उतारू व माल या सहीतची ह्मणजे मिक्स गाडी, नागपुर गाडीच्या वर येण्याचे धोरणानें, खालीं लिहिल्या वेळाप्रमाणें जळम आणि खामगाव यांच्या दरम्यान नित्य जाऊ येऊं लागेल.

खालील गाडी.

जलमहून संध्याकाळचे ७ अवर ४० मिनिटांनीं निघेल ती खामगावास ८ अवर २५ मिनिटानीं जाऊन पोंचेल.

वरील गाडी.

खामगावाहून संध्याकाळचे ६ अवर १५ मिनिटानीं निघेल ती जळमास ७ वाजतां पोचेल.

या रेलवेच्या सर्व स्टेशनाहून खामगावास व खामगावाहून इतर सर्व स्टेशनास जाणारे येणारे उतारू व माल यांस घेतलें व पोचविलें जाईल तसेंच दुसऱ्याही ज्या ज्या रेलवेचा या रेलवेशी संबंध आहे त्यांचें प्रत्येक स्टेशन व खामगाव यांच्या दरम्यानचेही उतारू व माल घेतला आणि पोचविला जाईल.

दरदाम वगैरे विषयीं माहिती स्टेशनावरून मिळेल अथवा खालीं सही करणारा पाशीं मिळेल.

हेनरी कांडर.
जनरल ट्राफिक म्यानेजर.

मुकाम मुंबई ता० २५ नोवेंबर सन १८७४ इ०

नोटिसा.

नोटिस राव जगदेवराव राजे मानसिंगराव जाधव जमिदार देऊळगाव वालाजी जिल्हा बुल्ढाणें यांस खालीं सही करणार याजकडून नोटिस देण्यांत येते कीं आह्मी तुमचे पत्रावरून पाडुरंग गोविंद वकील यांस रुपये २५०० तारीख ७ माहे फेब्रुवारी सन १८७२ रोजीं दिले व किरकोळ रुपये १५०८ एकूण रुपये २५१५०८ शिक्का सरकारी व व्याज माहे ३४चे दर शेकडा १ प्रमाणें रुपये ८५५०१ एकूण रुपये ३३७००९ पैकी वजा तुमचे तारणमाल वकील मजकूर याजकडून घेतला तो सोनें वजन तोळे १४००४चे रुपये २११६०१४ व चांदी तोळे २७४०१२चे रुपये २७५ एकूण २३९१०१४ तुमचे यादींत किंमत लाविल्याप्रमाणें वजा जातां बाकी रुपये नऊशें अठ्याहात्तर अकरा आणे ९७८०११ तुमचेकडेस घेणें निघत आहे तर आपण ही नोटिस पावल्यापासून ८ दिवसांत सदहू रुपये आमचे दुकानीं आणून देऊन खात्याचा निकाल करावा जर असें न कराल तर रीतिप्रमाणें तुमचेवर फिर्याद करून नोटिशीचे खर्चासुद्धां रुपये घेतले जातील तारीख १ माहे दिसेंबर सन १८७४

(सही) जोरावरमल गंगाधर साहू दुकान अकोलें.

नोटिस— विरजी मावजी भाट दुकान शेगाव यास रूपचंद नथमल दुकान निमगरदें तालुके बाळापूर वहिवाटदार जयकिसनदास याजकडून नोटिस देण्यांत येते कीं तुह्मी आह्मापासून चणे खंडी ३ दर ५० रुपये प्रमाणें १५० रुपयाचे व लाख खंडी ४ दर ३६ रुपये प्रमाणे १४४ रुपयाचे असा २९४ रुपयांचा माल भाद्रपद वद्य ८ स आमचे दुकानीं येऊन मोजून ध्यावा व आह्मास रुपये रोख द्यावे असा तुमचा आमचा करार चार दिवसाचे बोलीनें झाला व विसाराबद्दल तुह्मी आह्मास रुपये दहा दिले. पुढें मुदतशीर आह्मी माल तयार ठेविला परंतु तुह्मी घेण्यास आला नाहीं पुढें दोन तीन वेळां तुह्माला निरोप पाठविले तरी तुह्मी येत नाहीं व माल घेऊन आमचे रुपये देत नाहीं दोन महिने होऊन गेले. याज करितां ही मुद्दाम नोटिस दिली आहे तर नोटिस पोंचल्या पासून आठ दिवसांत तुह्मी माल ध्यावयास आल्यांस ठीक आहे नाहीपेक्षां पुढें तुह्माला माल मिळणार नाहीं. आणि बाजारभावाप्रमाणें हल्लीं दरांत घटती झाली आहे ती चण्याचे दर खंडीस रुपये १५ प्रमाणें ३ खंडीचे रुपये ४५ व लाखेचे दर खंडीस रुपये १० प्रमाणें रुपये ४० एकूण रुपये ८५ नुकसानीबद्दल तुह्मापासून भरून घ्यावयाचे त्यांत १० रुपये विसाराचे वजा जातां बाकी रुपये ७५ आठ दिवसांचे आंत माप न घेतल्यास रोख पाठवून द्यावे नाहीं पेक्षां तुह्मावर दिवाणींत फिर्याद करून खर्चासुद्धां सर्व रकम व या नोटिशीचा खर्च भरून घेतला जाईल. कळावें तारिख २९ माहे नोवेंबर सन १८७४ इसवी.

(सही) रूपचंद नथमल दुकान निमगरदें तालुके बाळापूर वहिवाटदार जयाकिसनदास दस्तुर खुद्द.

नोटिस— पुंजाजी हिवसे, भोनाजी वल्लद गबुजी देंटे, खंडु धोटे व जयऱ्या वल्लद रंभू महाळी रहाणार वरवट तालुके जळगाव यांस खालीं सही करणारांकडून नोटिस देण्यांत येतें कीं, मजपाशीं मंजी नावाची नवऱ्यापासून फारकत घेऊन मोकळी झालेली एक स्त्री आहे व ती आणि मी स्त्री पुरुषांच्या नात्यानें आज पांच वर्षें नांदत आहो. तिची व माझी जात एक आहे त्या मुळें तिचा माझा अन्न व्यंवहार ही आहे. व ही गोष्ट सर्व गाववाल्यांस ठाऊक असून जातवाल्यांसही माहित आहे. आणि ते त्याजबद्दल कांहीं विधी निषेध न मानतां पूर्ववतप्रमाणें आह्माशीं आज पांच वर्षें अन्न व्यवहार करीत आहेत असें असतां सुमार दोन महिन्यापूर्वी माझे स्त्रीवर गर्भपाताचा खटला अदावतीनें कोणी उत्पन्न केला होता पण सरकारांतून तो नाशाबीद झाला व डाक्टराची साक्ष गर्भपात उष्णतेनें झाल्या विषयींची पडली व ती दोषमुक्त झाली तरी अकोल्याहून या मुकद्दम्यांतून आह्मी दोघे परत आल्यापासून तुह्मी आह्माशी खटखट करिता व आह्मी जातींत नाहीं असें ह्मणतां व पूर्वींच्या प्रमाणें अन्न व्यवहारास हरकत सांगता ती बेकायद्याची व गैराशिस्त आहे. माझी स्त्री मंजी इजवर व माझ्यावर कसलाही दोष नाहीं व आमचे जातवाले सुमार ४०० इसम आह्मांस कांहीं दोष लावित नसतां अन्न व्यवहारास रुजू असून फक्त तुह्मी चौघेजण फंद करिता तेणेंकरून आमचे अब्रूस कमीपणा होण्याचा संभव आहे. याजकरितां तुह्माला या नोटिशीनें मुद्दाम कळवितो कीं ही नोटिस पोंचल्यापासून आठ दिवसांत तुह्मी जातवाले जमऊन त्यां समक्ष आह्मी जातींत आहो असें कबूल करावे व फंद करण्याचा सोडून द्यावा असें न कराल तर खोटी बातमी उठऊन अब्रू घेतल्याबद्दल व मनाला दुःख दिल्याबद्दल तुह्मावर अकोल्यास डिपुटी कमिशनर साहेबापुढें फौजदारींत फिर्याद केली जाईल. व मग तुह्माला शिक्षा होईल आणि नंतर पस्तावा वाटेल याजकरितां तुह्मी सावध व्हावें व फौजदारी गुन्ह्याचें काम करू नये ह्मणून तुह्माला ही आगाऊ समज दिली आहे. या नोटिशीचा कांहीं जबाब असल्यास आठ दिवसांचें आंत छापखान्यांतून नोटिशीनें कळ-

तीसा बैल चोरून नेत होता. मार्गांत तंबाखूची तलफ येऊन तो तंबाखू ओढण्याकरितां चकमकीनें विस्तव पाडण्यासाठीं बैलाच्या गळ्यांतील दोरीचें शेवट आपल्या कंबरेस बांधून बसला. चकमकीस बैल भिऊन पळत सुटला तो चोरास फरफटीत नेऊन धन्याच्या दाराशी उभा राहिला. चोर ठेंचळून मरण पावला होता. अ. द.

श्रीमंत तुकोजीराव होळकर यांणीं स्थापन केलेल्या गिरणींत चांगलें कापड होऊं लागलें आहे. या गिरणींतील कांहीं कापडाचे नमुने विलायतेस पाठविले होते ते हिंदुस्थानचे स्टेट सेक्रेटरी लार्ड सालिस्बरी यांणीं पाहिलें त्या वेळीं त्यांणीं महाराजांस उत्तेज्जन येण्याजोगें भाषण केलें असें टाइम्सपत्रांत लिहिलें आहे.

मुंबईस नुकतेच झालेल्या नेटिव माजिस्त्रेटच्या परीक्षेत खालीं लिहिलेले उमेदवार पसार झाले:—सेकंडक्लास माजिस्त्रेट—दिनकर गोविंद, धारवाड, थर्डक्लास माजिस्त्रेट—श्रीनिवास धोंडदेव, बेळगांव; व्यंकटराव दत्तात्रय, मुंबई; काशिनाथ बळवंत पेंडसे, खानदेश; रामचंद्र गोविंद सोलापुर; व्यंकटराव लक्षुमणया, पुणें; बळवंतराव महादेव, अहंमदनगर; दिनकर जनार्दन, सोलापूर; अमृतलाल मोतीलाल, भडोच; विनायक विठ्ठल टिळक, मुंबई; मंचरजी दादाभाई दादीसेट, मुंबई; हरि नारायण करपेकर, अहंमदनगर; लक्षुमण बळवंत सोमण, पुणें; धोंडो गोपाळ मुजूमदार, पुणें; आबाजी विसाजी, नाशिक; पाडुरंग रामचंद्र देसाई, सातारा; रामचंद्र आपाजी, सोलापूर; सोराबजी आदरजी, मुंबई; फ्रामजी जाहांगीर चिनाई, मुंबई; बज्याजी विठ्ठल विरकर, पुणें; दाजी बल्लाळ, नाशिक; आप्पाजी गणेश टिळक, पुणें; राजाराम परमानंद, भडोच; भिकाजी रामचंद्र, नाशिक; नरशीराम जयशंकर पंडित, अहंमदनगर; गणेश महादेव कोल्हारकर पुणें; रामचंद्र कृष्ण, सोलापूर; कृष्णराव विनायक, ठाणें; संगप्पा शिदप्पा, अहंमदनगर; शिवराम रघुनाथ, सोलापूर; गणेश रामचंद्र, खानदेश; शंकर कृष्ण, खानदेश; देवराव कचेश्वर, खानदेश; सखाराम नारायण वरवे, रत्नागिरी; गणेश विठ्ठल, ठाणें; विठ्ठल रघुनाथ डांगे, रत्नागिरी; पांडुरंग वामन सोलापूर; जिवभाई विठ्ठलदास महिनतुर, मुंबई; विष्णु विनायक, पुणें; लक्षुमण बापुजी पाटणकर, रत्नागिरी; बेझनजी आडरजी कलेक्टर, मुंबई; रंगो बाळाजी, बेळगांव; बाळकृष्ण बाबजी, नाशिक; जनार्दन गोपाळ, कानडा; व्यंकटराव शंक्र्या, मुंबई; शिवन गौडा चनंबिर गौडा, धारवाड; गणेश बळवंत सोमण, नाशिक; रामचंद्र नरसिंह, पुणें; गोपाळकृष्ण गोविंद, धारवाड; कुतुबुद्दीन अबदुलमिया, खानदेश.

वऱ्हाडचा इतिहास.

स्वतंत्र राजांचा काळ.

इमादुदशाही वंशाचे राजे इलिचपुरास आपली गादी करून स्वतंत्रपणें राज्य कारभार चालवू लागले त्या विषयींचा इतिहास फेरिस्ता यानें सविस्तर लिहिला नाहीं ह्मणून पुढें जी माहिती लिहिली ती संक्षेपतः आहे. लढायीमध्यें कर्नाटकांतील एक हिंदु धरून आणिला होता तो वऱ्हाडचे नवाबखान जहान याचे पसंतीस येऊन त्यानें त्याला बरेंच वाढविलें. व इमादउलमुलुख असा किताब आणि वऱ्हाडच्या फौजेचें काम त्याकडे सांगितलें होतें. तोच पुढें वऱ्हाडच्या स्वतंत्र राज्याचा मूळपुरुष झाला. जेव्हां खाजेमहमद गव्हाण यानें वऱ्हाडचे दोन भाग केले तेव्हां गाविल हा भाग दर्याखान ऊर्फ इमादउलमुलुख याजकडे दिला असें मागें सांगितलें आहेच पुढें ह्मणजे सन १४८४ इसवींमध्यें त्यानें आपलें छोटेखानी राज्याची वऱ्हाडांत स्थापना केली. पुढें ब्राह्मणी राज्याचा धुवा उडविणारे असेच दुसरे जे जबरदस्त अधिकारी झाले त्यांचा व याचा सन १४९८ त तहनामा झाला व त्यांत माहुर आणि रामगड हेही इमादउलमुलखास मिळाले. माहुर हा किल्ला सर्वकाळ मोठ्या महत्वाचा व बंदोबस्ताचा होता. पेण गंगा आणि पुष्य नदी यांच्या संगमाजवळ पूर्वभागाच्या डोंगरावर हा मोठा उंच व अवघड किल्ला आहे व त्या काळच्या जुन्या वऱ्हाडाच्या सर्व भागावर त्याचा धाक दरारा असे. रामगड हा किल्ला गोदावरीच्या पलीकडे बऱ्याच लांबीवर दक्षिणेस आहे. इमादशाही वंशाचा दुसरा राजा अलाउदीन ह्मणून झाला. त्याच्या कारकीर्दींत माहुर व रामगड एकवेळ त्याच्या सत्तेंतून गेले होते व ते पुन्हां त्यानें हस्तगत करून घेतले. विजापुरच्या राजाची व त्याची एकदा लढायी झाली. नंतर त्या राजाच्या मुलीशीं अलाउदीनानें लग्न केलें. अहमदनगरच्या निजामशहा बादशहाच्या मुलुखावरही यानें एकदां चाल केली होती पण पराभव आणि अप्रतिष्ठा पावून माघारें यावें लागलें. तेव्हां निजामशहानें याला पाथरी हा गाव स्वाधीन करून देण्याविषयीं सांगितलें, कारण जरी तो वऱ्हाडच्या हद्दींत होता तरी तेथें निजामशहाचें पुरातन घर होतें पण अलाउदीनानें तो गाव देण्याचें नाकबूल केल्यावरून निजामशाही बादशहानें तो बळजबरीनें घेतला व थोड्याच काळानें वऱ्हाडच्या बादशहानें तो त्यापासून परत घेतला. मग वऱ्हाडच्या व नगरच्या बादशहांची लढायी जुंपली तींत वऱ्हाडवाल्याचें पुष्कळ नुकसान झालें व पाथरी आणि माहुर नगरकरांनीं त्याजपासून घेतलें. मग वऱ्हाडच्या बादशहानें गुजराथचा त्यावेळचा बलाढ्य बादशहा बाहादुरशहा यास आपल्या मदतीस बोलाविलें, त्याप्रमाणें तो आला व त्यानें निजामशहाचा बंदोबस्त केला, पण दाक्षिणेंतलि मुलखाची आपणास मोठी आवड दाखविली, त्यावरून उभय पक्षास ह्मणजे नगरकरास व वऱ्हाडकरासही वाटलें कीं. ही पीडा दक्षिणेंतून लवकर जाईल तर बरें होईल.

अला उदीनाच्या नंतर दर्या इमादशहा व त्या नंतर बुऱ्हाण इमादशहा हे बादशहा झाले. बुऱ्हाण गादीवर बसला तेव्हां तो अगदी अल्पवयी मुलगा होता. त्याचा वजीर तुफलखान यानें सन १५६८ च्या सुमारास त्याला नरनाळे किल्ल्यांत प्रतिबंधांत ठेविलें आणि आपण बादशहा होऊन बसला. तो मोठा धीट व महत्वाकांक्षी होता. त्याचें हें कृत्य पाहून विजापुर व अहमदनगर येथील बादशहांनीं एकत्र जमून त्यावर हल्ला केला. त्यांचा असा ठराव झाला होता कीं, वऱ्हाडचा मुलुख हस्तगत करून घेऊन तो अहमदनगरच्या राज्यास जोडावा. त्याप्रमाणें ते आले तेव्हां तुफलखानानें विजापुरकरास लाच लुचपत देऊन तो आपले पक्षाचा केला. त्यामुळें नगरचा बादशहा परत गेला, इतक्यांत तुफलखानानें त्याचे मुलुखांत चाल केली ह्मणून तो सन १५७२ त पुन्हा वऱ्हाडावर आला. व त्यानें तुफलखानास इलिचपुरांतून हुसकून काढून जंगलांत पळवून लाविलें, पुढें तुफलखानानें अकबर बादशहास प्रार्थना केली. त्यावरून अकबरानें त्याच्या शत्रूस मनाईचें पत्र पाठविलें परंतु त्यानें तें जुमानलें नाहीं. शेवटीं तुफलखान नरनाळे किल्ल्यांत असतां शत्रूनें त्याला वेढा घातला. तेव्हां त्याचे बहुतेक लोक त्याला सोडून निघून गेले. फक्त १२ असामी त्याजवळ राहिले. असें पाहून तटाच्या भिंती फोडून २८ लोक आंत शिरले आणि त्या थोड्या लोकांवर त्यानीं मोठी धुमाळी केली; त्या संधींत तुफलखान निसटून डोंगरा डोंगरानें पळून चालला होता पण पाठलाग करून त्याला पकडलें आणि तो, त्याचा मुलगा, व तुफलखानानें प्रतिबंधांत ठेविला होता तो अल्पवयी बुऱ्हाण बादशहा या सर्वांस अहमदनगरच्या निजामशहा बादशहानें ठार मारिलें असें ह्मणतात.

या प्रमाणें ९० वर्षें सुमार वऱ्हाडची बादशाही स्वतंत्र चालून तिचा असा शेवट झाला. ब्राह्मणी राज्याच्या वेळेला जी वऱ्हाडच्या राज्याची हद्द होती ती इमादशाही कारकीर्दींत राहिली नाहीं असें दिसतें. तसेंच हे राजे लढायास दुर्बळ होते व त्यांजमध्यें एकादा विशेष प्रकारचा कांहीं गुणही नव्हता असें दिसून येतें. दक्षिणेकडील पाथरी त्यांनीं गमाविली व पूर्वेकडे वर्धा नदीच्या अलिकडील सपाट प्रदेश जो ब्राह्मणी कारकीर्दींत वऱ्हाडाखालीं होता त्यांत चंद्रपूरच्या गोंड राजाचें प्राबल्य झालें होतें. याप्रमाणें इकडे कमताई झाली तरी उत्तरेकडे खेलडा किल्ला व त्या खालचा मुलुख होता तो या स्वतंत्र कारकीर्दींत वऱ्हाडाखालीं अधिक आला होता असें दिसतें. या खेलड्याच्या डोंगराळ पट्टीकरितां हमेशा दक्षिणचे व माळव्याचे राजे यांचे कलह होत असत. व सन १५६९ च्या सुमारास मोगलानीं माळव्याचें स्वातंत्र्य नष्ट केलें तेव्हां खेलड्याचें संस्थान कायमचे वऱ्हाडाला जोडलें तथापि ऐन अकबरी ग्रंथ झाला त्या सुमाराला खेलडा सरकाराखालचा बराच मोठा प्रदेश कित्येक स्वतंत्र जमीदारांच्या हातांत होता असें समजतें.

अहमदनगरच्या बादशहाकडेही वऱ्हाड प्रान्त फार दिवस टिकला नाहीं. बादशहाचा भाऊ बुऱ्हाणशहा बंड करून दिल्लीस पळून गेला व तेथच्या अकबर बादशहाकडून आपल्या पाठंब्याकरितां त्यानें फौज मिळविली. तेव्हां निजामशहा बादशहानें त्या चालून आलेल्या फौजेशी लढण्याकरितां नर्मदेवर आपली फौज पाठविली परंतु अकबराच्या सेनापतीनें ती फौज वऱ्हाडांत नेली, इलिचपुर आणि बाळापुर घेतलें, तो देश लुटला, आणि पाठीशीं भय आलें असें पाहून परत उत्तरेकडे कूच केलें. तथापि हा समाप्तीचाच आरंभ समजावयाचा. पुढें अहमदनगरच्या बादशाहीचा सूड उगविणाऱ्या लोकांकडून व दुसरे राजकीय गोष्टीकडून फार धांदल झाली, निजामशहा बादशहा आपले पुत्राविषयीं फार दिक्कतखोर होता आणि एक दिवस त्यानें आपले पुत्राला मोठी लाडी गोडी दाखऊन पलंगावर निजविलें व झोप लागलीसें पाहून त्याचे बिछान्याला आग लाविली आणि खोलीला बाहेरून कुलुप लाविलें. परंतु तो जागा होऊन त्या संकटांतून बचावला. पुढें त्या गोष्टीचा सूड उगाविण्यासाठीं त्यानें आपले वापाला स्नानाचे जागीं अधणाचें पाणी घालून भाजून ठार मारिलें. आणि आपण गादीवर बसला; नंतर त्यालाही त्याच्या वजिरानें ठार मारिलें. नंतर बुराणशहा पुन्हा मोगलाची मदत घेऊन आला. तेव्हां अहमदनगरकरांचे तर्फे वऱ्हाडांत जमालखान मेहेदवी कारभार चालवित होता त्यानें बुराणशहावर वऱ्हाडची फौज पाठविली परंतु ती फितून शत्रूपक्षास मिळाली. असें पाहून जमालखान स्वतां शत्रूवर चाल करून गेला. मग त्याची त्यांची रोहण खेड्याजवळ लढायी झाली व तींत बुराणशहाकडून जमालखान ठार मारला गेला. मग बुराणशहा अहमद नगरचे गादीवर बसला. व सन १५९४ त मरण पावला. तेव्हां मुलुख संबंधी कलह पुन्हा उपस्थित झाले ते पुढें कीर्तिमान राणी चांदबीबी झाली तेव्हां मिटले. पण त्या स्त्रीराज्यांतही शांतता राहून दंगे धोपे मिटले नाहींत. दिल्लीहून अकबर बादशहाचा पुत्र मुराद हा अहमदनगरासमोर येऊन डेरे देऊन उतरला व त्यानें शहराला वेढा घातला. मग वऱ्हाडप्रांत त्याचे स्वाधीन केला तेव्हां त्यानें वेढा उठविला. येथपासून वऱ्हाडावर दक्षिण देशच्या राजाची सत्ता होती ती नष्ट होऊन मोगलाची कारकीर्द सुरू झाली. त्यानीं माळवा, गुजराथ, आणि खानदेश या पूर्वींच सर करून घेतले होते व सन १६०७ च्या सुमारास अहमदनगरचेंही राज्य त्यांच्या हस्तगत झालें. आतां यांत अमुक राज्य नष्ट झालें अथवा अमक्याचा अमक्यांत समावेश झाला याजबद्दल दुःख मानून कांहीं अर्थ नाहीं; कारण ज्याला पराक्रम त्यालाच सत्ता हा न्याय त्या काळीं प्रबलपणें वर्तत होता.

हें पत्र अकोलें एथें खंडेराव बाळाजी फडके यांचे वऱ्हाडसमाचार छा. छा. प्र.

REGISTERD NO 7, 1874

वऱ्हाडसमाचार.

पुस्तक ८ अकोला, रविवार ता० ६ माहे डिसेंबर सन १८७४ इ० अंक ४९

जाहिरात.

वऱ्हाडसमाचाराचीकिंमत.

	रु.
वर्षाचे अगाऊ	५
सालअखेर	७
फुटकळ अंकास	०४
डांकहशील	
वर्षाचे अगाऊ	१०८
" अखेर	२

नवीन वर्गणीदार होऊं इच्छिणारे लोकांकडून आगाऊ वर्गणी आल्या खेरीज पत्र सुरू केलें जाणार नाहीं.

नोटिसीबद्दल.

मराठी, दर ओळीस	०१०६
तीच नोटिस दुसरे खेपेस	०१
इंग्लिश लिपींत दर ओळीस	०४
" दुसरे खेपेस	०२

जाहिरात.

GREAT INDIAN PENINSULA RAILWAY.
RE-OPENING OF THE AMRAOTI STATE RAILWAY.

ग्रेट इंडियन पेनिन्सुला रेलवे

अमरावती स्टेट रेलवेची पुन्हा सुरुवात.

तारीख १ माहे डिसेंबर सन १८७४ इसवी रोज मंगळवार या दिवशीं व त्यापासून पुढें अमरावतीची सरकारी आगगाडी उतारू व माल यां करितां पुन्हा सुरू होईल; आणि या तारखेपासून पुन्हा दुसरी जाहिरात लागे पर्यंत उतारू व माल यां सहीतची ह्मणजे मिक्स गाडी, नागपुर गाडीच्या जाण्याचे व येण्याचे धोरणानें, खालीं लिहिल्या वेळाप्रमाणें बदनेरा आणि अमरावती यांच्या दरम्यान नित्य जाऊ येऊं लागेल.

खालील गाड्या.

	सकाळीं	सायंकाळीं
बदनेऱ्याहून	७–०	५–१५
अमरावतीस	७–३०	५–४५

वरील गाड्या

	सकाळीं	दुपारीं
अमरावतीहून	५–३०	२–५
बदनेऱ्यास	६–०	२–३५

या रेलवेच्या सर्व स्टेशनांहून अमरावतीस व अमरावतीहून इतर सर्व स्टेशनास जाणारे येणारे उतारू व माल यांस घेतलें पोचविलें जाईल तसेंच दुसऱ्याही या ज्या रेलवेचा या रेलवेशी संबंध आहे यांचें प्रत्येक स्टेशन व अमरावती यांच्या दरम्यानचेही उतारू व माल घेतला आणि पोचविला जाईल.

उतारू, त्यांचें सामान, बिनड्या, घोडे, गाड्या, आणि कुत्रीं यांजबद्दल हमेशाचे जे दर आहेत त्याच दराप्रमाणें पैसा घेतला जाईल आणि मालावर मात्र हमेशाच्या दरापेक्षां दरमणास तीन पै जास्त घेतल्या जातील.

या शिवाय दरदाम वगैरे विषयीं अधिक माहिती स्टेशनावरून मिळेल अथवा खालीं सही करणारापाशीं मिळेल.

हेनरी कांडर.
जनरल ट्राफिक म्यानेजर.

मुकाम मुंबई ता० २५ नोवेंबर सन ८१७४इ०

GREAT INDIAN PENINSULA RAILWAY.
REOPENING OF THE KHAMGAON STATE RAILWAY.

ग्रेट इंडियन पेनिन्सुला रेलवे.

खामगाव स्टेट रेलवेची पुन्हा सुरुवात.

तारीख १ माहे डिसेंबर सन १८७४ इसवी रोज मंगळवार या दिवशीं व त्यापासून पुढें खामगावची सरकारी आगगाडी उतारू व माल यांकरितां पुन्हा सुरू होईल; आणि या तारखेपासून पुन्हा दुसरी जाहिरात लागेपर्यंत उतारू व माल या सहीतची ह्मणजे मिक्स गाडी, नागपुर गाडीच्या वर येण्याचे धोरणानें, खालीं लिहिल्या वेळाप्रमाणें जळम आणि खामगाव यांच्या दरम्यान नित्य जाऊ येऊं लागेल.

खालील गाडी.

जलमहून संध्याकाळचे ७ अवर ४० मिनिटांनीं निघेल ती खामगावास ८ अवर २५ मिनिटानीं जाऊन पोचेल.

वरील गाडी.

खामगावाहून संध्याकाळचे ६ अवर १५ मिनिटानीं निघेल ती जलमास ७ वाजतां पोचेल.

या रेलवेच्या सर्व स्टेशनाहून खामगावास व खामगावाहून इतर सर्व स्टेशनास जाणारे येणारे उतारू व माल यांस घेतलें व पोचविलें जाईल तसेंच दुसऱ्याही ज्या ज्या रेलवेचा या रेलवेशी संबंध आहे त्यांचें प्रत्येक स्टेशन व खामगाव यांच्या दरम्यानचेही उतारू व माल घेतला आणि पोचविला जाईल.

दरदाम वगैरे विषयीं माहिती स्टेशनावरून मिळेल अथवा खालीं सही करणारा पाशीं मिळेल.

हेनरी कांडर.
जनरल ट्राफिक म्यानेजर.

मुक्काम मुंबई ता० २५ नोवेंबर सन १८७४ इ०

नोटिसा.

नोटिस राव जगदेवराव राजे मानसिंगराव जाधव जमिदार देऊळगाव वालाजी जिल्हा बुल्ढाणें यांस खालीं सही करणार याजकडून नोटिस देण्यांत येते कीं आह्मी तुमचे पत्रावरून पाडुरंग गोविंद वकील यांस रुपये २५०० तारीख ७ माहे फेब्रुवारी सन १८७२ रोजीं दिले व किरकोळ रुपये १५०८ एकूण रुपये २५१५०८ शिक्का सरकारी व व्याज माहे ३४चे दर शेकडा १ प्रमाणें रुपये ८५५०१ एकूण रुपये ३३७००९ पैकी वजा तुमचे तारणमाल वकील मजकूर याजकडून घेतला तो सोनें वजन तोळे १४००४चे रुपये २११६०१४ व चांदी तोळे २७४०१२चे रुपये २७५ एकूण २३९१०१४ तुमचे यादींत किंमत लाविल्याप्रमाणें वजा जातां वाकी रुपये नऊशें अठ्याहात्तर अकरा आणे ९७८०११ तुमचेकडेस घेणें निघत आहे तर आपण ही नोटिस पावल्यापासून ८ दिवसांत सदर्हू रुपये आमचे दुकानीं आणून देऊन खात्याचा निकाल करावा जर असें न कराल तर रीतीप्रमाणें तुमचेवर फिर्याद करून नोटिशीचे खर्चासुद्धां रुपये घेतले जातील तारीख १ माहे दिसेंबर सन १८७४

(सही) जोरावरमल गंगाधर साहू दुकान अकोलें.

नोटिस— विरजी मावजी भाट दुकान शेगाव यास रूपचंद नथमल दुकान निमगरदें तालुके बाळापूर वहिवाटदार जयकिसनदास याजकडून नोटिस देण्यांत येते कीं तुह्मी आह्मापासून चणे खंडी ३ दर ५० रुपये प्रमाणें १५० रुपयाचे व लाख खंडी ४ दर ३६ रुपये प्रमाणे १४४ रुपयाचे असा २९४ रुपयांचा माल भाद्रपद वद्य ८ स आमचे दुकानीं येऊन मोजून घ्यावा व आह्मास रुपये रोख द्यावे असा तुमचा आमचा करार चार दिवसाचे बोलीनें झाला, व विसाराबद्दल तुह्मी आह्मास रुपये दहा दिले. पुढें मुदतशीर आह्मी माल तयार ठेविला परंतु तुह्मी घेण्यास आला नाहीं पुढें दोन तीन वेळां तुह्माला निरोप पाठविले तरी तुह्मी येत नाहीं व माल घेऊन आमचे रुपये देत नाहीं दोन महिने होऊन गेले. याज करितां ही मुद्दाम नोटिस दिली आहे तर नोटिस पोचल्या पासून आठ दिवसांत तुह्मी माल घ्यावयास आल्यांस ठीक आहे नाहीपेक्षां पुढें तुह्माला माल मिळणार नाहीं. आणि बाजारभावा प्रमाणें हल्लीं दरांत घटती झाली आहे ती चण्याचे दर खंडीस रुपये १५ प्रमाणें ३ खंडीचे रुपये ४५ व लाखेचे दर खंडीस रुपये १० प्रमाणें रुपये ४० एकूण रुपये ८५ नुकसानीबद्दल तुह्मापासून भरून घ्यावयाचे त्यांत १० रुपये विसाराचे वजा जातां बाकी रुपये ७५ आठ दिवसांचे आंत माप न घेतल्यास रोख पाठवून द्यावे नाहीं पेक्षां तुह्मावर दिवाणींत फिर्याद करून खर्चासुद्धां सर्व रकम व या नोटिशीचा खर्च भरून घेतला जाईल. कळावें तारिख २९ माहे नोवेंबर सन १८७४ इसवी.

(सही) रूपचंद नथमल दुकान निमगरदें तालुके बाळापूर वहिवाटदार जयाकिसनदास दस्तुर खुद.

नोटिस— पुंजाजी हिवसे, भोनाजी वल्लद गवुजी देटें, खंडु धोटे व जयऱ्या वल्लद रंभू महाळी रहाणार वरवट तालुके जळगाव यांस खालीं सही करणाराकडून नोटिस देण्यांत येतें कीं, मजपाशीं मंजी नावाची नवऱ्यापासून फारकत घेऊन मोकळी झालेली एक स्त्री आहे व ती आणि मी स्त्री पुरुषांच्या नात्यानें आज पांच वर्षें नांदत आहों. तिची व माझी जात एक आहे त्या मुळें तिचा माझा अन्न व्यवहार ही आहे. व ही गोष्ट सर्व गाववाल्यांस ठाऊक असून जातवाल्यांसही माहित आहे. आणि ते त्याजबद्दल कांहीं विधी निषेध न मानतां पूर्ववतप्रमाणें आह्माशीं आज पांच वर्षें अन्न व्यवहार करीत आहेत असें असतां सुमार दोन महिन्यापूर्वी माझे स्त्रीवर गर्भपाताचा खटला अदावतीनें कोणी उत्पन्न केला होता पण सरकारांतून तो नाशाबीद झाला व डाक्टराची साक्ष गर्भपात उष्णतेनें झाल्या विषयींची पडली व ती दोषमुक्त झाली तरी अकोल्याहून या मुकद्दम्यांतून आह्मी दोघे परत आल्यापासून तुह्मी आह्माशी खटखट करिता व आह्मी जातींत नाहीं असें ह्मणतां व पूर्वींच्या प्रमाणें अन्न व्यवहारास हरकत सांगता ती बेकायद्याची व गैराशिस्त आहे. माझी स्त्री मंजी इजवर व माझ्यावर कसलाही दोष नाहीं व आमचे जातवाले सुमार ४०० इसम आह्मांस कांहीं दोष लावित नसतां अन्न व्यवहारास रुजू असून फक्त तुह्मी चौघेजण फंद करिता तेणेंकरून आमचे अब्रूस कमीपणा होण्याचा संभव आहे. याजकरितां तुह्माला या नोटिशीनें मुद्दाम कळवितो कीं ही नोटिस पोचल्यापासून आठ दिवसांत तुह्मी जातवाले जमऊन त्यां समक्ष आह्मी जातींत आहों असें कबूल करावे व फंद करण्याचा सोडून द्यावा असें न कराल तर खोटी बातमी उठऊन अब्रू घेतल्याबद्दल व मनाला दुःख दिल्याबद्दल तुह्मावर अकोल्यास डिपुटी कमिशनर साहेबापुढें फौजदारींत फिर्याद केली जाईल. व मग तुह्माला शिक्षा होईल आणि नंतर पस्तावा वाटेल याजकरितां तुह्मी सावध व्हावें व फौजदारी गुन्ह्याचें काम करू नये ह्मणून तुह्माला ही आगाऊ समज दिली आहे. या नोटिशीचा कांहीं जबाब असल्यास आठ दिवसांचें आंत छापखान्यांतून नोटिशीनें कळ-

बाबा. तारीख १ डिसेंबर सन १८७४इ.
(सही) सुकदेव वल्लद बाबुता पाटील दस्तुर खुद

नोटिस अनाजी वल्लद तुळजाजी पाटील पाचपवार रहाणार लोणी [गवळी] तालुके मेहेकर जिल्हे बुलढाणें यास खाली सही करणार याजकडून नोटिस देण्यांत येते कीं, आमच्या जहागीर जमीनी पैकीं सर्वे नंबर ४०।४१।४२ चे तीन नंबर तुमचेकडेस असून त्याचा सारा सरकारी हिशेबानें अंदाज ८० रुपये होत आहे. व तुह्मी कोणत्या हिशेबानें आह्मास ५० रुपये देता हें समजत नाहीं. व आमची जमीन जितकी आहे ती सर्व नंबरवार आमचे नावे असून तिचे वहीतदार वगैरे आम्ही आहो. तुमचा कोणत्याही प्रकारें हक्क त्या जमीनीवर नाहीं हें तुह्मास पक्कें ठाऊक आहे. असें असताही वर लिहिलेले ५० रुपये देण्यास तुह्मास मोटे आयास लागतात. तसेंच एकादा मनुष्य आह्मी तुह्माकडे रुपये मागण्यास पाठविला असतां त्याला मनास वाटेल तसें आपण बोलतां हें अगदी बरोबर नाहीं. करितां ही नोटिस देण्यांत येते कीं, जर पुढें ह्मणजे सन १८७५ सालाकरितां तुह्मास आमचे वरील सर्वे नंबर ४०।४१।४२ चे करणें असल्यास त्या नंबरांचे १०० रुपये तुह्मास द्यावे लागतील व याशिवाय एक जमानतदारही रुपयांकरितां दिला पाहिजे. आह्मी तुमचे घरीं रुपये मागण्यास पाठविणार नाहीं, जमानतदारापासून रुपये घेत जाऊ. जर तुह्मास असें करणें नसल्यास आमचे वर लिहिलेले नंबर सोडून देऊन आह्मास चार लोकांसमक्ष जाहीर करावे. सन १८७४ सालची आमची बाकी तुमचेकडेस येणें आहे ती तारिख १५ माहे जानेवारीचे आंत आमचेकडे दाखल करून रसीद घ्यावी. तसें न केल्यास जितके दिवस तुमचेकडे बाकी राहील तितके दिवसांचे व्याज दोन रुपयेप्रमाणें आकारलें जाईल. व दिवाणींत फिर्याद करून रुपये वसूल करण्यांत येतील तसेंच वर लिहिल्याप्रमाणें तुह्मी शेत न सोडल्यास आह्मी समजू कीं, तुह्मी १०० रुपये कबूल केले असें समजून याच नोटिशीच्या आधारानें तुह्मावर दिवाणींत फिर्याद करून रुपये वसूल करू हें खूप समजावे. कळावे. तारिख २८ माहे नोवेंबर सन १८७४ इसवी.

(सही) जेबू निसाबेगम जहागिरदारीण लोणी गवळी दस्तुर खुद.

नोटिस—हेमगीर वल्लद सुकलालगीर गोसावी रहाणार एकलारे तालुके जळगाव जिल्हा अकोलें यांस सारजा मर्द हेमगीर गोसावी रहाणार एकलारे तालुके जळगाव हल्लीं मुक्काम उगवे जिल्हा अकोलें इजकडून कळविण्यांत येते कीं तूं माझा लग्नाचा नवरा असून मला कोणत्याही प्रकारें नांदवित नाहींस आणि तुला वाईट व्यसनें लागलीं आहेत त्या योगानें तुला तुरुंगांतही जावें लागेल. तुझेपाशीं मी असतां त्वां मला पुष्कळ गांजिलेस आणि हाणमार केलीस; तूं कधींच घरीं राहिला नाहींस आणि आपले दुर्गुण सोडिले नाहींत मी आपले बापाचे घरीं असतां त्वां तारीख ९ नोवेंबर सन १८७३ इसवी रोजीं माझे बापास लेख करून दिलास कीं माझ्यानें यापुढें तुमचे मुलीस नांदवत नाहीं तर तुह्मी आपली मुलगी आपले घरीं ठेवणें मी तिचा अन्नवस्त्राबद्दल ८ रुपये दरमहा देत जाईन. न देईन तर माझा हक्क तुमचे मुलीवर नाहीं असें लिहून दिलें. परंतु एक वर्ष झालें त्वां रुपये दिले नाहींस आणि मला नांदविण्याचीही कांहीं सोय केली नाहीं. उगीच उडाणटपु येतां जातां रुपये देतो, नांदवितो, असें बोललास परंतु आतां तुझे बोलण्याचा भरवसा नाहीं हें पक्कें समजलें तर आतां ही नोटिस पावल्यापासून ८ दिवसांचे आंत त्वां माझे अन्न वस्त्राचे रुपये एक वर्षाचे ९६ आणून द्यावे आणि मला नांदवावे याप्रमाणें सदर्हू मुदतीचे आंत व्यवस्था करणार नाहींस तर सदर्हू रुपये या नोटिशीचे खर्चासुद्धां घेण्याची तजवीज केली जाईल, आणि तुझा लग्नाचा हक्क रहाणार नाहीं. कळावे तारीख ५ माहे डिसेंबर सन १८७४ इसवी.

(सही) सारजाई इचे हातची बांगडी

वऱ्हाडसमाचार

मिती कार्तिक वद्य १३ शके १७९६

बडोद्याच्या राज्याचें नष्टचर्य.

(स्पेशियल कमिशनरची नेमणूक.)

बडोद्यास आजिकोट एकामागून एक जीं वाईट कृत्यें होऊं लागलीं त्यांनीं त्या राज्याच्या वाईट परिणामाला १८ महिने पुरे होण्याचीही वाट न पाहूद्यावी इतकी उतावळी मांडली आहे असें दिसतें व त्या सर्व वाईट कृत्यांत रेसिडेंट साहेबांवर विषप्रयोग झाला हें कृत्य हिंदुस्थान सरकाराला फारच भयंकर वाटलें व आतां ढिलाईचा बंदोबस्त अगदी उपयोगी नाहीं अशी त्यांची खात्री होऊन त्यांनीं नवीन प्रकारचा बंदोबस्त केला. तो असा:—

बडोद्यास आजवर रेसिडेंटाची नेमणूक असे ती अजिबाद मोडून टाकून तेथें गवरनर जनरल साहेबाचे एजंट आणि स्पेशियल कमिशनर अशा हुद्याची नेमणूक केली. व ती जागा प्रस्तुत सर लुइस पेल्ली यांस दिली व तीप्रमाणें ते तेथें जाऊन दाखल झाले व आपले कामावर रुजुं झाले असें समजतें. आतां गायकवाडाकडे किती सत्ता राहणार तें कळत नाहीं. पण बडोद्याच्या राज्याला कमिशनरीचा टिळा लागण्याचा संभव सन १८७६ सालचा होता असें असतां श्री० मल्हारराव महाराजांच्या अपूर्व दैवयोगानें तो सन १८७४ तच आला असें ह्मटलें पाहिजे. आतां पुढें कसें काय घडतें पाहू.

पुस्तकांची पोच.

'आगमप्रकाश' व 'निगम प्रकाश, या नावाचीं दोन पुस्तकें अहमदनगरास लोकहितवादीकृत निबंधसंग्रहाचें पुस्तक ज्या गृहस्थांनीं तयार करून छापिलें त्यांनींच अमदाबादेस नवीन रचिलीं व छापून प्रसिद्ध केलीं. त्यांची एकेक प्रत आह्मांस आली आहे ती आह्मी संतोषानें व आदरपूर्वक ग्रहण करून त्यांचे आभार मानितों.

आगमप्रकाशांत तांत्रिक धर्माविषयीं माहिती लिहिली आहे. ह्मणजे यांत तंत्रमार्ग किंवा वाममार्ग अथवा कौलमार्ग या विषयीं खुलासा आहे व त्याची भ्रष्टता दाखविली आहे. दुसरा ग्रंथ निगमप्रकाश तो करण्याचा हेतु प्रस्तावनेंत असा लिहिला आहे कीं हिंदुस्थानांत अनेक संप्रदाय व अनेक पंथ जे आहेत त्या सर्वांचें मूळ वेदांत आहे व वेद सर्व मानितात याजकरितां वेदांत काय आहे, कशा प्रकारचें भजन आहे व कोण कोण देव आहेत, याविषयीं समजू इच्छिणारांस माहिती मिळावी.

हे दोन्ही ग्रंथ टाइपावर सुवाच्य छापिले आहेत. व यांत मध्यें मध्यें वेदाचे आणि शास्त्राचे भाग आणिलेले मोठ्या अक्षरांनीं छापिले आहेत. या पुस्तकांची लिपी बाळबोध असून भाषा गुजराथी आहे. हें एक प्रकारें गौण आहे. परंतु ग्रंथकर्ता गुजराथेंत हल्लीं असल्यामुळें मराठी भाषा योजिल्यानें त्याचा तादृश उपयोग झाला नसता. ह्मणून हा प्रकार योजिल्यानें त्याच्या ग्रंथाचा उपयोग अधिक झाला. कारण गुजराथी भाषा बाळबोध लिपीवरून वाचण्यास अति सुलभ आहे ह्मणून दक्षिण देशांतही याचा उपयोग करू इच्छिणारास सहज होण्यासारखा आहे. व वाचणारास पुस्तकांतील विषय समजून गुजराथी भाषाही बऱ्याच अंशीं समजेल.

हे ग्रंथ प्रस्तुत आह्मी वाचीत आहो. ते वाचून झाल्यावर आह्मी आपले वाचकांस त्यांतील प्रमेय कळवूं. हीं पुस्तकें माहिती करितां फार उपयोगी आहेत व यांचा बहुतांनीं संग्रह करावा असें आह्मांस वाटतें.

आगम प्रकाशाचीं पृष्ठें सुमार सवादोनशें असून किंमत एक रुपया आहे व निगम प्रकाशाचीं पृष्ठें साडेतीनशांवर असून किंमत दीड रुपया आहे.

पंडित दयानंद सरस्वती. स्वामी.

या नावाचे एक संन्यासी काशीकडून फिरत फिरत मुंबईस आले आहेत. ते मूळ कोठचे राहणारे, व त्यांचा विद्याभ्यास कोठला तें बरोबर समजलें नाहीं. पण ते गावोगाव प्रसिध्ध सभा भरवून व्याख्यानें देत असतात. व त्यांत वेदांतील मतें सांगत असतात; ईश्वर एक आहे, मूर्तींची पूजा करणें पाप आहे, राम कृष्ण इत्यादि अवतार हे मनुष्य होत, भिन्नभिन्न जाति हल्लीं मानल्या गेल्या आहेत यांस वेदांत मुळींच आधार नाहीं, व त्या मानूं नयेत, अशीं फार उत्तम व सुधारल्या तऱ्हेचीं मतें आहेत त्यामुळें त्यांचें भाषण ऐकण्यास श्रोत्यांचा समुदाय फार मोठा जमत असतो. गेल्या महिन्यांत नासिक मुक्कामीं त्यांनों दोन व्याख्यानें दिलीं, मुंबईस दोन दिलीं, काशीस कित्येक प्रसंगीं त्यांनीं अशीं व्याख्यानें दिलीं आहेत व त्यांचीं पुस्तकेंही झालीं आहेत असें कळतें. हे स्वामी हिंदी भाषेंत व्याख्यानें देत असतात. यांचा आवाज उत्तम प्रकारचा आहे. व व्याख्यान प्रसंगीं बहुत ग्रंथांतील अनेक प्रमाणें ते सांगत असतात.

नाशकास त्यांची फारच वाहवा झाली व कित्येकांनीं त्यांस पोशाख दिला. पण याप्रमाणें मुंबईस झालें नाहीं व त्यांचे कित्येक दुर्गुण वर्तमानपत्रांतून प्रसिद्धीस आले तसें खरें असेल तर आह्मांस या स्वामी विषयीं वाईट वाटतें व त्यांवरील आमची पूज्यबुद्धि कमी होते. नाशकास शास्त्री लोकांच्यानें त्यां बरोबर साम्ना करवला नाहीं ह्मणून त्यांनीं त्यांच्या गोष्टी मुकाट्यानें ऐकून घेतल्या. पण मुंबईस तसें झालें नाहीं; शास्त्री लोकांनीं स्वामीस पत्र पाठविले, व कोणी भेटीस गेले पण त्यांच्या शंकांचीं समाधानें त्यांनीं केलीं नाहींत, व प्रश्नांचीं उत्तरेंही दिलीं नाहींत इंदुप्रकाशानें ह्मटलें आहे कीं, "स्वामीच्या ठायीं सर्वज्ञत्वाचागर्व, औद्धत्य, वाचालत्व, असंबद्धप्रलापितत्व, असत्यवाद, धूर्तता इत्यादि वास करितात." अहाहा! वक्त्याच्या ठायीं हे केवढाले भयंकर दुर्गुण आहेत! व अशा पुरुषाचें, तो मोठा स्वामी झाला, त्यानें सर्वसंगपरित्याग केला, परोपकारार्थ देशाटण केलें, आणि चांगलीं चांगलीं व्याख्यानें दिलीं तरी तीं काय उपयोगाचीं होत? पृच्छकाचें समाधान न करणारा, कठोरभाषणी व गर्विष्ट असा जो वक्ता त्याचे सर्व भाषणश्रम व्यर्थ होत असें लोक मानितील व पुढें कदाचित् त्याचें पांडित्यही कोणी ऐकणार नाहीं असें आह्मास वाटतें. वेदांतील मतें, तीं सन्याशाच्या तोंडून, आणि नवीन सुधारणामार्गास अनुसरून ह्मणजे हें त्र्यैक्य किती अनुपम आहे! आमची इच्छा आहे कीं, पंडित दयानद यांणीं शांततेनें शास्त्र्याच्या शंकांचें समाधान करावें, व आपलीं सर्व मतें निर्दोष आहेत असें स्थापित करावें, आणि नंतर गावोगाव व्याख्यानें द्यावीं ह्मणजे त्यांचे या देशावर बहुत उपकार होतील, व मग त्यांचे उपदेश सर्वांस ग्राह्य होऊन मोठें धर्मसंजीवन होईल. नाहींपेक्षां एरवी लबालबा जीभ हालविल्यानें तादृश उपयोग होणार नाहीं असें आह्मास वाटतें.

अकोल्यास पाण्याचे हाल.

अकोल्याच्या रहाणारांच्या दैवाची सलामत मोठी विचित्र आहे असें हल्लींचे पाण्याचें जें दुर्भिक्ष्य झालें आहे त्यावरून आम्ही ह्मणूं शकतो. पाण्याची कांहीं सोय करावी ह्मणून म्युनिसिप्यालिटीनें ५००० रुपयांची पुंजी त्या कामीं योजली होती पण कांहीं उपयोग झाला नाहीं, पुढें ११००० च्या खर्चाचा एक बेत होऊन तो कलकत्त्यापर्यंत जाऊन नापास होऊन आला आणि आतां पाण्याकरितां नेवांतून पाणी काढण्याचा लोकांस प्रसंग आला; तेव्हां ही दैवाचीच सलामत नव्हे काय? गुदस्तां साऱ्या उन्हाळ्यांतही नदीचें पाणी खंडल नाहीं, आणि या वर्षीं का-

र्तिक मासालाच सुरुवात झाली न झाली इतक्यांत नदीला हेळ खणण्याची सुरुवात झाली. यंदा पाऊस थोडा कमी पडला हें खरें आहे तथापि इतक्या लवकर पाण्याचा ठणठणाट व्हावा हें थोडें विचित्र आहे. आमच्या म्युनिसिप्यालिटीचे चेरमन मि० नैलीससाहेब हे आलीकडे कमिटीचे कामांत फार मेहनत घेतात व बहुत गोष्टी अंगें पहातात याकरितां त्यांची आह्मी तारीफ करितो, व याही पाण्याच्या गोष्टींत त्यांचा कांहीं दोष आहे असें आह्मांस वाटत नाहीं नदीमध्यें शेवाळ मनस्वी माजून पाण्याला दुर्गंधी येउं लागली ह्मणून नैलीस साहेबांनीं गावाच्या उत्तरेकडील नदीचा छोटा बांध फोडून टाकून पाणी काढून दिलें व नदींत मनुष्यें लावून शेवाळ काढून टाकिलें आणि फोडलेला बांध पुन्हा घातला. आतां वरच्या दक्षिणेकडील थोरल्या बांधांतून एकदा पाणी सोडून गावाकडील भागांत तें येऊं दिलें असतें ह्मणजे आजच हाका हाक करण्याचा प्रसंग आला आहे तो दोन महिने तरी टळला असता; पण गावाच्याची काळजी वाळगतो कोण? नैलीस साहेबानीं नदींत विहिरी खणण्याची जी सुरवात केली तीवरून स्पष्ट दिसतें कीं त्यांना वरून पाणी मिळणार नाहीं असें कोणी ह्मटलें असेल; प्रथम छोटें धरण फोडलेले पुन्हा बंद केलें यावरून त्यांस त्यावेळीं पाणी मिळण्याची आशा असेल आणि ती आतां निर्फळ झाली असेल ह्मणून त्यांनीं विहिरी खणण्याचें काम चालविलें असें अनुमान दिसतें.

थोरल्या धरणांतून पाणी सोडण्याचें काम लोकलफंड इंजिनियर मि० लेढलो साहेब यांचें आहे. व ते पाणी कां सोडित नाहींत याचें कारण त्यांनीं कळविलें पाहिजे. किंवा हयगयीनें अळम टळम केलें असल्यास अंग झडून लोकांचे गैरसोयीकडे व दुःखाकडे जरूर लक्ष्य दिलें पाहिजे. लोकलफंड हा पैसा लोकांचा आहे याजकरितां ते लोकांचे चाकर आहेत व त्यासाठींच त्यांनीं लोकांची तरतूद आधीं ठेविली पाहिजे. धरणाच्या वरील बाजूला काल मितीस बारा फूट पाणी असून बारा हजार वस्तीच्या उपयोगाला त्यांतून बारा इंचही न देतां केवळ बारा लोकांच्या जलक्रीडेकरितां तो पुरवठा राखून ठेवावा अशी त्यांची बुध्धि झाली असल्यास अकोल्याच्या लोकांच्या दैवाची सलामत विचित्र आहे असें कां ह्मणूं नये? अस्तु. ईश्वर करो आणि लोकलफंड इंजिनियर यांस एकवार लवकर पाणी सोडण्याची बुध्धि होवो.

वऱ्हाड.

निजाम सरकारच्या रेलवेला आक्टोबर महिन्यांतल्या दोन आठवड्यांत १६४७० रुपये उत्पन्न झालें.

सर सालरजंग साहेब हैदराबादचे दिवाण हे येत्या जानेवारी महिन्यांत नामदार गवरनर जनरल साहेब यांचे भेटीकारितां जाणार.

लोकप्रिय व हुशार मि० स्कार्जी साहेब जे अकोल्याच्या हायस्कुलावर हेड मास्तर होते व येथून राजीनामा देऊन जयपुरास गेले त्यांना पुण्यास प्रोफेसरची जागा मिळणार. हें ऐकून आह्मास बहुत संतोष वाटतो.

मुंबईच्या म्याट्रिक्युलेशनच्या परिक्षेतील इंग्लिश हा भाग तपासला गेला. त्यांत ११९९ उमेदवारांतून ४१९ पास झाले. यांजमध्यें अकोल्याहून गेलेले चारी चार व उमरावतीहून गेलेल्या सातांतून पाच पास झाले आहेत असें समजतें. पुढें सर्व विषयांत किती व कोण कोण पास होतात पहावें.

कर्नल मिलेट साहेब पोलिस खात्याचे इन्स्पेक्टर जनरल कालरोजीं विलायतेचे रजेवर जाणार होते. त्यांच्या जाग्यावर क्या० लेन साहेब उमरावतीचे पोलिस सुपरइंटेंडेंट व लेन साहेबाचे जागेवर मि० हाचसन साहेब यांची नेमणूक होणार असें कळतें.

इलिचपुरचे तहशिलदार मि० लक्ष्मण बाळाराम यांचे बंधु मोहनशिंग यांजवर चांदुरास खुनाचा प्रयत्न केल्याचा मुकदमा शाबीद झाल्यावरून उमरावतीचे डिपुटी कमिशनर मि० हार्डन साहेब यांनीं त्यास ७ वर्षे सक्त मजुरी कैदेची शिक्षा दिली. व दुसरे बंधु रंडुशिंग व तहशिलदाराचे चिरंजीव बाळकिसनशिंग यांनीं त्यास मदत केली हा गुन्हा त्यांवर शाबीद होऊन त्या प्रत्येकास तीन तीन महिन्यांची कैद व पाच पाचशें रुपये दंड अशी शिक्षा झाली. व तहशिलदारावरही या संबंधानें कांहीं टपका आला आहे असें समजतें.

मि० लायल साहेब यांची रजपूत संस्थानांत गवरनर जनरल साहेबाच्या एजंटचे जागेवर नेमणूक झाल्याप्रमाणें ते तेथें जाऊन काम पाहूं लागले असें कळतें.

मि० खाजे आफिजुद्दीन शिगावचे चीफ कान्स्टेबल यांनीं शिवरामशिंग चीफ व करीमखान इन्स्पेक्टर यांस पूर्वीं खुनाच्या गुन्हेगाराची बातमी दिली होती ती छपवून ठेवून त्यांनीं बनावट मुकद्दमा केला पण अखेर खरी गोष्ट होती ती प्रत्ययास आली असें रेसिडेंट साहेबाचे नजरेस आल्यावरून त्यांनीं खाजे आफिजुदीन यांची तारिफ करून त्यांस ५० रुपये इनाम देण्याचा ठराव केला असें समजतें हें ऐकून आह्मांस संतोष होतो.

सदरीं लिहिलेल्या प्रकरणांत अतिशय युक्ती, श्रम, व हुशारी खर्च करून आमचे असिस्टंट कमिशनर मि० दस्तुर बहिमनजी साहेब यांनीं पोलिसाचे बनावटी मायाजाल हुसकून देऊन खरें बाहेर काढिलें व तेणेंकरून खुनाचा गुन्हेगार व पोलिसांतले बडेबडे गुन्हेगार पकडले जाऊन ज्ञानमठांत दाखल झाले ह्मणून त्या उत्तम कामाकरितां बहिमनजी साहेबाची वरिष्ठ सरकारांत मोठी स्तुति होईल असें आह्मांस वाटत होतें व त्याप्रमाणें झाली आहे असेंही आह्मी ऐकिलें होतें पण आमचा उमरावतीकर बंधु लिहितो कीं "या प्रकरणांत बहिमनजी साहेबास थोडा दोष दिला आहे." हें खरें आहे कीं काय? व तसें होण्याचें कारण काय हें कळेपर्यंत आह्मास या विषयीं जास्ती लिहवत नाहीं. बहिमनजी साहेब त्या मुकद्दम्यांत अतिशय श्रम केल्याच्या योगानें आजारी पडले व पुढें रजा घेऊन देशींही गेले होते. इतकी स्वतांस शीज सोसून सरकारची ड्यूटी कर्तव्याहूनही आधक बजाविली असतां त्याचें असें फल होणें हा न्याय नव्हे!

वाशिम— तारिख २९ माहे नोवेंबर. हल्लीं थंडी फारच पडूं लागली आहे. पिकें बरीं आहेत. कुणबीलोकांस आनंद आहे.

मि० अबदुल हक्क साहेब एकस्ट्रा असिस्टंट कमिशनर यांची कारंजास बदली झाल्याप्रमाणें काल सायंकाळीं ते तिकडे निघून गेले. मि. ताजुद्दीन साहेब अजून आले नाहींत.

डा० सिंक्लर साहेब विद्याखात्याचे डायरेक्टर येथें बरेच दिवस होतें ते आतां बुलढाणें जिल्ह्याकडे मेहकरास गेले आहेत.

क्या० फिटझरलड साहेब डिपुटी कमिशनर जिल्ह्यांत फि त आहेत— व डिपुटी इन्स्पेक्टर पुसदेकडे आहेत.

गावांत रोगराई अगदी नाहीं, धारण बरी आहे, पाणी बरेच दिवस टिकेल असें दिसतें-

यवतमाळ—यावर्षीं पिकें अंदाजापेक्षां जास्ती होतील असें वाटतें. रोगराई अगदी नाहीं.

येथें खंडोबाची जत्रा १४वे तारखेस सुरू होणार ती दहा दिवस राहील असे जाहिरनामे प्रसिद्ध झाले आहेत.

या तालुक्यांत कळंब या गावीं एका मुसलमानास एक मुलगी झाली आहे तिला गुदद्वार नसून मूत्रद्वारानेंच मलविसर्जन होतें असें कळतें. मुलगी १९ दिवसाची सुखरूप आहे.

उमरावती- हल्लीं कापसाचे हंगामास सुरुवात होऊन काटन मार्केटांत कापसाचे बोझ्याच्या गाड्या बऱ्याच येऊं लागल्या. या सालीं कापसाचा व्यापार बराच श्रेयस्कर होईलसें वाटतें. सध्या जडी ९९ रुपये बनी ९३।९४ रुपये व कापूस २९।३० रुपये या प्रमाणें भाव आहे.

प्र. सिं.

वर्तमानसार

सालमजकूरच्या एम एच्या परिक्षेंत दोन गृहस्थ पास झाले तेः— मि० थामस डंकन, व मि० दिनशा पेस्तमजी कागा.

एल एल बीच्या परिक्षेत रा० रा० आनंदराव कृष्णराव कोठारे व काशिनाथ बाळकृष्ण मराठे हे पास झाले. काशिनाथ पंत अकोल्याच्या हायस्कुलांत १७९ रुपयांवर असिस्टंट मास्तर होते- हें आमच्या वाचकांस ठाऊक असेल.

कराचीचे खानबाहादुर मुरादखान यांजला त्यांची जमीन ६९२८० बिघे आहे तिची लागवड करण्याकारितां सरकारानें २४८९००० रुपये कर्जाऊ दिले.

पंढरपुरास यात्रेचे दिवसांत जे देवालयाच्या आंतल्या गाभारांत मूर्तीजवळ जाऊन दर्शन घेऊ इच्छितील त्यांपासून एकेक रुपया कर घेणार असा बूट निघाला आहे.

बांबे प्रेस कंपनी या नावाची मुंबईस एक कंपनी आहे तिनें आपल्या एका स्पेशियल कमिटीच्या ठरावाची नक्कल सरकरच्या त्या खात्याच्या रजिष्टराकडे पाठविली नाहीं ह्मणून तिजवर मुकद्दमा होऊन सिनियर पोलिस माजिस्त्रेटानीं तिला एक हजार रुपये दंड केला. हिंदुस्थानांतील भागीदाऱ्यांच्या कंपनीविषयीं आक्ट झालेला आहे त्याच्या ९३व्या कलमांत अशी नक्कल १९ दिवसांत पाठवावी असें आहे.

खानदेश— रा. सा. यशवंत बालकृष्ण बरवे सावद्याचे मामलेदार दोन महिन्याचे रजेवर गेले त्यांचें काम पहाण्याकरितां रा. रा. व्यंकटेश बापुजी चिटणीस यांस नेमिलें— रा. सा. काशिनाथ महादेव थत्ते भुसावळचे मामलेदार यांनीं १ महिन्यांची रजा मागितली आहे— रा. सा. विष्णु बापूजी सोमण धुळ्याचे मामलेदार महायात्रेस गेले त्यांचें काम पहाण्यास रा. रा. अण्णाजी गोविंद यांस नेमिलें—— सोंदुरणीचे जहागिरदार रा. रा. यज्ञेश्वर बालकृष्ण पाटणकर कर्मानें अतिशय बुजबुजले सबब इंग्रज सरकारास त्यांनीं मदत मागितल्यावरून वीस वर्षांचे मुदतीनें व ४॥ रुपये सालीना व्याजानें सरकारानें ६०००० रुपये कर्ज दिलें व १२॥ गावें गहाण घेतलीं असें कळतें.

नामदार सर फिलिप वोडहौस मुंबईचे गवरनर गुजराथ व काठेवाड प्रांतांत फिरावयास जाणार आहेत.

कर्नल अंडरसन साहेब काठेवाडचे माजि पोलिटिकल एजंट कलकत्याकडे गेले आहेत.

मुंबईस ट्रामवेचा रस्ता पायधुणीपासून भायखळ्यापर्यंत वाढविण्यास म… तर मिळालें. …सरकारानीं नि…ल्या पासूनच घेतली आहे

शिद्यांनीं पकडू…बरेच हुशार आहेत त्याचप्र
दी नाना साहेब… बरेच आहेत. आतां शेव
खडत ठेवून कांहीं…थ यां पैकी कांहीं व्यापारी
झालेल्या चौकश…कांहीं भट भिक्षुक असतात.
लागलें असावें व…ल्या कमेस्या सरकारांनीं ने
च सोडून देतील…त. ज्या लोकांस विद्येची अ
क्षिदार वगैरे आ…लकूल नाहीं त्या लोकांपासू
कारास आजपर्यं…अधिक प्रसार कसा होईल.
आला असें सम…ान दर ८ दिवसांनीं शाळा प
रायणराव याची…एकंदर शाळेंत किती आहेत?
कीं हा कैदी… किती, व गैरहजर किती, व
साहेबाचे काना…जर असतील त्यांचीं कारणें काय
ड्याचां भोकें…ास विचारावें आणि तीं मुलें त्यां
मुळींच न होत…ई बापाकडून नेहमीं शाळेंत येतीं
२७ वर्षांचें ३… करावें. शिवाय गावांमध्यें ज्यांचीं
ढविलें होते व…टकत फिरत असतात त्यांच्या वडि
बानें सरकारां…लावून विद्येपासून काय फायदा
बाचें वय ९…
ह्मणतो.

बाबा. तारीख १ डिसेंबर सन १८७४इ.

(सही) सुकदेव वल्लद बाबुसा पाटील
दस्तुर खुद

नोटिस अनाजी वल्लद तुळजाजी पाटील पाचपवार रहाणार लोणी [गवळी] तालुके मेहेकर जिल्हे बुल्ढाणें यास खाली सही करणार याजकडून नोटिस देण्यांत येते कीं, आमच्या जहागीर जमीनी पैकीं सर्वे नंबर ४०।४१।४२ चे तीन नंबर तुमचेकडेस असून त्याचा सारा सरकारी हिशेबानें अंदाज ८० रुपये होत आहे. व तुह्मी कोणत्या हिशेबानें आह्मास ५० रुपये देता हें समजत नाहीं. व आमची जमीन जितकी आहे ती सर्व नंबरवार आमचे नावे असून तिचे वहीतदार वगैरे आम्ही आहो. तुमचा कोणत्याही प्रकारें हक्क त्या जमीनीवर नाहीं हें तुह्मास पक्के ठाऊक आहे. असें असतांही वर लिहिलेले ५० रुपये देण्यास तुह्मास मोटे आयास लागतात. तसेंच एकादा मनुष्य आह्मी तुह्माकडे रुपये मागण्यास पाठविला असतां त्याला मनास वाटेल तसें आपण बोलतां हें अगदी बरोबर नाहीं. करितां ही नोटिस देण्यांत येते कीं, जर पुढें ह्मणजे सन १८७५ सालाकरितां तुह्मास आमचे वरील सर्वे नंबर ४०।४१।४२ चे करणें असल्यास त्या नंबरांचे १०० रुपये तुह्मास द्यावे लागतील व याशिवाय एक जमानतदारही रुपयांकरितां दिला पाहिजे. आह्मी तुमचे घरीं रुपये मागण्यास पाठविणार नाहीं, जमानतदारापासून रुपये घेत जाऊ. जर तुह्मास असें करणें नसल्यास आमचे वर लिहिलेले नंबर सोडून देऊन आह्मास चार लोकांसमक्ष जाहीर करावे. सन १८७४ सालची आमची बाकी तुमचेकडेस येणें आहे ती तारिख १५ माहे जानेवारीचे आंत आमचकडे दाखल करून रसीद घ्यावी. तसें न केल्यास जितके दिवस तुमचेकडे बाकी राहील तितके दिवसांचे व्याज दोन रुपयेप्रमाणें आकारलें जाईल. व दिवाणींत फिर्याद करून रुपये वसूल करण्यांत येतील तसेंच वर लिहिल्याप्रमाणें तुह्मी शेत न सोडल्यास आह्मी समजू कीं, तुह्मी १०० रुपये कबूल केले असें समजून याच नोटिशीच्या आधारानें तुह्मावर दिवाणींत फिर्याद करून रुपये वसूल करू हें खूप समजावे. कळावे. तारिख २८ माहे नोवेंबर सन १८७४ इसवी.

(सही) जेबू निसाबेगम जहागिरदारीण
लोणी गवळी दस्तुर खुद.

नोटिस—हेमगीर वल्लद सुकलालगीर गोसावी रहाणार एकलारे तालुके जळगाव जिल्हा अकोलें यांस सारजा मर्द हेमगीर गोसावी रहाणार एकलारे तालुके जळगाव हल्लीं मुक्काम उगवे जिल्हा अकोलें इजकडून कळविण्यांत येते कीं तूं माझा लग्नाचा नवरा असून मला कोणत्याही प्रकारें नांदवित नाहींस आणि तुला वाईट व्यसनें लागलीं आहेत त्या योगानें तुला दुर्गंतीही जावें लागेल. तुझेपाशीं मी असतां त्वां मला पुष्कळ गांजिलेस आणि हाणमार केलीस; तूं कधींच घरीं राहिला नाहींस आणि आपले दुर्गुण सोडिले नाहींस मी आपले बापाचे घरीं असतां त्वां तारीख ९ नोवेंबर सन १८७३ इसवी रोजीं माझे बापास लेख करून दिलास कीं माझ्यानें यापुढें तुमचे मुलीस नांदववत नाहीं तर तुह्मी आपली मुलगी आपले घरीं च ठेवणें मी तिला अन्नवस्त्राबद्दल ८ रुपये दरमहा देत जाईन. न देईन तर माझा हक्क तुमचे मुलीवर नाहीं असें लिहून दिलें. परंतु एक वर्ष झालें त्वां रुपये दिले नाहींस आणि मला नांदविण्याचीही कांहीं सोय केली नाहीं. उगीच उडाण टपु येतां जातां रुपये देतों, नांदवितों, असें बोललास परंतु आतां तुझे बोलण्याचा भरवसा नाहीं हें पक्कें समजलें तर आतां ही नोटिस पावल्यापासून ८ दिवसांचे आंत त्वां माझे अन्न वस्त्राचे रुपये एक वर्षांचे ९६ आणून द्यावे आणि मला नांदवावे याप्रमाणें सदहू मुदतीचे आंत व्यवस्था करणार नाहींस तर सदर्हू रुपये या नोटिशीचे खर्चासुद्धां घेण्याची तजवीज केली जाईल, आणि तुझा लग्नाचा हक्क रहाणार नाहीं. कळावे तारीख ५ माहे डिसेंबर सन १८७४ इसवी.

(सही) सारजाई इचे हातची बांगडी

वऱ्हाडसमाचार

मिती कार्तिक वद्य १३ शके १७९६

बडोद्याच्या राज्याचें नष्टचर्य.

(स्पेशियल कमिशनरची नेमणूक.)

बडोद्यास आलिकडे एकामागून एक जीं वाईट कृत्यें होऊं लागलीं त्यांनीं त्या राज्याच्या वाईट परिणामाला १८ महिने पुरे होण्याचीही वाट न पाहूद्यावी इतकी उतावळी मांडली आहे असें दिसतें व त्या सर्व वाईट कृत्यांत रेसिडेंट साहेबांवर विषप्रयोग झाला हें कृत्य हिंदुस्थान सरकाराला फारच भयंकर वाटलें व आतां ढिलाईचा बंदोबस्त अगदी उपयोगी नाहीं अशी त्यांची खात्री होऊन त्यांनीं नवीन प्रकारचा बंदोबस्त केला. तो असा:—

बडोद्यास आजवर रेसिडेंटाची नेमणूक असे ती अजिबाद मोडून टाकून तेथें गवरनर जनरल साहेबाचे एजंट आणि स्पेशियल कमिशनर अशा हुद्याची नेमणूक केली. व ती जागा प्रस्तुत सर लुइस पेल्ली यांस दिली व तीप्रमाणें ते तेथें जाऊन दाखल झाले व आपले कामावर रुजुं झाले असें समजतें. आतां गायकवाडाकडे किती सत्ता राहणार तें कळत नाहीं. पण बडोद्याच्या राज्याला कमिशनरीचा टिळा लागण्याचा संभव सन १८७६ सालचा होता असें असतां श्री० मल्हारराव महाराजांच्या अपूर्व दैवयोगानें तो सन १८७४ तच आला असें ह्मटलें पाहिजे. आतां पुढें कसें काय घडतें पाहू.

पुस्तकांची पोंच.

‘आगमप्रकाश’ व ‘निगम प्रकाश, या नावाचीं दोन पुस्तकें अहमदनगरास लोकहितवादीकृत निबंधसंग्रहाचें पुस्तक ज्या गृहस्थांनीं तयार करून छापिलें त्यांनींच अमदाबादेस नवीन रचिलीं व छापून प्रसिद्ध केलीं. त्यांची एकेक प्रत आह्मांस आली आहे ती आह्मी संतोषानें व आदरपूर्वक ग्रहण करून त्यांचे आभार मानितों.

आगमप्रकाश यांत तांत्रिक धर्माविषयीं माहिती लिहिली आहे. ह्मणजे यांत तंत्रमार्ग किंवा वाममार्ग अथवा कौलमार्ग या विषयीं खुलासा आहे व त्याची भ्रष्टता दाखविली आहे. दुसरा ग्रंथ निगमप्रकाश तो करण्याचा हेतु प्रस्तावनेंत असा लिहिला आहे कीं हिंदुस्थानांत अनेक संप्रदाय व अनेक पंथ जे आहेत त्या सर्वांचे मूळ वेदांत आहे व वेद सर्व मानितात याजकरितां वेदांत काय आहे, कशा प्रकारचें भजन आहे व कोण कोण देव आहेत, याविषयीं समजू इच्छिणारांस माहिती मिळावी.

हे दोन्ही ग्रंथ टाइपावर सुवाच्य छापिले आहेत. व यांत मध्यें मध्यें वेदाचे आणि शास्त्राचे भाग आणिलेले मोठ्या अक्षरांनीं छापिले आहेत. या पुस्तकांची लिपी बाळबोध असून भाषा गुजराथी आहे. हें एक प्रकारें गौण आहे. परंतु ग्रंथकर्ता गुजराथेंत हल्लीं असल्यामुळें मराठी भाषा योजिल्यानें त्याचा तादृश उपयोग झाला नसता. ह्मणून हा प्रकार योजिल्यानें त्याच्या ग्रंथाचा उपयोग अधिक झाला. कारण गुजराथी भाषा बाळबोध लिपीवरून वाचण्यास अति सुलभ आहे ह्मणून दक्षिण देशांतही याचा उपयोग करू इच्छिणारास सहज होण्यासारखा आहे. व वाचणारास पुस्तकांतील विषय समजून गुजराथी भाषाही बऱ्याच अंशीं समजेल.

हे ग्रंथ प्रस्तुत आह्मी वाचीत आहो. ते वाचून झाल्यावर आह्मी आपले वाचकांस त्यांतील प्रमेय कळवूं. हीं पुस्तकें माहिती करितां फार उपयोगी आहेत व यांचा बहुतांनीं संग्रह करावा असें आह्मांस वाटतें.

आगम प्रकाशाचीं पृष्ठें सुमार सवादोनशें असून किंमत एक रुपया आहे व निगम प्रकाशाचीं पृष्ठें साडेतीनशांवर असून किंमत दीड रुपया आहे.

पंडित दयानंद सरस्वती. स्वामी.

या नावाचे एक संन्यासी काशीकडून फिरत फिरत मुंबईस आले आहेत. ते मूळ कोठचे राहणारे, व त्यांचा विद्याभ्यास कोठला तें बरोबर समजलें नाहीं. पण ते गावोगाव प्रसिध्ध सभा भरवून व्याख्यानें देत असतात. व त्यांत वेदांतील मतें सांगत असतात; ईश्वर एक आहे, मूर्तींची पूजा करणें पाप आहे, राम कृष्ण इत्यादि अवतार हे मनुष्य होत, भिन्नभिन्न जाति हल्लीं मानल्या गेल्या आहेत यांस वेदांत मुळींच आधार नाहीं, व त्या मानूं नयेत, अशीं फार उत्तम व सुधारल्या तऱ्हेचीं मतें आहेत त्यामुळें त्यांचें भाषण ऐकण्यास श्रोत्यांचा समुदाय फार मोठा जमत असतो. गेल्या महिन्यांत नासिक मुक्कामीं त्यांनीं दोन व्याख्यानें दिलीं, मुंबईस दोन दिलीं, काशीस कित्येक प्रसंगीं त्यांनीं अशीं व्याख्यानें दिलीं आहेत व त्यांचीं पुस्तकेंही झालीं आहेत असें कळतें. हे स्वामी हिंदी भाषेंत व्याख्यानें देत असतात. यांचा आवाज उत्तम प्रकारचा आहे. व व्याख्यान प्रसंगीं बहुत ग्रंथांतील अनेक प्रमाणें ते सांगत असतात.

नाशकास त्यांची फारच वाहवा झाली व कित्येकांनीं त्यांस पोशाख दिला. पण याप्रमाणें मुंबईस झालें नाहीं व त्यांचे कित्येक दुर्गुण वर्तमानपत्रांतून प्रसिद्धीस आले तसें खरें असेल तर आह्मांस या स्वामी विषयीं वाईट वाटतें व त्यांवरील आमची पूज्यबुद्धि कमी होते. नाशकास शास्त्री लोकांच्यानें त्यां बरोबर साम्ना करवला नाहीं ह्मणून त्यांनीं त्यांच्या गोष्टी मुकाट्यानें ऐकून घेतल्या. पण मुंबईस तसें झालें नाहीं; शास्त्री लोकांनीं स्वामीस पत्र पाठविलें, व कोणी भेटीस गेले पण त्यांच्या शंकांचीं समाधानें त्यांनीं केलीं नाहींत, व प्रश्नांचीं उत्तरेंही दिलीं नाहींत इंदुप्रकाशानें ह्मटलें आहे कीं, “स्वामीच्या ठायीं सर्वज्ञत्वाचा गर्व, औद्धत्य, वाचालत्व, असंबद्ध प्रलापितत्व, असत्यवाद, धूर्तता इत्यादि वास करितात.” अहाहा! वक्त्याच्या ठायीं हे केवढाले भयंकर दुर्गुण आहेत ! व अशा पुरुषाचें, तो मोठा स्वामी झाला, त्यानें सर्वसंगपरित्याग केला, परोपकारार्थ देशाटण केलें, आणि चांगलीं चांगलां व्याख्यानें दिलीं तरी तीं काय उपयोगाचीं होत ? पृच्छकाचें समाधान न करणारा, कठोरभाषणी व गर्विष्ट असा जो वक्ता त्याचे सर्व भाषणश्रम व्यर्थ होत असें लोक मानितील व पुढें कदाचित् त्याचें पांडित्यही कोणी ऐकणार नाहीं असें आह्मास वाटतें. वेदांतील मतें, तीं सन्याशाच्या तोंडून, आणि नवीन सुधारणामार्गास अनुसरून ह्मणजे हें ऐक्य किती अनुपम आहे ! आमची इच्छा आहे कीं, पंडित दयानद यांणीं शांततेनें शास्त्र्यांच्या शंकांचें समाधान करावें, व आपलीं सर्व मतें निर्दोष आहेत असें स्थापित करावें, आणि नंतर गावोगाव व्याख्यानें द्यावीं ह्मणजे त्यांचे या देशावर बहुत उपकार होतील, व मग त्यांचे उपदेश सर्वांस ग्राह्य होऊन मोठें धर्मसंजीवन होईल. नाहींपेक्षां एरवी लबालबा जीभ हालविल्यानें तादृश उपयोग होणार नाहीं असें आह्मास वाटतें.

अकोल्यास पाण्याचे हाल.

अकोल्याच्या रहाणारांच्या दैवाची सलामत मोठी विचित्र आहे असें हल्लींचे पाण्याचें जें दुर्भिक्ष्य झालें आहे त्यावरून आम्ही ह्मणूं शकतो. पाण्याची कांहीं सोय करावी ह्मणून म्युनिसिप्यालिटीनें ५००० रुपयांची पुंजी त्या कामीं योजली होती पण कांहीं उपयोग झाला नाहीं, पुढें ११००० च्या खर्चाचा एक बेत होऊन तो कलकत्त्यापर्यंत जाऊन नापास होऊन आला आणि आतां पाण्याकरितां नेवांतून पाणी काढण्याचा लोकांस प्रसंग आला; तेव्हां ही दैवाचीच सलामत नव्हे काय ! गुदस्तां साऱ्या उन्हाळ्यांतही नदीचें पाणी खंडल नाहीं, आणि या वर्षी का-

र्तिक मासालाच सुरुवात झाली न झाली इतक्यांत नदीला हेळ खणण्याची सुरुवात झाली. यंदा पाऊस थोडा कमी पडला हें खरें आहे तथापि इतक्या लवकर पाण्याचा ठणठणाट व्हावा हें थोडें विचित्र आहे. आमच्या म्युनिसिप्यालिटीचे चेरमन मि० नौलीससाहेब हे आलीकडे कमिटीचे कामांत फार मेहनत घेतात व बहुत गोष्टी अंगें पहातात याकरितां त्यांची आह्मी तारीफ करितो, व याही पाण्याच्या गोष्टींत त्यांचा कांहीं दोष आहे असें आह्मांस वाटत नाहीं नदीमध्यें शेवाळ मनस्वी माजून पाण्याला दुर्गंधी येउं लागली ह्मणून नौलीस साहेबांनीं गावाच्या उत्तरेकडील नदीचा छोटा बांध फोडून टाकून पाणी काढून दिलें व नदींत मनुष्यें लावून शेवाळ काढून टाकिलें आणि फोडलेला बांध पुन्हा घातला. आतां वरच्या दक्षिणेकडील थोरल्या बांधांतून एकदा पाणी सोडून गावाकडील भागांत तें येउं दिलें असतें ह्मणजे आजच हाका हाक करण्याचा प्रसंग आला आहे तो दोन महिने तरी टळला असता; पण गावच्या कच्ची काळजी वाळगतो कोण? नौलीस साहेबांनीं नदींत विहिरी खणण्याची जी सुरुवात केली तीवरून स्पष्ट दिसतें कीं त्यांना वरून पाणी मिळणार नाहीं असें कोणी ह्मटलें असेल; प्रथम छोटें धरण फोडलेले पुन्हा बंद केलें यावरून त्यांस त्यावेळीं पाणी मिळण्याची आशा असेल आणि ती आतां निर्फळ झाली असेल ह्मणून त्यांनीं विहिरी खणण्याचें काम चालविलें असें अनुमान दिसतें.

थोरल्या धरणांतून पाणी सोडण्याचें काम लोकलफंड इंजिनियर मि० लेडलो साहेब यांचें आहे. व ते पाणी कां सोडित नाहींत याचें कारण त्यांनीं कळविलें पाहिजे. किंवा हयगयीनें अळम टळम केलें असल्यास अंग झडून लोकांचे गैरसोयीकडे व दुःखाकडे जरूर लक्ष्य दिलें पाहिजे. लोकलफंड हा पैसा लोकांचा आहे याजकरितां ते लोकांचे चाकर आहेत व त्यासाठींच त्यांनीं लोकांची तरतूद आधीं ठेविली पाहिजे- धरणाच्या वरील बाजूला काल मितीस बारा फूट पाणी असून बारा हजार वस्तीच्या उपयोगाला त्यांतून बारा इंचही न देतां केवळ बारा लोकांच्या जलक्रीडेकरितां तो पुरवठा राखून ठेवावा अशी त्यांची बुध्धि झाली असल्यास अकोल्याच्या लोकांच्या दैवाची सलामत विचित्र आहे असें कां ह्मणूं नये? अस्तु. ईश्वर करो आणि लोकलफंड इंजिनियरें यांस एकवार लवकर पाणी सोडण्याची बुध्धि होवो.

वऱ्हाड.

निजाम सरकारच्या रेलवेला आक्टोबर महिन्यांतल्या दोन आठवड्यांत १६४७० रुपये उत्पन्न झालें.

सर सालरजंग साहेब हैदराबादचे दिवाण हे येत्या जानेवारी महिन्यांत नामदार गवरनर जनरल साहेब यांचे भेटीकरितां जाणार.

लोकप्रिय व हुशार मि० स्कार्जी साहेब जे अकोल्याच्या हायस्कुलावर हेड मास्तर होते व येथून राजीनामा देऊन जयपुरास गेले त्यांना पुण्यास प्रेफेसरची जागा मिळणार. हें ऐकून आह्मास बहुत संतोष वाटतो.

मुंबईच्या म्याट्रिक्युलेशनच्या परिक्षेतील इंग्लिश हा भाग तपासला गेला. त्यांत ११९९ उमेदवारांतून ४१९ पास झाले. यांजमध्यें अकोल्याहून गेलेले चारी चार व उमरावतीहून गेलेल्या सातांतून पाच पास झाले आहेत असें समजतें. पुढें सर्व विषयांत किती व कोण कोण पास होतात पहावें.

कर्नल मिलेट साहेब पोलिस खात्याचे इन्स्पेक्टर जनरल कालरोजीं विलायतेचे रजेवर जाणार होते. त्यांच्या जाग्यावर क्या० लेन साहेब उमरावतीचे पोलिस सुपरइंटेंडेंट व लेन साहेबांचे जागेवर मि० हाचसन साहेब यांची नेमणूक होणार असें कळतें.

इलिचपुरचे तहशिलदार मि० लक्ष्मण बाळाराम यांचे बंधु मोहनशिंग यांजवर चांदुरास खुनाचा प्रयत्न केल्याचा मुकद्दमा शाबीद झाल्यावरून उमरावतीचे डिपुटी कमिशनर मि० हार्डेन साहेब यांनीं त्यास ७ वर्षें सक्त मजुरी कैदेची शिक्षा दिली. व दुसरे बंधु रंडुशिंग व तहशिलदाराचे चिरंजीव बाळकिसनशिंग यांनीं त्यास मदत केली हा गुन्हा त्यांवर शाबीद होऊन त्या प्रत्येकास तीन तीन महिन्यांची कैद व पाच पाचशें रुपये दंड अशी शिक्षा झाली. व तहशिलदारावरही या संबंधानें कांहीं टपका आला आहे असें समजतें.

मि० लायल साहेब यांची रजपूत संस्थानांत गवरनर जनरल साहेबाच्या एजंटचे जागेवर नेमणूक झाल्याप्रमाणें ते तेथें जाऊन काम पाहूं लागले असें कळतें.

मि० खाजे आफिजुद्दीन शिगावचे चीफ कान्स्टेबल यांनीं शिवरामशिंग चीफ व करीमखान इन्स्पेक्टर यांस पूर्वीं खुनाच्या गुन्हेगाराची बातमी दिली होती ती छपावून ठेवून त्यांनीं बनावट मुकद्दमा केला पण अखेर खरी गोष्ट होती ती प्रत्ययास आली असें रेसिडेंट साहेबाचे नजरेस आल्यावरून त्यांनीं खाजे आफिजुद्दीन यांची तारिफ करून त्यांस ५० रुपये इनाम देण्याचा ठराव केला असें समजतें हें ऐकून आह्मांस संतोष होतो.

सदरीं लिहिलेल्या प्रकरणांत अतिशय युक्ती, श्रम, व हुशारी खर्च करून आमचे असिस्टंट कमिशनर मि० दस्तुर बहिमनजी साहेब यांनीं पोलिसाचे बनावटी मायाजाल हुसकून देऊन खरें बाहेर काढिलें व तेणेंकरून खुनाचा गुन्हेगार व पोलिसांतले बडेबडे गुन्हेगार पकडले जाऊन बंदीखानमठांत दाखल झाले ह्मणून त्या उत्तम कामाकरितां बहिमनजी साहेबाची वरिष्ठ सरकारांत मोठी स्तुति होईल असें आह्मांत वाटत होतें व त्याप्रमाणें झाली आहे असेंही आह्मी ऐकिलें होतें पण आमचा उमरावतीकर बंधु लिहितो कीं "या प्रकरणांत बहिमनजी साहेबास थोडा दोष दिला आहे." हें खरें आहे कीं काय? व तसें होण्याचें कारण काय हें कळेपर्यंत आह्मास या विषयीं जास्ती लिहवत नाहीं. बहिमनजी साहेब त्या मुकद्दम्यांत अतिशय श्रम केल्याच्या योगानें आजारी पडले व पुढें रजा घेऊन देशींही गेले होते. इतकी स्वतांस झीज सोसून सरकारची ड्यूटी कर्तव्याहूनही आधक बजाविली असतां त्याचें असें फल होणें हा न्याय नव्हे!

वाशिम— तारिख २९ माहे नोवेंबर. हल्लीं थंडी फारच पडूं लागली आहे. पिकें बरीं आहेत. कुणबीलोकांस आनंद आहे.

मि० अबदुल हक्क साहेब एकस्ट्रा असिस्टंट कमिशनर यांची कारंजास बदली झाल्याप्रमाणें काल सायंकाळीं ते तिकडे निघून गेले. मि. ताजुद्दीन साहेब अजून आले नाहींत.

डा० सिंक्लर साहेब विद्याखात्याचे डायरेक्टर येथें बरेच दिवस होते ते आतां बुलढाणें जिल्ह्यांकडे मेहकरास गेले आहेत.

क्या० फिटझरलड साहेब डिपुटी कमिशनर जिल्ह्यांत फिरत आहेत— व डिपुटी इन्स्पेक्टर पुसदेकडे आहेत.

गावांत रोगराई अगदी नाहीं, धारण बरी आहे, पाणी बरेच दिवस टिकेल असें दिसतें-

यवतमाळ—यावर्षीं पिकें अंदाजापेक्षां जास्ती होतील असें वाटतें. रोगराई अगदी नाहीं.

येथें खंडोबाची जत्रा १४वे तारखेस सुरू होणार ती दहा दिवस राहील असे जाहिरनामे प्रसिद्ध झाले आहेत.

या तालुक्यांत कळंब या गावीं एका मुसलमानास एक मुलगी झाली आहे तिला गुदद्वार नसून मूत्रद्वारानेंच मलविसर्जन होतें असें कळतें. मुलगी १५ दिवसाची सुखरूप आहे.

उमरावती- हल्लीं कापसाचे हंगामास सुरुवात होऊन काटन मार्केटांत कापसाचे बोज्याच्या गाड्या बऱ्याच येऊं लागल्या. या सालीं कापसाचा व्यापार बराच श्रेयस्कर होईलसें वाटतें. सध्या जडी ५५ रुपये बनी ५३।५४ रुपये व कापूस २९।३० रुपये या प्रमाणें भाव आहे.

प्र. सिं.

वर्तमानसार

सालमजकूरच्या एम एच्या परिक्षेंत दोन गृहस्थ पास झाले ते:— मि० थामस डंकन, व मि० दिनशा पेस्तमजी कांगा.

एल एल बीच्या परिक्षेंत रा० रा० आनंदराव कृष्णराव कोठारे व काशिनाथ बाळकृष्ण मराठे हे पास झाले. काशिनाथ पंत अकोल्याच्या हायस्कुलांत १७५ रुपयांवर असिस्टंट मास्तर होते- हें आमच्या वाचकांस ठाऊक असेल.

कराचीचे खानबाहादुर मुरादखान यांजला त्यांची जमीन ६५२८० बिघे आहे तिची लागवड करण्याकरितां सरकारानें २४८५००० रुपये कर्जाऊ दिले.

पंढरपुरास यात्रेचे दिवसांत जे देवालयाच्या आंतल्या गाभारांत मूर्तीजवळ जाऊन दर्शन घेऊ इच्छितील त्यांपासून एकेक रुपया कर घेणार असा बूट निघाला आहे.

बांबे प्रेस कंपनी या नावाची मुंबईस एक कंपनी आहे तिनें आपल्या एका स्पेशियल कमिटीच्या ठरावाची नक्कल सरकारच्या त्या खात्याच्या रजिष्टराकडे पाठविली नाहीं ह्मणून तिजवर मुकद्दमा होऊन सिनियर पोलिस माजिस्त्रेटानीं तिला एक हजार रुपये दंड केला. हिंदुस्थानांतील भागीदाऱ्यांच्या कंपनीविषयीं आवट झालेला आहे त्याच्या ५३व्या कलमांत अशी नक्कल १५ दिवसांत पाठवावी असें आहे.

खानदेश— रा. सा. यशवंत बालकृष्ण बरवे सावद्याचे मामलेदार दोन महिन्याचे रजेवर गेले त्यांचें काम पहाण्याकरितां रा. रा. व्यंकटेश बापुजी चिटणीस यांस नेमिलें— रा. सा. काशिनाथ महादेव थत्ते भुसावळचे मामलेदार यांनीं १ महिन्यांची रजा मागितली आहे— रा. सा. विष्णु बापूजी सोमण धुळ्याचे मामलेदार महायात्रेस गेले त्यांचें काम पहाण्यास रा. रा. अण्णाजी गोविंद यांस नेमिलें— हीदुरणीचे जहागिरदार रा. रा. यज्ञेश्वर बालकृष्ण पाटणकर कर्जानें अतिशय बुजबुजले सबब इंग्रज सरकारास त्यांनीं मदत मागितल्यावरून वीस वर्षांचे मुदतीनें व ४॥ रुपये सालीना व्याजानें सरकारानें ६०००० रुपये कर्ज दिलें व १२॥ गावें गहाण घेतलीं असें कळतें.

नामदार सर फिलिप वोडहौस मुंबईचे गवरनर गुजराथ व काठेवाड प्रांतांत फिरावयास जाणार आहेत.

कर्नल अंडरसन साहेब काठेवाडचे माजि पोलिटिकल एजंट कलकत्याकडे गेले आहेत.

मुंबईस ट्रामवेचा रस्ता पायधुणीपासून भायखळ्यापर्यंत बाढविण्यास सांगशन मिळालें.

शिंद्यांनीं पकडून स्वाधीन केलेला कैदी नाना साहेब नव्हे व त्यास उगीच रखडत ठेवून कांहीं उपयोग नाहीं असें झालेल्या चौकशीवरून सरकारास वाटूं लागलें असतें व त्यास कदाचित लवकरच सोडून देतील असेंही ह्मणतात. साक्षिदार वगैरे आणण्या नेण्याचे कामीं सरकारास आजपर्यंत अर्धालाख रुपये खर्च आला असें समजतें. कानपुरास नाना नारायणराव याची साक्ष घेतली तो सांगतो कीं हा कैदी नानासाहेब नव्हे. नाना साहेबांचे कानाला बिगबाळीचीं व चौकड्याचां भोकें होतीं तीं कैदीचे कानाला मुळींच नाहींत. शिवाय नानासाहेबाचे वय २७ वर्षांचें असतां त्यांनीं फोटोग्राफ काढविलें होते त्यांतील एक प्रत नारायणरावानें सरकारांत दिली व हल्लीं नानासाहेबाचें वय ५२ वर्षांचें असावें असें तो ह्मणतो.

आनंदाची बातमी:—आमच्या वाचकांस आठवत असेल कीं, सातारचे महाराज श्री छत्रपती आबासाहेब ह्यांनीं हिंदुस्थानचे गवरनर जनरल लार्ड नार्थब्रुक साहेबांस कांहीं दिवसांपूर्वी वाढे व नेमणुकीबद्दल अर्ज केला होता. त्याचा निकाल झाला असें आह्मास काल रोजीं चांगल्या आधारावरून समजलें आहे. लार्ड नार्थब्रुक साहेबांनीं महाराजांस २५०० रुपयांची दरमहा नेमणूक करून देऊन रंगमहाल खालीं करून व नीट नेटका करून त्यांस रहाण्यास द्यावा असा ठराव केला.

साल मजकुरीं कार्तिकस्वामीचे दर्शनाचा योग असले कारणानें कार्तिक स्वामीस सुमारें बारा हजारावर यात्रा जमली होती असें ऐकतों.

पुणें— सालाबादप्रमाणें दक्षणेचे ब्राह्मण रुजू होण्यास आरंभ झाला.

अमेरिकेंत पोहोण्याचें यंत्र तयार करून एकानें पाण्यांत दोन तास राहून दाखविलें.

राव बहादूर भोलानाथ साराभाई खेडा जिल्ह्याचे फर्स्ट क्लास स. ज. यांणीं आपले नौकरीचा राजीनामा दिला व त्या जागेवर राव बहादूर चिंतामण सखाराम चिटणीस यांची नेमणूक झाली. ज्ञा. प्र.

मुंबईच्या प्रार्थनासमाजांतील एका सभासदानें आपण त्या मताचे खरे अनुयायी आहों असें दाखविण्याकरितां आपल्या गळ्यांतील यज्ञोपवीताचा परित्याग समाजासमोर गेल्या रविवारीं केला.

मेलेला मासा जिवंत करण्याची युक्ती:—नदींतील किंवा तळ्यांतील मासे कोळी लोक जाळें घालून धरून आणतात. परंतु त्यांनां पाण्यांत रहाण्याचा सहवास सदां असल्यानें पाण्याचे बाहेर आले कीं, लागलेच तरफडून मरतात, त्यांस जिवंत करण्याची आपली मनीषा असल्यास बिब्याचें तेल त्याचे सर्वांगास लावावें आणि त्यास पाण्यामध्यें सोडून द्यावें ह्मणजे तात्काळ मासा जिवंत होतो! वाचकांनीं यागोष्टीवर [illegible] अनुभव घ्यावा.

[illegible] नेबू नसिरनहूरोजीं फणसवाडींतील तारीख २० रोजीं गवळ्यांच जन्मलेलें एका संडासांत एक मुक[illegible] नाकगीर मूल पोलिसास सांपडलें. मूल जिवंत [illegible] सबब त्यास बाटलीवाल्याच्या इस्पितळांत पाठविलें. हल्लीं असें समजतें कीं त्या मुलाची आई सांपडली असून तिनें तें मूल आपलें आहे असें कबूल केलें आहे.

महारोगावरील औषध. परळास एदलजी कूपर नाचे रस्त्यावर राहणारा मि० नाजाभाई अबदुल करीम यांणें महारोगानें त्रस्त झालेले अममासें ७ असामींस बरे केले. रोग्यांस जें औषध ती देतो तें त्यास एका फकिरानें दिलें आहे. हें औषध एका वनस्पतीची वाळलेली पानें असून त्यांची पूड एक दोन तोळे खावी लागते, याचें असें ह्मणणें आहे कीं साधारण रोग्यास २० दिवसचे आंत बरा करितां येईल, परंतु फारच अजार झालेल्या लोकांस तीन महिनेपासून ६ महिनेपर्यंत औषध दिलें पाहिजे.

राणीगंज ऐथील कोळशाच्या खाणी अद्यापपर्यंत जळत आहेत.

राक्षसी पूल पंजाबांत चिनाब नदीवर एक लोखंडी पूल बांधण्याचें काम चाललें आहे. या कामाचें कंत्राट विलायतेतील वेस्टवुडवेली नावाचे कंपनीनें घेतलें आहे. कलकत्ता व मुंबईहून लाहोर, पेशावर व काबुलास जाणारे रेल्वेचा रस्ता या पुलावरून जाणार आहे. हा पूल १॥। मैल ह्मणजे ९०८१ फुटी लांबीचा होईल अमेरिकेंतील सेंटलारेन्स नदीवरील पुलाची लांबी ६,५९२ फूट आहे. व मानाई सामुद्रधुनीवरील पुलाची लांबी ३००० फूट आहे हा पूल वरील पुलांपेक्षां ज्यास्त लांबीचा आहे सबब लांबीचे मानानें पाहिलें असतां जरी काम तडाक्यानें चालविलें तरी काम पुरें होण्यास कांहीं वर्षे खपतील असें दिसतें. ने. भो.

वऱ्हाडचा इतिहास.

स्वतंत्र राजांचा काळ.

(मागील अंकावरून पुढें चालु)

याप्रमाणें साऱ्या दक्षिणेंत स्वतंत्र मुसलमानांच्या कारकीर्दीचा जो काळ गेला त्याचीं वर्षे सुमार सन १३०० पासून सन १६०० पर्यंत तीनशें धरिलीं तर याच काळांत युरोपखंडाच्या पश्चिम भागाकडे लक्ष्य दिलें असतां दिसून येईल कीं तिकडेही त्या सुमारास अशीच गडबड व लुटालूट यांचा प्रळय होता. प्लांटाजेनियस आणि वालिस यांच्या कारकीर्दी ब्राह्मणी बादशहांच्या उलाढाली पेक्षां कांहीं चांगल्या होत्या असें कोणी ह्मणणार नाहीं. त्या काळीं युरोपांतही मोठ्या लढाया, मोठाले रक्तपात, दंगे धोपे, कत्तली राजांनां मारणें, क्रूर आणि भयंकर रीतीच्या शिक्षा देणें हें हमेशा चालूच होतें. सुखवस्तु प्राण्याच्या राहाटीला निर्भय असा तो काळ मुळींच नव्हता, सदा सर्वदा राष्ट्रावर कांहींना कांहीं भयाचा प्रसंग असेच. तरी ज्या वारंवार लढाया होईत व राज्यकारणें उत्पन्न होईत तीं सर्व प्रजेच्या एकविच्यारानें होत असत असें मुळींच नाहीं, बहूत लोकांस त्या गोष्टीस घडत पर्यंतता गायकवाडाकडे [illegible] कळतही नसत. असा कांहीं लोकांचा प्रकार असे, आणि कांहीं लोक तर निरंतर जबरदस्त होतसाते निरंकुश राहात व गडबडीचें कारण तेच होऊन शोधित असत- व कांहीं गडबड नसली तर त्यांना चैन पडत नसे. ह्मणजे साधारण हिंस्रक व्याघ्रादि जीव त्यांवर जाण्याला जसे पटाईत शिकारी सर्वदा सज्ज असतात व हौस मानितात तसा कांहीं लोकांना राज्यकर्त्यांच्या गडबडींत स्वार्थ व संतोष असे. याप्रमाणें ही युरोपाच्या स्थितीची दक्षिणेंतील एकंदर स्थितीशीं तुलना झाली. पण स्वतंत्र वऱ्हाडापुरतें पाहिलें तर हा प्रांत सर्व काळ शेती कामाशिवाय दुसऱ्या फारशा खटपटींत होता असें दिसत नाहीं, परकी राजांच्या फौजा येत जात त्यांच्या रस्त्याच्या अडवळणीं हा प्रांत असून त्या त्या राजांची राजधानी शहरेंही वऱ्हाडापासून पुष्कळ दूर होतीं. तरी इतर कित्येक मुलखाप्रमाणें उत्पाती लोकांच्या स्वाऱ्या व बाजार बुणग्यांच्या दौडी यांहीं करून व प्रांताच्या अंतर्गत अव्यवस्थे करून लोकांच्या शांततेचा भंग येथेंही होत असे. परंतु लढायांचीं केवळ ठाणें मांडलीं गेलीं असें वऱ्हाडांत ह्मणण्यासारखे बहुत प्रसंग आले नाहींत. पुढें पुढें तर मुसलमान वऱ्हाडांत संस्थापित राजे झाले. तेव्हां त्यांनीं जमाबंदीखात्याकडे पुष्कळ लक्ष्य दिलें, शेतकरी लोकांची चांगली जतन केली, धान्याचा पैसा वसूल करण्याचे काम ठेवलेल तितकें आपले हुजुरांत ठेविलें, व आपले ताब्यांतल्या शेतकरी लोकांस जहागिरदार किंवा मोकासदार यांच्या टापेंत ठेवलें नाहीं. कोणाला जहागिरी दिल्या तर तेवढ्या भागाची मात्र व्यवस्था त्या जहागिरदाराकडे ठेविली असे. आह्माला वाटतें कीं, इकडील शेतकरी लोकांचा वर्ग हा युरोपांतील मिडलएजमधले शेतकी करणारे दास व इतर शठ लोक यांच्यापेक्षां फार चांगला होता. आणि ब्राह्मणी व इमादशाही बादशहाच्या वेळेस ते जितके सुखी असावेत तितके चवदाव्या व पंधराव्या शतकांत इंग्लंडांत ज्या लढाया होत होत्या तेणेंकरून तिकडील लोक सुखी नव्हते. व फ्रान्स देशांतील शेतकरी लोकांची स्थिति तर सतराव्या शतकाच्या समाप्ती पर्यंतही अशी निकृष्ट होती. आणि वऱ्हाडचा सुभा अकबराचे हस्तगत झाला तेव्हां याची शेतकी संबंधाची स्थिति फार उत्तम होती, वसूल पुष्कळ येत होता, व तो मलिकंबर याच्या जमाबंदीनें विशेष वाढला होता.

असें दिसतें कीं युरोप खंडांतल्या सिटिझन ह्मणजे शहरवासी लोकांपेक्षां इकडील शहरवासी लोक दुर्बळ व जुलमी वागवणुकीस सोसक असे आहेत; कारण एकाद्या शहरानें एक मत करून कांहीं विशेष गोष्ट केली आहे असें साऱ्या हिंदुस्थानाच्या इतिहासांत कोठें आढळत नाहीं. त्यांनां शहरवासाच्या स्वतंत्रतेचे हक्क कधीं मिळाले होते असें दिसत नाहीं. ते सर्वकाळ जुलमी लढकरी सरदाराच्या सत्ते खालीं असत व वऱ्हाडांत तर कोठेंही असा मेळ नव्हता कीं तेथील लोक एकाचित्त होऊन राज्याधिकाऱ्याच्या जुलमाचा प्रतिकार करतील. व आह्मास जी माहिती आहे तिजवरून असें दिसतें कीं वऱ्हाडांत ह्मणण्या सारखीं नामांकित शहरें मुळींच नव्हतीं, शिवाय व्यापाराच्या दळणवळणास योग्य अशी वऱ्हाड प्रांताची ठेवण नव्हती, वऱ्हाडांत कसले महत्वाचे यांत्रिक कारखाने नव्हते, फक्त इलिचपूर शहर मात्र वऱ्हाडांत सुमारें ५०० वर्षे लोक वस्तीनें गजबजलेलें होतें असें दिसतें.

त्या काळीं एशिया खंडाच्या सर्व भागांतले व आफ्रिका खंडांतील हिंदीमहासागराच्या काठावरचेही बहुत लोक येऊन दक्षिण देशांत सर्वत्र पसरले होते. हे लोक व यांच्या पुढच्या पिढ्या ज्या ज्या शहरीं राहिल्या तेथें तेथें स्थाईक घरंदाज झाल्या. व त्यांनां घेऊन आलेले मुख्य मुख्य लोक लढकरी खात्यांत व मुलकी खात्यांत मोठमोठ्या हुद्यावर नेमले गेले; तरी वऱ्हाडांत असें दिसून येतें कीं मुसलमानांनीं हिंदु लोकांकडील जमिनीचा ताबा जसाचा तसा संरक्षण केला त्यांत कांहीं अधिक उणें केलें नाहीं. आणि वंश परंपरेचे कामदार देशमुख आणि देशपांडे, ज्यांचा परगण्यांत मुख्य अधिकार व धाक दरारा, आणि ज्यांस प्राप्तीही पुष्कळ त्यांच्या नेमणुका पहिल्या मुसलमान बादशहांनीं केल्या आहेत असें ह्मणतात, तथापि वऱ्हाडामध्यें या नेमणुका व त्यासंबंधी हक्क मुसलमानांच्याही आगमन काळापूर्वीपासूनच बहुत वर्षे हिंदु लोकांकडेस आहेत असें समजतें. वऱ्हाडांत हल्लीं कांहीं देशमुख मुसलमान आहेत परंतु ते मूळचे हिंदु असून बाटून मुसलमान झालेले असावे असें लायल साहेब ह्मणतात. मराठ्यांचा इतिहास लिहिणारे प्रसिद्ध ग्रांटडफ साहेब यांनीं आपल्या इतिहासांत ब्राह्मणी बादशहाच्या वेळची जी नामांकित मराठ्यांचीं घराणीं सांगितलीं आहेत त्यांपैकीं वऱ्हाडांत एकच घराणें आहे तें देऊळगावचे जाधवराव यांचें होय. पण त्या घराण्याचा नामांकितपणा आतां राहिला नाहीं आणि देवगडच्या यादव राजाचा आपण वंश असें ते मानितात तर त्यांनीं त्या वंशाची कीर्ति राखण्याच्या बद्दल अपकीर्ति मिळविली आहे.

दक्षिणेंतील राजांच्या फौजा युरोपांतील मिडल एजच्या प्रमाणें घोडेस्वारांच्या असत. व त्यांत भरती विशेषें परराष्ट्रांतून आलेल्या मुसलमान लोकांची असे, व हिंदुस्थानांत जन्मलेल्या मुसलमानापेक्षां बाहेर देशांतून नवे नवे येणारे लोकांस पहिल्यानें चाकरीस ठेवित असत. व त्या काळीं फौजेंतील लोकांस पगार फार मोठ मोठे असत. प्रत्येकाकास घोडा व हत्यार आपले स्वतांचें बाळगावें लागे. व त्या काळीं स्वार लोकांजवळ तीरकमटें असत असेंही वर्णन आढळतें. तसेंच त्यावेळीं स्वाराचे हातघाईचे हल्याचे वेळचें आवडतें हत्यार तेगा किंवा वाकडी तरवार असे. आणि अशी लढाईची रीति त्या काळीं प्रघातांत होती ह्मणून दांडपट्याची कळा त्या काळीं फार वाढली व द्वंद्व युद्धही बरेंच फैलावलें असें दिसतें. दक्षिण देशांत १६ वे शतकाचे अखेरीस दोहो बाजूस दोन एकेकठे पुरुष कांहीं करार करून तरवारीनें लढत असलेले पाहून त्यांच्या त्या वेडेपणाबद्दल मुसलमान इतिहासकार फेरिस्ता यानें खेद प्रदर्शित केला आहे. आणि याच काळांत फ्रान्स देशांत याच प्रकारचें तरवारीचें द्वंद्व युद्ध सुरु होतें ही साम्यता पाहून चमत्कार वाटतो. पुढें बंदुकांची व तोफांची युक्ती निघाल्या नंतर या एकव्यक्तीय पुरुषार्थाच्या गोष्टी हळु हळु मागें पडत चालल्या व साऱ्या पृथ्वीभर त्या शस्त्रांची व्याप्ती झाली.

(पुढें चालू.)

हें पत्र अकोलें एथें खंडेराव बाळाजी फडके यांचे वऱ्हाडसमाचार छा. छा. प्र.

REGISTERD NO7,1874

वऱ्हाडसमाचार

१८७४ इ०

पुस्तक ८ अकोला, रविवार ता० २० माहे डिसेंबर सन १८७४ इ० अंक ५०

बोलले. ही गोष्ट " आहे. कारण सा

जाहिरात.

वऱ्हाडसमाचाराचीकिंमत.

	रु.
वर्षाचे अगाऊ	५
सालअखेर	७
फुटकळ अंकास	०४
डांकइशील	
वर्षाचे अगाऊ	१०८
" अखेर	२

नवीन वर्गणीदार होऊ इछिणारे लोकांकडून आगाऊ वर्गणी आल्या खेरीज पत्र सुरू केलें जाणार नाहीं.

नोटिसीबद्दल.

मराठी, दर ओळीस	०१०६
तीच नोटिस दुसरे खेपेस	०१
इंग्लिश लिपींत दर ओळीस	०४
" दुसरे खेपेस	०२

जाहिरनामा.

विद्यमान दिपुटी कमिशनर साहेब बाहादुर जिल्हा इलिचपूर—जाहिरनामा तमाम लोकांस कळविण्याकरितां प्रसिद्ध करण्यात येतो कीं जिल्हा इलिचपूर येथील अपकारी कलाली अफू गांज्या विषयुक्त पदार्थ यांचा मक्ता तारीख१ एप्रिल १८७५ पासून तारीख ३० मार्च १८७६ पर्यंत बारामहिन्याचा लिलाव तारीख १३ जानेवारी १८७५ इसवी रोजीं दिवसा दाहा वाजतां इलिचपूर येथे होणार आहे ज्याची खुशी घेण्याची असेल त्यानी सदरहू तारखेस हजर व्हावे. मक्तयाच्या शरती आणि भत्त्यांचीं गावें त्यावेळेस उघड रीतीनें वाचून दाखविलीं जातील. मक्ता ज्यास घेणें असेल त्यानीं २०० रुपये आगाउ भरल्यावाचून बोलण्याची परवानगी मिळणार नाहीं आणखी माहिती पाहिजे असल्यास डेपुटी कमिशनर साहेबाचे हाफिसांत मागितली असतां मिळेल. तारिख २ माहे डिसेंबर सन १८७४ इसवी

परशराम जगन्नाथ
शिरस्तेदार

जे. टी. बुशबी
दिपुटी कमिशनर
ईलचपुर.

जाहिरनामा.

विद्यमान डिपुटि कमिशनर साहेब बहादूर जिल्हे उमरावती—सर्व लोकांस कळविण्या करितां दिल्हा जोतो ऐसाजे उमरावती जिल्ह्याचा अपकरीचा सन १८७५, ७६ साला बद्दल ह्मणजे सन १२८५ फसलीचा लिलाव तारिख २० माहे ज्यानेवारी सन १८७५ रोज बुधवारी उमरावती येथे डिपुटिकमिशनर कचेरींत होईल.

गुदस्त साला प्रमाणें यंदा ही लिलाव पोलीस सरकलचे मानानेच होईल व एतदेशीय दारू आफू गांज्या विषयुक्त पदार्थ व सिंदी असे प्रकारचें निरनिराळे गुत्याचे लिलाव होतील. लिलावाच्या शर्ती मामूल वहिवाटी प्रमाणें लिलावाचे पूर्वी प्रसिद्ध केल्या जातील व ज्या ज्या ठिकाणीं दारूची व इतर अमली पदार्थांचीं दुकानें लावण्याची या बदल यादी लिलावाचे दिवसा पूर्वी आठ दिवस डिपुटि कमिशनर कचेरींत प्रसिद्ध ठिकाणीं डकविल्या जातील कळावे ता० ३ माहे डिसेंबर सन १८७४ इसवी.

माधवराव हरी सहस्त्रबुद्धे
शिरस्तेदार

जे. एच बर्न्स
एकस्ट्रा असिस्टंट कमिशनर
डिपुटि कमिशनर जिल्हा
उमरावती करितां.

नोटिसा.

नोटिस—विठोबा वलद लक्ष्मण सोनार वस्ती मौजे तळणी तालुके मलकापूर जिल्हा बुलढाणें यांस खाली सही करणार वस्ती तळणी तालुके मलकापूर जिल्हा बुलढाणें हल्ली राहाणार बाळापूर तालुके मजकुर जिल्हा अकोले इजकडून कळविण्यांत येते कीं—

मी तुमची योग्य रीतीनें विवाहित स्त्री असोन तुह्मासी माझे आपले जातीप्रमाणें लग्न होण्यास सुमारे पंध्रा वर्षे झालीं असावीं. इतक्या वेळांत माझे बाल्यावस्थेत तुमचे तीर्थरूपानीं एकवेळ मूळ करून नेले तें पंध्रा वीस दिवस ठेउन पुढें बाळापुरास परत केलें. त्यावर आजपर्यंत तुमचेकडून कोणी मला नेण्यास आले नाहीं. अजमासे पाच सात वर्षांपासून तर तुमचे अंगीं वेड भरल्यामुळें तुह्मी आपले देहावर नाहीं यामुळें तुमचेकडून माझा परिणाम [शारीर आणि अन्न वस्त्रादि सुखाचा] आजपर्यंत झाला नसोन पुढेंही होण्याचा संभव नाहीं. इकडेस मी वयात येऊन बरींच वर्षे झालीं असोन मला शरीर सुख आपलेकडून नाहीं खेरीज मी आजपर्यंत ज्याचे घरीं आहे ते मजप्रीत्यर्थ त्यांचा अन्न वस्त्राचा झालेला खर्च मागतात आणि पुढें कां कूं करितात सबब या नोटिसीनें कळविणें भाग झालें आहे तर तुह्मी आपले देहावर असोन जगरीतीप्रमाणें स्थितींत आहा अशाविषयीं वास्तविक येखादे सिविलसरजन डाकटरचे सरटिफिकीट आणि तुमचे येथुन ज्या दिवसापासोन बाळापुरास मी आले त्या दिवसापर्यंत दरमहा च्यार रुपये प्रमाणें खर्चाचा पैसा घेउन या नोटिसीचे तारखेपासोन २१ दिवसांचे आंत बाळापुरास यावे ह्मणजे मी येण्यास तयार आहे नाहींपेक्षा तुमचे मजवर कोणतेही प्रकारचे हक्क न राहतां मला जें करणें तें मी परवानगीवाचून करीन.

लक्ष्मण वलद जगन्नाथ सोनार तळणीकर यास सूचना करते की तुह्मी माझे विवाहित भताराचे तीर्थरूप आसोन तुमचे नजिकच माझे भ्रतार असतात तर तुह्मी जातीनें सदरहु नोटिसींत लिहिल्याप्रमाणें दिल्या मुदतींत व्यवस्था करवून बाळापुरास यावे नाहींपेक्षा मी आपल्या नोटिसींत लिहिल्याप्रमाणें करण्यास चुकणार नाहीं कळावें तारिख ६ माहे डिसेंबर सन १८७४

[सही] ज्यानकी मर्द विठोबा सोमार तळणीकर निशाणीखुद हातची बागडी.

नोटिस — रा. रा. माहदजी कोष्टी राहणार मौजे नवाबपूर परगणे नेरपरसोपंत तालुके दारव्हे यास खाली सही करणार इजकडून नोटिस देण्यांत येते कीं माझा लग्नाचा नवरा नामे शिवराम हा असून तो तुमचा पुत्र आहे. जाणोन तुह्मांस कळविते कीं शिवराम हा अगदी वेडा व ज्याति भ्रष्ट झाल्या मुळें माझा प्रपंच्य होत नाहीं सबब धर्म शास्त्रा प्रमाणें मजला पाट लावण्यास मोकळीक असावी अशी जातवाले पंचांस विनंती करून निवाड पत्र मागणार आहे. त्यास माझे ह्मणणें खोटें आहे किंवा इतर आणखी तुमची मज विरुद्ध तक्रार असल्यास जात वाल्यास कळविणें झाल्यास वीस दिवसांत येऊन दारव्हे येथें कळवावे असें तुमचें कडून न होईल तर तुमची मान्यता समजली जाईल. तारिख ५ माहे डिसेंबर सन १८७४ इसवी.

(सही) निशाणी मालन मर्द शिवराम कोष्टी नवाबपूरकर मुक्काम दारव्हे इचे हातची असे.

नोटिस—रामप्रताप दानमल मारवाडी दुकान ताजनापेठ अकोले यांस अनंदी रतनसी भाटे मुंबईकर याजकडून नोटिस देण्यात येते कीं गुदस्त पासून तुमचा आमचा हुंडी पाडीचा व मालाटालाचा व्यवहार झाला त्यांत तुह्माबद्दल ४४ रुपयाची रकम रामदास भोजू वाणी सावदेकर आमचा अडती याणे तुमचा माल आह्माकडे जमा करविला त्याविशी आह्मी तुमचे खात्यास जमा केली आहे त्यासुद्धा येकंदर तुमच्या खात्याचा आज हिशेब पहातां बाकी ३५०१४ पसतीस रुपये चवदा आणे तुमचे देणें निघत आहे तें घेउन जाण्याविषयीं तुह्माला कळविलें तें तुह्मी नेत नाहीं व वाकडी गोष्ट सांगता याज करितां मुद्दाम नोटिस दिली आहे व तुमची बाकी ३५०१४ पसतीस रुपये चवदा आणि तयबनूर कच्छी दुकान ताजनापेठ याजपासी तुमचे नावे जमाकरून ठेविली आहे ती तुह्मी पावती देउन घेउन जावी व तक्रार असल्यास दोन भले माणसास समक्ष घेउन यावें. असें न कराल व फिर्याद वगैरे कराल तर आह्मी अथवा आमचा अडती देवचंद भोजू तुमच्या खर्चाचा देवाल होणार नाही व ह्या नोटिसीचा खर्च भरून घेऊ कळावे तारीख १२ माहे डिसेंबर सन १८७४ इसवी.

(सही) अनंदी रतनसी भाटे मुंबईकर दस्तुर खुद.

पत्रव्यवहार

या सदराखालील मजकूर पत्रकर्त्यांच्या मतास मिळूनच असतील असें समजूं नये

वऱ्हाडांतील स्कूल कमेट्या आणि असेसर लोक

रा. रा. वऱ्हाडसमाचार कर्ते यांसः—

वि. वि. खालील मजकूर कृपा करून प्रसिद्ध करावा.

या कमेट्या मेहरबान रेसिडेंट साहेब बाहादुर यांच्या हुकुमावरून सदर स्टेशनें खेरीज करून ज्या गावीं शाळा आहेत त्यांतील विद्यांचा प्रसार चांगला व्हावा ह्मणून नेमिल्या आहेत. या कमेट्या नेमून सुमारे ४ महिने झाले आहेत. तितक्या वेळांत कमेट्याच्या मेंबर लोकांकडून काय फायदे शाळांस झाले आहेत याजविषयीं खुलासा आपल्या द्वारें मिळेल अशी आशा करितों. कमेट्यामध्यें श्रीमान, जमेदार आणि सभ्य गृहस्थ यांस नेमिलें आहे. आतां या लोकांच्या विद्वत्तेविषयीं थोडासा विचार करू. वऱ्हाडांतील श्रीमानलोक केवळ गादी तक्याचे पोशिंदे असतात, व त्यांची विद्वत्ता तर वेरजेपेक्षां कमी गणितांत असते आणि दुसरी भाषा ह्मटली तर मोडी कागद वाचणें आणि लिहिणें इतकेंच कायतें. व कित्येक तर असे आहेत कीं सही येवढीच अक्षरें काय ती माहित. हे श्रीमानाविषयीं झालें. आतां जमेदाराविषयीं थोडेसें लिहू. या प्रांतांत बहुतकरून देशमुख व देशपांडे या लोकांस जमेदार ह्मणतात. हे तर श्रीमानाच्या डाव्या बाजूस बसण्यास योग्य आहेत. यांपैकी कित्येकांनीं तर विद्येची भेट दयाळू इंग्रजसरकारानीं विद्याखातें सुरू केल्या पासूनच घेतली आहे कित्येक लोक बरेच हुशार आहेत त्याचप्रमाणें अविद्वान बरेच आहेत. आतां शेवटचे सभ्यगृहस्थ यां पैकी कांहीं व्यापारी असतात व कांहीं भट भिक्षुक असतात. अशा लोकांच्या कमेट्या सरकारांनीं नेमिल्या आहेत. ज्या लोकांस विद्येची अभिरुची बिलकूल नाहीं त्या लोकांपासून विद्येचा अधिक प्रसार कसा होईल. त्यानीं निदान दर ८ दिवसांनीं शाळा पहावीं मुले एकंदर शाळेंत किती आहेत? पैकी हजर किती, व गैरहजर किती, व जीं गैरहजरअसतील त्यांचीं कारणें काय हें मास्तरास विचारावें आणि तीं मुलें त्यांच्या आई बापाकडून नेहमीं शाळेंत येतील असें करावें. शिवाय गावांमध्यें ज्यांचीं मुलें भटकत फिरत असतात त्यांच्या वडिलांस बोलावून विद्येपासून काय फायदा

आनंदाची बातमी:—आमच्या वाच
कांस आठवत असेल कीं, सातारचे ...
करून दाखवावें आणि जेणेंकरून मुलें
शाळेंत येतील असा उपाय योजावा. जे
लोक अशा प्रकारची मेहनत घेतील त्यां
स सरकारांतून बसण्यास खुर्ची अगर शे
ला पागोटें यां पैकीं कांहीं तरी त्यांस सर
फराज केलें जाईल असा रेसिडेंट साहेबां
चा हुकूम आहे. मेंबर लोक गावांतील नि
रनिराळ्या भागांत राहतात सबब ज्या भा
गांत जे लोक राहतात त्यांनीं त्या भागांती
ल मुलें कसेंही करून शिकविण्याविषयीं त
जवीज करित असावी. अशाप्रकारचा क्रम
कांहीं दिवस सुरू केल्यास त्याजपासून ख
रोखर फायदा होणार आहे.

याज पेक्षां एक हवालदार मास्तरच्या
ताब्यांत सरकारांनीं सहा महिने पर्यंत
द्यावा आणि मुलांची संख्या पहिल्या पेक्षां
किती वाढली याज विषयीं पहावें. याज
पासून वऱ्हाडांतील शाळांची जी सुधारणा
होणार आहे तितकी कमेट्यांच्या हातून
होणार नाहीं. जे लोक हल्लीं कमेटीचे
मेंबर आहेत त्याज पेक्षां ज्यास्त विद्वान
असावेत आणि त्यांनीं झटून मेहनत घ्या-
वी. असें केल्यानें त्यांस मोठें भूषण मि-
ळणार आहे.

असेसर लोकही वरील प्रकारचे आहे
त त्यांनां असेसर कसे नेमतात याचा प्रका
र खालीं देतो. मुख्यत्वेंकरून पाटील व
एखादे हजरत यांसच असेसर नेमतात.
याचें कारण तालुक्याचे अधिकाऱ्याचे मर्जी
तले पाटील लोक असतात व जे नेहमीं
त्यांच्या सेवेंत तत्पर असतात अशांसच ने
मण्याची शिफारस करितात. यांजपासून
मुकदमा तोडण्यास कितपत मदत होत अ
सेल न कळे. असे पूर्वी ज्यांनीं तरवारीवर
राज्य मिळविलें होतें त्यावेळेस शिपाईगिरी
ची बरीच चहा होती पण हल्लीं तसा प्रकार
नाहीं ह्मणून केवळ पैशाकडेस अगर त्यां
च्या नावाकडे पाहून असेसर नेमावे यांत
काय फायदा आहे? त्यापेक्षां न नेमिले त
री चिंता नाहीं. असेसर जर चांगले विद्वा
न असले तर खुनी वगैरे मुकदम्यांत त्यां
जपासून फार फायदा होणार आहे. मुंबई
इलाख्यांत पाटलासारखे असेसर
असणार थोडेच लोक असतील. तिक
डे बहुत करून शास्त्री, पंडीत, न्या
याधीश, युनिवर्सिटींत पसार झालेले लोक
यांसच ज्युरी नेमतात याप्रमाणें जर शेना-
रीळ रेग्युलेशन प्रांतांत मनुष्यांची योग्य-
ता जाणतात तर मग वऱ्हाडांत या प्रमा-
णें कां नसावें? वऱ्हाडा मध्यें बरेच लोक
विद्वानही आहेत मग त्यांस न नेमतां
अविद्वानांस कां नेमतात? असो या पुढे
हल्लीं पेक्षां चांगले शिकलेले लोकांस क-
मिटीदार व असेसर नेमण्याची वहिवा-
ट व्हावी. कळावें हे विनंती.

क्ष.

वऱ्हाडसमाचार

मिती मार्गशीर्ष शुद्ध १२ शके १७९६

राणीगंज ऐथील ...

बडोद्याचा दैवयोग.

दोन आठवड्यामागें बडोद्यास इंग्रज
सरकारच्या अधिकाऱ्याची एकदम बदली
बदल झाली व त्याच्या हुद्याचें रूपांतर
झालें तेणें करून तें लोकांस भयप्रद वा-
टून कांहीं धास्ती उत्पन्न झाली होती व
रेसिडेंटच्या विषप्रयोगाच्या संशयावरून
स्पेशियल कमिशनर नेमण्याची मराठी द-
रबारास ही जबरदस्ती झाली असे लो-
कांचें अनुमान झालें होतें परंतु या दोन-
आठवड्यांतील ज्या गोष्टी बाहेर पडल्या
आहेत त्यां वरून तसें अनुमान करण्याचें
कांहीं कारण नाहीं, व राज्याच्या चांगल्या
करितांच हा प्रकार झाला असें दिसू-
न येतें.

जुने रेसिडेंट कर्नल फेर साहेब भले
गृहस्थ होते परंतु जरा एककल्ली व दुरा-
ग्रही होते ह्मणून त्यांनीं दरबारच्या कामा
कार्जांत आपला हेका फार चालविला.
मि० दादाभाई नवरोजी दिवाण नसावे
असें त्यांचें फार मत होतें पण मुंबई सर-
कारानें तें चालू दिलें नाहीं ह्मणून त्यांस
या गोष्टी विषयीं फार वैषम्य वाटलें व ते
दादाभाईच्या बेतांत व सुधारणेच्या का-
मांत बुध्या व दुराग्रहानें आड जाऊं ला-
गले व दादाभाईला दिवाणगिरीच्या
कामावरून काढून टाकून आमच्या क-
चेरींतील दप्तरदारास दिवाण करा असें
गायकवाडास उघड पणें ह्मणूं लागले
होते इत्यादि कारणा वरून दरबारास त्यां-
ची अनावड उत्पन्न झाली व फेर साहेब
रेसिडेंट नकोत ह्मणून रिपोर्ट ही झाला
आणि शेवटास विषप्रयोगाचें प्रकरण उ-
द्भवलें तेव्हां हिंदुस्थान सरकारास पुरें स-
मजून आलें कीं हे रेसिडेंट या दरबारांत
आतां क्षणभरही उपयोगी नाहींत. ह्मणून-
त्यांनां एकदम रेसिडेंटी वरून दूर केलें
व हुशार आणि पोक्त सल्याचे गृहस्थ सर
लुईस पेली जे रजपूत संस्थानांत हिंदुस्था-
न सरकारचे एजंट होते व सरकारानें आ-
रबस्थानांत एक हुशार मुत्सद्दी पाठवावया-
चा होता त्या कामावर यांची योजना क-
रण्याचें मनांत आणिलें होतें पण बडोदें
प्रकरण फार नाजूक झालें सबब प्रस्तुत
तेथें पेली साहेबा सारख्याचीच नेमणूक क
रणें अवश्य आहे असें मनांत आणून त्यां-
स रेसिडेंटा पेक्षां मोठा हुद्दा हिंदुस्थान
सरकारचे एजंट व स्पेशियल कमीशनर
असा देऊन तावडतोब बडोद्यास रवाना के
लें व त्याप्रमाणें ते जाऊन त्या कामावर
रुजू झाले.

पेली साहेबांनीं बडोद्यास येतांच गाय
कवाड व दिवाण यांचे भेटीस गेले होते
त्यांच्या मोकळ्या मनानें भेटी घेतल्या व
हिंदुस्थान सरकारचा राज्योच कल्याणाविष
यींचा उद्देश त्यांस कळविला व बहुत प्र
कारचा उत्तम बुध्धिवाद केला आणि गा
यकवाडांनीं तो प्रांजलपणें ऐकून घेतला.
असें समजतें कीं जबरदस्त शेतसाऱ्यानें रयत
गांजलेली आहे सबब चौथाई सारा साऱ्या
राज्यांत येकंदरींत कमी करावा असें दादा
भाईचे मनांत होतें तशीच सल्ला पेली सा
हेबांची पडून ती गायकवाड सरकारास
मानवली व लागलीच तो ठराव अमलांत
आणण्याविषयींचे जाहिरनामे झाले. बडो
दें संस्थानचें पोलिस चांगलें नाहीं सबब
त्यांत मोठाले हुद्यावर कांहीं अनुभविक इं
ग्लिश कामदारांची नेमणूक करावी असें
पेली साहेब गायकवाडास ह्मणाले ती ही
गोष्ट त्यांनीं मान्य केली आहे. व मुंबईचे
पोलिस कमिशनर मि० सूटर साहेब या
शीं त्याबाबतींत कांहीं विच्यार करण्याक
रितां गायकवाडांनीं त्यांस बोलाविलें आहे
व त्याप्रमाणे ते तिकडे गेले आहेत असें
ही समजतें.

बडोद्याच्या राज्यांत तक्रारी लोकही ब
हुत आहेत व मागील सांप्रदायाप्रमाणें म
हाराजाविरुद्ध बहुत अर्जे घेऊन येऊन ते
लोक रेसिडेंटांत जमा झाले होते त्यांस पे
ली साहेब एजंट यांनीं येकच सांगितलें
कीं हलकटपणाच्या व दुष्टबुध्धीच्या तक्रा
री असतील त्या आह्मी ऐकणार नाहीं,
चौथाई सारा माफ झाला त्यांत तुह्मी संतु
ष्ट असावें,व गायकवाड आपल्या प्रजेचे
मुखत्यार आहेत.

पुढें ९वे तारखेस गायकवाडांनीं एजं
टा करितां येक दरबार केला व १०वे
तारखेस एजंटानीं गायकवाडाकरितां दर
बार केला ते दोन्हीही प्रसंग आनंदाचे
व खुश मौजेचे झाले. एजंटसाहेबाकडून वि
षप्रयोगाच्या प्रकरणाची चौकशी होणार
आहे पण ती आपण स्वतां करावी अशी
त्यांची इछा नाहीं, व सूटरसाहेबाकडे तें
काम त्यांनीं सोपविलें आहे असेंही ह्मण
तात.

आतां आमची येकच इच्छा आहे कीं
पेली साहेबांनीं महाराजांस त्यांच्या जवळ
च्या बदसलागारांविषयीं वारंवार निषेधून
बोध करावा. तरच दादाभाईनीं योजिले
ल्या सुधारणा सिध्धीस जाण्याचा संभव
आहे; नाहींपेक्षां त्यांच्या श्रमाचें कांहीं फ
ल होणें नाहीं. दादाभाईची विद्वत्ता, हु
शारी व नीति प्रसिद्ध आहे तथापि त्यांनीं
महाराजांचें संमती शिवाय फेर साहेब रे
सिडेंट आह्माला नकोत असा रिपोर्ट के
ल्याविषयीं महाराजांनीं त्यांवर आळ आ
णिल्याची बातमी प्रसिद्ध झाली होती हें
आमचे वाचकांस ठाऊकच आहे तर ही
सल्ला कोणाची? महाराजाभोंवतें जें जुनें
मंडळ आहे त्याची असावी असें आह्मांस
वाटतें. बरें कदाचित दिवाणानीं कर्नल
फेर आपले कामांत ढवळा ढवळ करिता
त सबब आपणास नकोत असें झटलें हें
राज्याच्या हिताकरितां? किंवा अनहिताक
रितां? व कदाचित त्यावरूनच यांची बद
ली झाली असली तर तें चांगलें झालें
किंवा वाईट झालें? याजविषयीं महाराजां
नीं आतां विच्यार करावा. दादाभाई स
र्वोपरि उपयोगी गृहस्थ आहेत व त्यांवर
पूर्ण भरवसा ठेवून महाराज स्वस्थ राहि
ले व भोंवतालचे लबाड लोकांचे खोटसा
ळ विच्यार ऐकू न लागले तर अजूनही
यांचें सर्वोपरि कल्याण होईल व पुढच्या
साल अखेर कसें होईल काय होईल याची
काळजी करावी लागणार नाहीं.

असें एक वर्तमान ऐकतों कीं लोकां-
च्या देण्याचा गायकवाड दरबारास बराच
गुंतगुंताट झाला आहे तें सर्व वारून टा-
कावें व राज्यांत स्वस्थता करावी या क-
रितां तीन कोटि रुपयांच्या कर्जाचें एक
लोन काढावें असा विच्यार चालला आ-
हे- तें कर्ज बडोद्यांतील सावकार लोकां
पासून घेणार. आह्माला वाटतें कीं हा
विच्यार चांगला आहे व त्याप्रमाणें कर्ज
मिळाल्यास फार उत्तम होईल. पण आ-
जच्या स्थितीला गायकवाडाला कोणी
कर्ज देणार नाहीं असें दिसतें. कारण ए-
क वर्षा नंतर यांचे चांगले वाइटाचा खु-
लासा होणार आहे ह्मणून आज जर या
विषयीं कांहीं निश्चय समजत नाहीं तर
अशा अभरवशाच्या जागीं लोटून दे-
ण्यास सावकाराचे कोट्यावधि रुपये वर
आले आहेत कीं काय? अशी शंका घे-
ऊन ते कदाचित बिचकतील. आणि तसें
झाल्यास आमचें मत आहे कीं इंग्रज
सरकारांनीं सावकार लोकांस आपली हमी
द्यावी. दुर्दैवानें श्री० मल्हारराव गा-
दीवर कायम न राहातां दुसरा कोणी
वंशज कायम झाला तरी कर्जाचा पैसा
राष्ट्राच्या आबादीकरितांच खर्च होणारा
आहे सबब ज्यावेळीं जो गादीवर असेल
त्यानें त्यावेळीं या कर्जाची भादायी करा
वी हें रास्त आहे. व कोणत्याही प्रसंगीं इं
ग्लिश सरकारचे सुपिरिंटेंडन्स (देखरेख)
आतां त्यावर राहीलच सबब आह्मी कलप
ना केल्याप्रमाणें लोकांनीं इंग्लिश सरका
रच्या हमीची ऊर्ता धरल्यास सरकारानें
ती द्यावी अशी आह्मी शिफारस करितों.

वेग वेगळ्या मनुष्य जातीचीं चित्रें

विलायते कडे हमेशा प्रदर्शनें होत अ-
सतात, या वर्षी असें एक प्रदर्शन होणार
आहे कीं सर्व पृथ्वी वरील मनुष्य जातीचे
प्रकार व त्यांविषयीं माहिती या योगें क-
रून एकत्र मिळावी. त्याकरितां हिंदुस्था-
न सरकारास लिहून येऊन त्यांकडून रे
सिडेंट साहेबास लिहिलें आलें आहे. व
त्यांनीं या कामाकरितां कमिशनर साहेबा-
चे विच्यारें उमरावतीचे व अकोल्याचे
डिपुटि कमिशनर आणि मि० डनलप
साहेब यांची या कामासाठीं कमिटी नेमि-
ली आहे. सेक्रटरीचेंही काम डनलप सा-
हेबाकडे आहे. त्यांनीं जिल्ह्या जिल्ह्याला
पत्रें लिहिलीं आहेत कीं या प्रांतांत
राहणारे लोकांचे जातीचे प्रकार व त्यांच्या
विशेष प्रकारच्या वस्तु यांविषयीं माहिती
कळवावी. ब्राह्मण, कुणबी इत्यादि ज्या
प्रसिद्ध जाती आहेत त्यांच्या माहितीचें कारण
नाहीं कारण मुंबई वगैरे ठिकाणाहून त्या
विषयीं सविस्तर माहिती जाईलच. ह्मणून
त्यांनीं गोंड, कोर्कू, वणजारी, हटकर, भि
ल, रामोशी, कोळी, भरक, लजार, अंध
कोलम, मानभाव कोल्हाटी इत्यादि जा
ती पुरतीच वऱ्हाडांतून माहिती मिळवून
पाठविण्याची तजवीज योजिली आहे. या
कमीटीचा असा विच्यार आहे कीं या जा
तीचा येकेक पुरुष व स्त्री तशींच यांची
शेतकी व इतर कारागिरी याजबद्दलची
तऱ्हेवाईक अवजारें याचे हुबेहूब साचे ह्मण
जे मातीचीं चित्रें तयार करावीं आणि तीं

आश्रयदात्यांस प्रार्थना.

(मागील पत्र निघालें नाहीं.)

मुंबई पुण्या पासून आह्मी फार दूर
असल्यामुळें आह्मास वक्तावर थोडी मुदत
पावेतो कारखान्यांतील माहितगार मनुष्य
पाहिजे असतो तेव्हां मिळत नाहीं, व फा
यद्याच्या न्यूनते मुळें अधिक खर्च करून
अधिक मनुष्यें ठेवतां येत नाहींत त्यास
आमचा निरुपाय आहे. ही गोष्ट बिच्यारी
आश्रयदाते समजल्या वाचून राहणार
नाहींत. अस्तु. प्रस्तुत वर्तमानपत्रा पुरतें-
च् काम चालत असतें ह्मणून त्या करितां
तीन कंपाझिटर (खिळे जुळणारे) मात्र
आह्माकडे आहेत व त्यांकडून काम बरेंच
सुरळीत चाललेलें आहे असें असतां गेले
आठवड्यांत त्यास हरकत आली. ह्मणजे
दोन हुशार कंपाझिटर सखे भाऊ भाऊ
आहेत त्यांचा बाप त्या आठवड्यांत येका
येकी येथून १५ कोसांवर मरण पावला,
त्या करितां ते दोघेही एकदम गावीं गे-
ले. व राहिलेल्या मनुष्या कडून वर्तमान
पत्राचें आरंभलेलें काम तडीस गेलें नाहीं
ह्मणून गेल्या आठवड्याचें वर्तमानपत्र का
ढण्यास आमचा कांहीं इलाज चालला
नाहीं याज करितां वाचक क्षमा करितील.
नुकतींच दिपवाळीच्या सुटींत बहुत वर्त-
मानपत्रें निघालीं नव्हतीं पण आह्मी सुटी
न घेतां पत्र काढिलें होतें हें आमचे वाच-
कांस कबूल असेलच.

उमरावती हायस्कूल.

उमरावतीच्या हायस्कुलाचे हेड मास्त
र मि० म्याकेंटाश साहब बहुत दिवस प
णार येणार अशी वार्ता होती त्याप्रमाणें
गेल्या मंगळवारीं १५वे तारखेस विलायते
हून जी आगबोट आली तींतून ते मुंबईस
आले. आतां खास उमरावतीस येतील.
विद्याखात्याकडून रेसिडेंट साहेबाकडे लिहू
न गेले होते कीं याजकडून हायस्कूल बि
घडलें गेलें होतें सबब आतां हे आल्यानें
आणखी पुन्हा बिघडेल यास्तव यास वि
द्याखात्यांतून काढून दुसरीकडे घालावे, प
ण तसें करण्यास सवड नाहीं व म्याकिंटा
श साहेब येतील तेव्हां त्यानां त्यांचे कामा
वर रुजू करावें, आणि ते शाळा बिघडू न
देण्याविषयीं काळजी घेतील याबि
षयीं कांहीं महिने प्रचीति पाहावी असा रे
सिडेंट साहेबाचा हुकूम आला आहे व
त्यावरून रा. रा. श्रीराम भिकाजी यांस
म्याकिंटाश आल्यानंतर त्यांस च्यार्ज दे
ऊन आपले डि. इ.चे जागेवर परत ये
ण्याचा हुकूमही झालेला आहे तेव्हां आतां
लवकरच श्रीरामपंत अकोल्यास येतील.

श्रीरामपंत मागें आल्यानें दरमहा ६०
रुपयांचें नुकसान झालें ही गोष्ट कोणाचे
मनांत येईल पण तें नुकसान मुळींच म
नांत आणण्याजोगें नाहीं; कारण त्यांस
कायम नेमिलें नव्हतें. सहा महिन्याच्या मु
दतीवर ते बदली होते व कायमचा इसम
आज सोळा महिने न आल्यामुळें त्याचें
काम यानीं चालविलें हा अधिक फायदा
ह्मणावयाचा. व ही अल्प गोष्ट राहो, या
शिवाय दुसऱ्या मोठमोठ्या महत्वाच्या गो
ष्टी यासंबंधांत घडून आल्या आहेत. त्या
ह्या:—उमरावतीचें हायस्कूल इतकें ड
[illegible] होऊन
न अधिक रुपये खर्च झालेले पाण्यांत जा
ण्याचा प्रसंग आला होता ती सर्व रकम
श्रीरामपंतास केवळ ६० रुपयेच थोडी
मुदत पर्यंत अधिक दिल्यानें सार्थकी ला-
गली हा सरकारचा केवढा मोठा फायदा
झाला आहे तो सरकार लक्षांत आणि-
ल्या वाचून राहणार नाहीं; दुसरी गोष्ट,
बिघडलेलें हायस्कूल श्रीरामपंतानीं इतकें
चांगलें केलें कीं त्याची या वर्षी अकोल्या
च्याही वर कडी झाली- तिसरी गोष्ट,
श्रीरामपंत उमरावतीस गेले तेव्हां शाळेंत
२० ही पुरतीं मुलें नव्हतीं तीं आतां
१०० आहेत, सन १८७२ सालीं म्या-
किंटाश साहेबानीं एक विद्यार्थी म्याट्रिक्यु
लेशन करितां पाठविला होता आणि या-
नीं गुदस्तां पांच व यावर्षी सात मुलगे पा-
ठविले त्यांतून गुदस्ता एक व यावर्षी च्यार
(अकोल्याच्या दुप्पट)पास झाले व ही गो
ष्ट वरिष्टांचे हृदयांत वागली ह्मणून श्रीरा
मपंतासच कायमची जागा द्यावी अशी
त्यांनीं रेसिडेंट साहेबांस शिफारसही केली
ही गोष्ट त्यांस थोडी भूषणाची आहे
काय?

आतां असें असूनही श्रीरामपंतास
कायमची जागा मिळाली नाहीं ही गो-
ष्ट रीतीचीच आहे. म्याकिंटाश साहेब का
यमचे हक्कदार असून युरोपियन आहेत व
ते आपलें काम करण्यास खुशी आहेत तों
पर्यंत तें त्यांस न देतां नेटिवास द्यावें हा
अन्याय होय. उघडच आहे कीं येथाईत
तरी दक्षिणेच्या भटांत अन्य जातीचा रि-
घाव होत नव्हता, आणखी सरकारास अ-
सेंही वाटत असेल कीं सदरहु साहेबानीं
मनावर घेतलें तर शाळा सुधारणें हें ते
[illegible]
उनेदीनें परत आले तेव्हां जाते आहेत हेही
सहज आहे ह्मणून तूर्त झालें तें सर्व ठीक
आहे. आतां पुढें पाहूं!

वऱ्हाड

मि० सांडर्स साहेब रेसिडेंट हैदराबादे
हून दिवाणाबरोबर कलकत्यास जाण्याक
रितां २७वे तारखेस निघणार आहेत.

मि० बळदेव सिंव्ह इलिचपूरचे चिफ
कानस्टेबल यांस बुलढाण्याकडे इन्स्पेक्टर
नेमिलें.

शिगावचा रेलवेकडील परमनेंट वे
इन्स्पेक्टर इब्राइमखान यानें गेले रविवारीं
गैरसावधगिरीनें लारिस चालविलें त्यामुळें
जळमहून निघालेल्या येका एंजिनाची व
त्याची टकर झाली व त्यामुळें लारिसाव
रील तीन मनुष्यें ठार मेलीं व चवथा मर
णाचे पंथांत आहे. त्याची चौकशी होऊ
न रेलवे माजिस्त्रेटानें इब्राइमखान यास
एक वर्ष सक्त मजुरी कैद व २०० रुपये
दंड अशी शिक्षा दिली.

जाहिरनामा.

विद्यमान दिपुटी कमिशनर साहेब ब
हादूर जिल्हे अकोलें—जाहिरनामा तमाम
लोकांस कळविण्याकरितां प्रसिद्ध करण्यां
त येतो कीं जिल्हे अकोलें येथील अपका
री ह्मणजे कलाली सिंदी व अफू गां
ज्या व विषयुक्त पदार्थ यांचा मक्ता सन
१२८५ मुताबिक सन १८७५।७६ सा
लाबद्दल तारीख १ माहे एप्रिल सन
[illegible]र्च सन १८७६ इसवी पावेतो बारामहि
न्याचा लिलाव तारीख २७ माहे जानेवारी
सन१८७५ इसवी रोजी दिवसा दहा वा
जतां सदर स्टेशन अकोलें येथें होणार
आहे ज्याची खुशी मक्ता घेण्याची असेल
त्यानीं सदरहू तारखेस सदरील नेमाप्रमाणें
हजर व्हावे. मक्त्याच्या शरती आणि अ
व्याची गावें उघड रीतीनें वाचून दाखवि
लीं जातील. त्याजबद्दल खुलासेवार माहि
तीची जाहिरात लिलावाचे पूर्वी सात दि
वस सदर स्टेशनचे जागीं उघड रीतीनें
लाविली जाईल मक्त्यांत ज्यांस बोलणे अ
सेल त्यानीं प्रत्येक मक्त्याबद्दल २०० रुप
ये आगाउ भरल्या शिवाय बोलण्याची प
रवानगी मिळणार नाहीं कळावें तारीख
११ माहे दिसेंबर सन १८७४ इसवी.

विष्णु सखाराम बापट
शिरस्तेदार

आर. बुलक
डिपुटी कमिशनर
जिल्हा अकोलें

नेटिसा.

नोटिस— गुलाबखा वल्लद अलफखा
रहाणार बार्सीटाकळी तालुके अकोलें
यास नोटिस देणार कर्णीदान केवल चंद
साहु दुकान बार्सीटाकळी तालुके आको
लें याज कडून.

मौजे पिंपळखेड तालुके आकोलें येथी-
ल सरवई नंबर ३४।३५ यांतील आळीचें
पीक तुमचें आमचें शराकतींत विकत
घेतलें, त्या अनवयें आमचा चौथे हिशा
चा माल आह्मांस न देतां आपसांतील
शात ताडून तुह्मी एकटच घऊन गेला
हें फार अपसोस आहे. हल्लीं या नोटि-
सीचे तारखे पासून सात दिवसाचे आंत
हिशा बद्दल आळीचा माल अगर त्याची
किमत आह्मांस देऊन तंटा साफ करावा.
आणि आमची पावती घ्यावी नाहीं पेक्षां
तुह्मांवर फिर्याद करणें भाग पडेल व खर्चा
सुद्धा रुपये द्यावे लागतील, कळावें ता-
रिख १ माहे डिसेंबर सन १८७४
इसवी.

(सही) करणीदान केवलचं-
द वहिवाटदार चौथमल.

नोटिस-- रा० बामनराव गोविंद ज-
मादार दुकान मूर्तिजापूर यास जयरामजी
वल्लद रामाजी पोटे याजकडून नोटिस दे
ण्यांत येतें कीं नारायण वल्लद गिरमाजी
काकड दुकान सांगळूद बुदरूक यांचे म-
ला ३५० रुपये देणें होते त्याबद्दल तुह्मी
माझे बैल ४ व मौजे पळसो बुदरूक येथी
ल शेत गोंधनीवाले उभे पिका सुद्धां मज
पासून घेतलें व नारायण का
साडेतीनशे रुपयांची पावती ग
असें कबूल केलें. त्यावरून
व बैलाचा कबजा तुह्मास कर.
हल्लीं नारायण काकड मजला रुपये तल
ब करण्यास इछितो तर या नोटिसीचे ता
रखेपासून आठ दिवसाचे आंत नारायण
काकड याची सदरहू रुपयाबद्दल पावती
आणून द्यावी नाहींपेक्षा व्याजासुध्धा व नोटि
सीचे खर्चासुध्धा व कोर्ट खर्चासुध्धा रुप
ये तुह्माजवळून घेतले जातील.तारीख १७
माहे दिसेंबर सन १८७४ इसवी.

(सही)जैरामजी रामजी पोटे निशा

बोलले. ही गोष्ट
आहे. कारण सा
द्धीस आलेल्या
हें त्यांस लां-
अशा मोठ्या
करणें, व-
तीस आले-
जज्जा पुढें
कोंही यत्ते बाहेर
परिणाम कसा

ऊन हाल बां-
रुपये जमा झा-
झा. च.
नियरिंगच्या
पास झाले
आपटे बी. ए.
बी. ए. व ता
जी, बी. ए.
आले व दुस-
ग सखाराम बर्वे,
नळकंठ विना-
रपुरे, व्यंक-
काशिनाथ मे-
र, अनंत रघु-
अनंत ओक व
कूर.
पटी नाझर रा.
अर्ज केल्या
तारखेपासून पे-
ऊन त्यांच्या जा-
जज्जाच्या शिर
विठ्ठल हरी
समजतें. तात्या
५।२६ वर्षांचे
ीक असे हो.
वैद्य असून
असल्यामुळें
ऐकून सर्वांस
यांची पेन्शनची
ालेली आहे तरी
ची जज्ज मि.
ार आहेत असें
न त्याप्रमाणें झाल्या-
होईल.
रेक्षेकरितां ६४
पसार झाले
राम, फरदुनजी
गोविंद नाराय-
ण, शितानाथ गों-
दन, दोराबजी होरम
ाक, पांडुरंग व्यंक-
नवरोजी पालनजी,
ताशा, नारायण कृष्ण, विठ्ठल
विष्णू, गणेश भिकाजी, गोविंद मोरेश्वर,
कृष्णराव महादेव, वामन गोपाळ, रावजी
ाण, मेरवानजी पे-
व, हरी वामन, क-
द्वारकानाथ सखारामजी,
गोविंद वासुदेव, टेकचंद
मरवानजी नसरवानजी. स-
डेकन कालेजांतून बारा, ए-
जांतून १६ व सेंट झेविय
२, याप्रमाणें पसार झाले.
अ. द.

विलायतेस पाठवावीं. याजकरितां कमिटीनें [illegible]तीहून येक उत्तम चितारी वदनेऱ्यास [illegible]णून ठेविला आहे. व जिल्ह्या जिल्ह्यांतून सदरहू जातींचीं मनुष्यें व वस्तु वदनेऱ्यास नेऊन त्या चितान्यास दाखवाव्या. व त्यानें मग त्यांचीं चित्रें तयार करावीं असा बेत केला आहे. व यासाठीं वदनेऱ्यास कोणा मनुष्यास नेण्यास कांहीं खर्च आला तर देतां यावा याकरितां रेसिडेंट साहेबानीं येक हजार रुपयांचें सांगशान केलें आहे व त्याहूनही अधिक खर्च लागल्यास देण्याची तजवीज करूं असें रेसिडेंट साहेबानीं कबूल केलें आहे. व त्यावरून वदनेऱ्यास चित्रें तयार करण्याचा कारखाना सुरु झाला आहे असें कळतें.

इंग्लिश लोकांच्या अशा प्रकारच्या प्रयत्नाबद्दल त्यांची स्तुती केली पाहिजे. पहा, सदरीं ज्या जाती लिहिल्या आहेत त्यांतील कित्येक, आह्मी जन्मापासून हिंदुस्थानांत वाढलेलो असतां आमचे ही कानावर नाहींत त्यांची आतां प्रत्यक्ष पाहिल्या प्रमाणें मूर्तिमंत माहिती येथून ६००० मैलांवर राहणाऱ्या साहेब लोकांस आमच्याहून अधिक यथातथ्य अशी होणार, ही केवढी मोठी गोष्ट आहे! व हा प्रताप कशाचा ह्मणाल तर इंग्लिश सरकारच्या [illegible]गुणाचा होय.

आह्मी आतां मि० डनलप साहेब यांस अशी शिफारस करितों कीं पाठविण्याकरितां सर्व वस्तु तयार होतील तेव्हां त्या पाहूं इच्छिणारे सर्व लोकांच्या दृष्टीस पडतील अशी तजवीज करावी. व त्याकरितां एक दिवस प्रसिद्ध करावा ह्मणजे उत्सुक लोक वदनेऱ्यासही [illegible] तें छोटेसें प्रदर्शन पाहून संतोष मानतील.

वऱ्हाड.

मेजर नेल साहेब जुडिशियल कमिशनर इलिचपुरास आहेत. व कर्नल नेंभार्ड साहेब रिविन्यु कमिशनर वाशिमाकडे आहेत.

रा. रा. श्रीकृष्ण नरहर एकस्ट्रा असिस्टंट कमीशनर इलिचपुराहून बुलढाण्यास आपले नेमणुकेचे जागीं जाऊन रुजू झाले.

अकोल्यास नदीचें पाणी सोडित नसल्यामुळें खडखडाट झाला आहे व सर्व लोकांचे [illegible]यीकरितां पाणी सोडणें अव[illegible] आहे याविषयीं गेल्या खेपेस आह्मी [illegible]हिलें होतें याची वाचकांस आठवण असेल. आतां आह्मांस लिहिण्यास संतोष वाटतो कीं आलिकडे थोडें पाणी सोडिलें आहे व तें गावाकडील बाजूला वाहूं लागलें आहे.

या वर्षीं म्याट्रिक्युलेशनचे परिक्षेंत वऱ्हाडांतील ६ विद्यार्थी पास झाले. यांत उमरावतीचे ४ व अकोल्याचे २ आहेत. आह्मांस असें समजलें आहे कीं या वर्षापासून सरकारानें वऱ्हाडच्या विद्यार्थ्यांस कालेजांत जाऊन अभ्यास करण्याकारितां दरमहा वीस वीस रुपये पगाराच्या सहा स्कालरशिप्स देण्याचा ठराव केला आहे. त्यावरून पास झालेल्या वऱ्हाडी सर्व विद्यार्थ्यांस या वर्षीं पुढें शिकण्यास जावयाचें असेल तर त्यांची सोय होईल ही मोठी संतोषाची गोष्ट आहे.

उमरावती— डिपुटी कमिशनर मि० हाईन साहेब चांदुराकडे आहेत आज उद्या परत येतील.

वक्तृत्वोत्तेजक सभेच्या वर्गणीचें काम चालू आहे. पुढील शनवारीं समारंभास सुरुवात होईल. विद्वान व प्रतिष्ठित लोक चोहोंडून येतील अशी उमेद आहे.

उमरावतीस व अकोल्यास हायस्कुलाच्या प्रवेश परीक्षा झाल्या; त्यांत कोण कोणत्या मिडलक्लास स्कुलांतून किती मुलें आलीं होतीं व त्यां पैकीं किती पास झालीं त्या विषयीं माहिती मिळाली ती अशी:—

अकोला हायस्कूल.

मिडलक्लास स्कुलें	मुलें आलीं	पास झालीं
अकोट	८	५
वाशिम	१०	५
शिगाव	४	३
अकोला	९	३
मलकापुर	१३	३
शिरपूर	३	२
जळगाव	८	२
बाळापूर पेठ	१	१
खामगाव	२	१
पातुर	४	१
देउळघाट	५	१
बाळापुर किल्ला	७	१
ताजनापेठ हिंदुस्थानी	२	१
इतर	३०	०
	१०६	२९

उमरावती हायस्कूल

उमरावती	१३	११
इलिचपूर छावणी	१०	८
खामगाव	६	६
दर्यापूर	४	[illegible]
कारंजा	५	३
दारव्हा	३	३
तळेगाव	३	३
मूर्तिजापूर	३	२
इलिचपूर शहर	५	१
मोर्शी	२	१
वणी	१	१
मलकापूर	१	१
रिसोड	१	१
वाशिम	१	१
उमरावती हिंदुस्थानी	१	१
इतर	३	०
	६२	४७

वर्तमानसार

या वर्षीं मुंबईच्या म्याट्रिक्युलेशनच्या परिक्षेंत १११५ उमेदवारांतून २६० पास झाले ते असे— मुंबईचीं कित्येक स्कुलें मिळून, ८९ पुणें २५, सिंध ९, कोलापूर १२, सातारा ४, रत्नागिरी १५, अहमदाबाद ११, खासगी १५, धारवाड ५, बेळगाव १२, अकोला २, नडियाद ५, उमरावती ४, भडोच ८, नवसारी १, अहमदनगर ५, सुरत १८, कच्छ १, भावनगर २, बाबागोखले स्कूल ४, नाशिक ३, इंदूर २, सोलापूर २, धुळें ३, काठेवाड ३

कच्छचे दिवाण रा. रा. कृष्णाजी लक्ष्मण नुकतेंच मुंबईहून गेलेले राजिनामा देणार असें वर्तमान आलें आहे.

बंगाल्याकडे बाबु द्वारकानाथ गुप्त यांनीं विंचवावर लिकर लायटाय नावाचें येक उत्तम औषध शोधून काढिलें आहे.

येत्या सालची सिविल सरव्हिसची परीक्षा तारीख १६ माहे मार्च सन १८७५ इसवी रोजीं लंडनास होणार असें समजतें.

त्रावणकोरचे महाराज जानेवारी महिन्यांत कलकत्यास जाणार आहेत.

मुंबईच्या म्युनिसिप्यालिटीकडील बाजारच्या देखरेखीचे शिपायांनीं उदमी लोकांपासून आज दहा वर्षें अन्यायानें सुमार दोन लक्ष रुपये उपटले ती गोष्ट गेल्या महिन्यांत उघाडीस आली. व ३५ शिपाई आणि येक जमादार कैदी करून चौकशी चालविली आहे व त्यांवरील दोन युरोपियन सुपरइंटेंडेंटास सस्पिंड केलें आहे.

मुंबईच्या हायकोर्टाचे जडज आनरबल जष्टिस म्यारियट यांनीं नोकरीचा राजिनामा दिला.

पर्जन्यामुळें मद्रास रेलवेची जी नासाडी झाली ती दुरुस्त करण्याकारितां त्या कंपनीला सुमार २५ लक्ष रुपये खर्च [illegible] असें समजतें.

[illegible] येत्या वर्षाला डा० नारायण दाजी यांस [illegible] मुंबई शहर [illegible] नेमिलें असें कळतें.

रा. बा. भास्कर दामोदर पाळंदे मुंबईच्या स्मालकाज कोर्टांतील जडज पुण्यास अत्यावस्थ आजारी आहेत, त्यांस वायु झाला आहे. व बडबडूं लागले आहेत असें दुःखकारक वर्तमान ज्ञानप्रकाशावरून समजतें. आह्मी ईश्वरापाशीं पाळंदे यांस आरोग्य व क्लेशपरिहार मागतों.

मि० ग्रांट डफ साहेब माजि असिस्टंट स्टेट सेक्रेटरी विलायतेहून हिंदुस्थान देश पहाण्या करितां आले आहेत. ते मुंबईहून गुजराथेंत गेले होते व आतां कलकत्या कडे गेले आहेत.

नागपुरास वकीलीची परिक्षा झाली. ४३ उमेदवार होते त्यां पैकीं एकही पास झाला नाहीं असें कळतें.

जबलपूर, मनमाड, व पुणें येथें तारायंत्राची विद्या शिकविण्या करितां रेलवे कंपनीच्या तीन शाळा आहेत त्यां पैकीं एक कमी करणार आहेत.

फिर्याद— सोलापूर येथील रा. रा. गणेश बाबाजी माटे वकील यांणीं हुजुर डेप्युटी कलेक्टर मि० एडवर्ड साहेब यांजवर ५१०० रु० ची फिर्याद केली आहे. फिर्यादीचें कारण असें समजतें कीं सदर्हु साहेब वकिलास भर कोर्टांत कांहीं अवमान होण्या सारखे शब्द बोलले. ही गोष्ट विचार करण्या सारखीच आहे. कारण साहेबानीं इतक्या मोठ्या प्रसिद्धीस आलेल्या वकिलाची निर्भर्त्सना करणें हें त्यांस लांछन होय व वकिलानेंही अशा मोठ्या कामगारावर एकदम फिर्याद करणें, बरोबर नाहीं. ही फिर्याद मदतीस आलेले वार्शी येथील सबार्डिनेट जज्जा पुढें चालणार आहे. उभयतांनींही यत्ते वाहेर पाऊल टाकलें आहे पुढें. परिणाम कसा काय होतो तो पहावा.

पुणें येथें एक सुंदर टाऊन हाल बांधण्या करितां १०,००० रुपये जमा झाले आहेत. ज्ञा. च.

मुंबई येथें सिव्हिल इंजिनियरिंगच्या पहिल्या परिक्षेंत १३ असामी पास झाले त्यांत मेसर्स. गणेश कृष्ण आपटे बी. ए. पेस्तनजी होरमसजी पाटक बी. ए. व तारापूरवाला फरदुनजी कूवरजी, बी. ए. या अनुक्रमानें पहिले तीन आले व दुसऱ्या तुकडींत मेसर्स. पांडुरंग सखाराम बर्वे, लक्ष्मण पांडुरंग भोसेकर, निळकंठ विनायक छत्रे, नारायण हरी घारपुरे, व्यंकटेश बापूराव मांडे, पांडुरंग काशिनाथ मेहंदळे, श्रीपत विष्णू म्हसकर, अनंत रघुनाथ मोडक, विनायक अनंत ओक व आत्माराम सदाशिव ठाकूर.

ठाणे अदालतीचे डेपुटी नाझर रा. रा. तात्यासाहेब मराठे यांणी अर्ज केल्यावरून त्यांस येत्या पहिल्या तारखेपासून पेन्शन देण्याचा ठराव होऊन त्यांच्या जागीं हल्लीं पुण्यास असिस्टंट जज्जाच्या शिरस्तेदारीचें काम करणारे मि० विठ्ठल हरी लिमये यांस नेमलें असें समजतें. तात्यासाहेब मराठे हे सुमोरें २५।२६ वर्षांचे नोकर असून वृद्ध व प्रामाणीक असे होते. हे साधारणपणें चांगले वैद्य असून लोकांस फुकट औषधें देत असल्यामुळें आतां हे येथून जाणार असें ऐकून सर्वांस फार वाईट वाटत आहे. यांची पेन्शनची नौकरी २२।२३ वर्षेंच झालेली आहे तरी [illegible]ंस निमें पेन्शन देण्याची जज्ज मि. [illegible]न हे शिफारस करणार आहेत असें कागल[illegible] खरें होऊन त्याप्रमाणें झाल्या[illegible] ह्मणतात. [illegible] असें होईल. स योग्य स्थळीं [illegible] यांचे नगीन्यं। ६४

यंदा बी. ए. च्या परिक्षेकरितां [illegible] उमेद्वार होते त्यांपैकीं तीस पसार झाले त्यांचीं नांवें. हरीराम उत्तमराम, फरदुनजी मनचरजी, ल्यू डिसा, गोविंद नारायण, जहानगीर एदलजी, सितानाथ गोपिनाथ, गणेश जनार्दन, दोराबजी होरमसजी, नारायण विनायक, पांडुरंग व्यंकटेश, फिरोज हुसंग, नवरोजी पालनजी, ल्यु डिसोझा, नारायण कृष्ण, विठ्ठल विष्णू, गणेश भिकाजी, गोविंद मोरेश्वर, कृष्णराव महादेव, वामन गोपाळ, रावजी बाळाजी, विठ्ठल लक्ष्मण, मेरवानजी पेस्तनजी, विठ्ठल खंडेराव, हरी वामन, कृष्णाजी सदाशिव, द्वारकानाथ सखारामजी, रघुनाथ शिवराम, गोविंद वासुदेव, टेकचंद उद्धवदास व मेरवानजी नसरवानजी. सदरहु पैकीं डेकंन कालेजांतून बारा, एलफिस्टन कालेजांतून १६ व सेंट झेवियर्स कालेजांतून २, याप्रमाणें पसार झाले.

अ. द.

मृत्यु—आह्मास लिहिण्यास दुःख वाटतें कीं अहमदनगर येथें शिवाजी महाराजाचे वंशांतलि प्रतापसिंह महाराज यांचे कुटुंब राजस बाईसाहेब ऊर्फ माईसाहेब महाराज ह्यास मिती कार्तीक वद्य १३ रविवार रोजीं अस्तमानीं देवाज्ञा झाली. ह्यांची हती १९ दिवस कफानें बिघडली होती.

मुंबईतील मनुष्यांचे मलमूत्राचा कशाकारें विनियोग करावा याबद्दल म्युनिसिपालिटीचा विचार चालला आहे तथापि त्याचा अद्याप निकाल झाला नाहीं. परंतु आह्मास लिहिण्यास फार आनंद वाटतो कीं, नाशिकचे हेल्थ हपिसर मि० स्मिथ यांणीं अजमासें २ वर्षें प्रयत्न करून ही गोष्ट सिद्धीस नेली. मनुष्यांचे मलमूत्राचें जमीनीचे लागवडीकारितां खत करण्याची युक्ती मि० स्मिथ यांणीं काढली आहे ती अशी. मलमूत्राचा जितका भाग असेल त्याचे तिप्पट कचरा जाळून केलेली राख त्यांत मिसळावी ह्मणजे त्याची घाण नाहींशी होते. अशा प्रकारें तयार केलेलें खत हल्लीं नाशकास फारच खपत आहे. सर्व लोक चार आण्यास एक गाडी याप्रमाणें जमीनीचे लागवडीस उपयोग करण्याकारितां हें खत नेऊं लागले आहेत. नाशकास ज्यापेक्षां या खताचे दरगाडीस च्यार आणे प्रमाणें उत्पन्न होतें त्यापेक्षां मुंबईस हें खत जास्त दरानें खपेल यांत संशय नाहीं. ह्या खताचे अंगीं जमीनींत सुपीकता उत्पन्न करण्याचे गुण कितपत आहेत हें पाहण्याकरिता मि० स्मिथ यांणीं सदरहू खत घातलेल्या जमीनीवर बाजरीचें पीक लाविलें होतें त्यास मक्याच्या कणसाएवढीं कणसें आलीं, नाशकास ज्या जागीं हें खत तयार करण्यांत येतें त्याजागीं पुष्कळ झाडें व फुलझाडें लाविलीं आहेत. याजागीं किंचितही घाण नाहीं इतकेंच नाहीं परंतु जरीं हें खत कोणत्या जिनसापासून तयार केलें जातें हें लोकांस माहित आहे तरी ब्राह्मण लोक सुद्धां सदरहू खत तयार करण्याचा कारखाना पहावयास जातात.

काहीं दिवसांपूर्वीं मुंबई येथील लोकांनीं ग्रेट इंडियन पेनिनसुला रेलवेचे ट्राफिक म्यानेजर यांजकडेस मसिदबंदर व कारन्याकबंदर या दोन बंदराचे दरम्यान व्यापाऱ्यांचे सोईकरितां सदरहू रेलवेचीं स्टेशनें करावीं अशाबद्दल अर्ज केला होता. त्याबद्दल हल्लीं असें समजतें कीं सदरहु अर्जा अन्वयें त्याजागीं नवीन स्टेशनें बांधण्याचें काम सुरू झालें आहे व येत्या साला पासून सदरहू स्टेशनें सुरू होतील असें वाटतें.

कार्तिकस्वामीची यात्रा सुमारें ६०।७० हजार जमली होती. व तेथील राजास या जत्रे संबंधीं करांचें उत्पन्न सुमारें १० हजार रुपयांवर झालें असें समजतें. यात्रेची दाटी फारच झाली होती यामुळें कांहीं मनुष्यें मेलीं गेलीं.

अत्तर करण्याची रीति. ज्या सुगंधी फुलांचें अत्तर करण्याचें असेल त्या फुलांस बाटलींत घालून त्यांत तिळांचें तेल सर्व फुलांस भिजवून टाकील इतकें घालावें. नंतर त्या बाटलीला बूच देऊन ती बाटली सुमारें महिना दीड महिनाभर उन्हांत तशीच ठेवावी, मग त्या फुलांस बारीक फडक्यानें गाळावें ह्मणजे सुगंधीचें तेल हुबेहुब बनेल. आपणास ज्यास्त वास पाहिजे असेल तर पुन्हा त्या तेलांत दुसरीं फुलें टाकून वर सांगितल्याप्रमाणें कृति करावी ह्मणजे अधिक सुवासिक बनेल. ने. ओ.

वऱ्हाडचा इतिहास.

मोगलांची कारकीर्द.

(मागील अंकावरून पुढें चालु)

अहमद नगरच्या बादशहानें वऱ्हाड प्रांत अकबर बादशहाच्या स्वाधीन केला तो फौजेच्या ताब्यांत दिला. मग अकबराचा खान खानान नावाचा एक मोठा सेनापति जालन्यास येऊन राहिला व बादशहाचा मुलगा शहाजादा मुराद मिरजा हा बाळापुरा पासून ४ कोसावर दोन नद्यांच्या संगमावर सन १५९६ त एक मोठा वाडा बांधून राहिला त्यामुळें तेथें एक गाव वसला त्यास शहापूर ह्मणतात. तेथें त्या वाड्याच्या अजूनही मोडक्या तोडक्या निशाण्या आहेत. पुढें अहमदनगरच्या बादशहानें वऱ्हाड परत घेण्याविषयीं गोदावरीच्या काठीं एक मोठी लढायी केली पण तींत खान खानानानें त्याचा पराभव केला. पुढें अबदूल फजल यानें नरनाळा, गावीलगड, आणि खेलडा हे किल्ले छिन्न भिन्न केले. नंतर सन १५९९ त बादशहाचा पुत्र मुराद मिरजा हा शहापुरास अतिशय मद्यप्राशनाच्या योगें मरण पावला. व त्याच्या जाग्यावर बादशहाचा दुसरा मुलगा दानियल या नावाचा येऊन वऱ्हाडांत मुक्रर झाला. व याच सालीं खुद्द अकबर बादशहाही वऱ्हाणपुरा पावेतो आला होता. व त्यानें जिंकून घेतलेल्या आपल्या मुलखाची व्यवस्था केली, अहमदनगर स्वाधीन करून घेतलें, आणि नवा घेतलेला वऱ्हाड सुद्धा दक्षिणेंतला सर्व मुलुख शहाजादा दानियल यास प्रतिनिधी करून त्याच्या ताब्यांत दिला व खान खानान यास त्याजवळच मुख्य सेनापति करून ठेविलें. यावेळीं वऱ्हाड हा स्वतंत्र सुभाच राहिला. त्यावेळची या प्रांताची मर्यादा आणि वसूल किती होता तो ऐन अकबरी ग्रंथावरून दिसून येतो. वऱ्हाड सुभ्या खाली तेरा सरकारें होतीं त्यांपैकी दोन सरकारें व तिसऱ्याचा कांहीं भाग मिळून वर्धा नदीच्या पलीकडे होतीं परंतु त्या तिसऱ्या पैकी बहुतेक भागाचा वसूल मोगलास येत नव्हता व तो भाग गोंडराजाच्या ताब्यांत होता. व हल्लीचा वर्धा जिल्हा जेवढा आहे तेवढा भाग बहुत करून अकबराचे ताब्यांत होता असें दिसतें. रामगड या नावाचें एक सरकार याची सदरेची जागा गोदावरीच्या दक्षिणेस होती व बाकीचा या सुभ्याचा भाग मागें वऱ्हाडचें स्वतंत्र राज्य असल्यावेळीं होता तेवढ्यांत अकबराच्या कारकीर्दींत नऊ सरकारें झालीं.

अकबर बादशाह सन १६०५त मरण पावला तेव्हां थोडे दिवस मोगल लोकांचें चित्त दाक्षिणेंतील नवीन मुलखावरून थोडें उडालें. इतक्यांत निजामशाही गादीचें स्वातंत्र्य दौलताबादेस स्थापन करणारा पुरुष मलिक अंबर यानें वऱ्हाडचा बराच भाग मोगलापासून परत घेतला. हा मनुष्य अबिसीनियन ह्मणजे हबशी जातीचा होता. त्याच्या मुलकी कामाविषयीं दक्षिणेंत मोठी प्रसिद्धी आहे. जमीन वाहणाऱ्या शेतकरी लोकांवर सरकारचा कर धान्य रूपानें असे तो मलीक अंबर यानें शेतो शेतीं पिकाचा अंदाजा पाहून द्रव्यरूपानें घेण्याचा ठराव केला. असें ग्रांट डफ साहेब लिहितात, परंतु वऱ्हाडच्या जमीदार लोकांचें ह्मणणें असें आहे कीं मलीक अंबर यानें पिकाच्या अंदाजावर ठराव न कारितां जमीनीच्या मगदुरावर दर बिघ्यास अमुक द्यावें असा ठराव केला. मलीक अंबर याचें नाव पुष्कळ जुन्या लोकांच्या तोंडीं आहे. कमाल तनखा अथवा जमीनीचा धारा या शब्दाचा अर्थ लागवडीच्या जमीनीचा एका बिघ्याचा पुरा सारा असा आहे या विषयीं एका देशमुखानें आलीकडे मलीक अंबर याच्या ठरावाच्या वेळचे ह्मणजे सन १६१२ सालचे कागद पत्र दाखवून इकडील सरकारी कामदारांची खात्री केलेली आहे.

मलिक अंबर सन१६२८त मरण पावला त्यावेळेपर्यंत तोच इकडील भागाचा कारभार पाहत होता. सिंधखेडचे देशमुख लुकजी जाधवराव ज्याच्या घराण्याविषयीं पूर्वीं सांगितलेंच आहे तो फितूर होऊन मोगलास मिळाल्यामुळें मलिक अंबर याचें राज्य दुर्बळ झालें होतें. सन १६३०त लुकजी जाधवराव मोगलास जाऊन मिळाला त्यावेळीं मोगलानीं सारें वऱ्हाड परत घेतलें. व मोगलबादशहाचा अधिकार त्यांत स्थापन केला. जाधवाचें घराणें मोगलाशीं सख्यत्वानें राहिलें त्याकारितां त्यांच्या प्रतिनिधीनें दोनशें वर्षें पर्यंत जाधवाचें सर्व प्रकारच्या अडचणी पासून संरक्षण केलें पण पुढें सन १८५३ सालीं या घराण्यांतील पुरुषानें अविश्वासाचें व बेमानीचें काम केल्याचा निजामास संशय आल्यावरून त्याचे गाव सरकारांत जप्त केले व तेणेंकरून त्या घराची पहिली थोरवी नष्ट झाली.

शहाजहान बादशाहानें दक्षिणेचे दोन भाग केले. त्यापैकी येकांत वऱ्हाड, पैण घाट, जालना आणि खानदेश होते. पण पुढें लवकरच हे दोन्ही भाग येक झाले व तोडरमल यानें मुलखाची नवीन धारेबंदी केली आणि फसली सन चालू केला. ही गोष्ट सन १६३७ त झाली. पुढें सन १६३८ त शाइस्तेखान नावाचा पुरुष प्रतिनिधीच्या कारभारावर आला. तो जहांगीर बादशहाची राख नूर जहान ह्मणून होती तिचा पुतण्या होय व त्यानें तिच्या घराण्याचें दैव उदयास आणिलें. हा पैशाच्या कामांत मोठा चिकट होता यानें एका जवाहिऱ्या पासून जडावाचें सामान विकत घेतलें होतें त्याची किंमत देण्यास वीस वर्षें चाळवा चाळव केली अखेरीस औरंगाबादचे खजिन्यावर बरात दिली व तेथें ही त्या पासून खजिनदारानें पुष्कळ बट्टा कापून घेतला.

या पुढें ह्मणजे सन १६५० त औरंगजेब दक्षिणचा कारभार पाहूं लागला तेथ पासून सन १७०७ त तो अहमदगर येथें मृत्यू पावला तेथ पर्यंतच्या त्याच्या गडबडीचे चरित्रांतून वऱ्हाडचा इतिहास स्वतंत्रपणें वेगळा काढितां येत नाहीं, त्यास उपाय नाहीं. त्याचे कारकीर्दींत वऱ्हाडांत तरवारा व बंदुका यांचा प्रसंग हमेशा असे, मराठ्यांची लूट चालू असे, व मोगलाचेंही यातना यंत्र सुरू होतें. हमेशा लढाया होऊं लागल्यामुळें वसुली जमाबंदीची तऱ्हा बिघडून गेली. उत्पन्नाच्या बाबी मराठ्यांनीं वगैरे पालथ्या घातल्या, व यामुळें औरंगजेबाच्या अखेरीच्या सुमारास तर शेतकरी लोकांस अतिशय ताप झाला. जुन्या दप्तरांतून असा एक लेख आढळतो कीं सन १६६६त चंद्रपूर आणि देवगड हे किल्ले वऱ्हाडचे सुभ्या खाली होते व तेथील गोंड जमीदार वसूल करून औरंगाबादेस पोचवित होते. देवगडचा किल्ला नागपुरच्या उत्तरेस घाटावर आहे तेथील राजा बक्त बुलंद हा गोंड होता तो आपल्यास औरंगजेबाचा आश्रय मिळावा ह्मणून मुसलमान झाला. व पुढें औरंगजेबाची निकृष्ट दशा पाहून वर्धेच्या दोहों बाजूस त्यानें बरीच नासाडी केली. व त्याच प्रसंगांत चंद्रपुरकरानेंही आपल्या वरील मोगलाई अधिकारींचें जूं काढून टाकिलें. सन १६७० पासून मराठ्यांची गडबड वऱ्हाडांत फारच सुरू झाली. व त्यापासून या प्रांताचा बराच नाश झाला. वऱ्हाडच्या दक्षिण बाजूच्या डोंगराच्या माथ्यावर सन १६७१ सालीं मराठे लोक घाटाखालीं वऱ्हाडच्या दऱ्यांत येऊ नयेत ह्मणून मोठाले पडकोट केलेले व दरवाजे केलेले होते त्यांच्या मोडक्या तोडक्या पुष्कळ खुणा अजून दृष्टीस पडतात. याच वर्षीं शिवाजी राजाचा सेनापति प्रतापराव गुजर हा वऱ्हाडावर चालकरून पूर्वेस कारंजापर्यंत आला होता, व त्यानें पुष्कळ लूट केली, व गावचे अधिकाऱ्यापासून चौथाई घेतली. सन १७०४मध्यें तर या प्रांताची फारच त्रेधा झाली. सर्व वऱ्हाडभर मराठे लोक वारुळावर मुंग्या किंवा टोळधाड याप्रमाणें पसरले व त्यांस इकडील लोकही सामील होऊन त्यांनीं साऱ्या प्रांताची धूळ धाणी केली. मग औरंगजेबाचा सरदार जुलफिकारखान ज्याशीं साम्ना करावयास मराठे लोक टाळाटाळ कारित होते तो अ[illegible] आली त्यानें सर्व मराठ्यांस वऱ्हाडांतून हा[illegible]या लाविलें. व वऱ्हाडचा सुभेदार जो भिऊन इलिचपुरास छपून होता त्याला मुक्त केलें. परंतु ते पुन्हा आले व त्यांनीं चौथ आणि सरदेशमुखीचे हक्क जेथें खुशीनें कबूल झाले तेथें तसे, व बाकी ठिकाणीं तरवार आणि बंदूक चालविण्यानें साऱ्या वऱ्हाडांत, स्थापित केले, व वसूल जमेचे मार्ग बंद केले, आणि मोगलाच्या अव्यवस्थित फौजेस जेरीस आणून सोडिलें.

(पुढें चालू.)

हें पत्र अकोलें एथें खंडेराव बाळाजी फडके यांचे वऱ्हाडसमाचार छा. छा. प्र.

REGISTERD NO 7,1874

वऱ्हाडसमाचार.

पुस्तक ८ अकोला, रविवार ता० २७ माहे डिसेंबर सन १८७४ इ० अंक ५२

जाहिरात.

वऱ्हाडसमाचाराचीकिंमत.

	रु.
वर्षाचे अगाऊ	६
सालअखेर	७
फुटकळ अंकास	०४
डांकइशील	
वर्षाचे अगाऊ	१०८
" अखेर	२

नवीन वर्गणीदार होऊ इछिणारे लोकांकडून आगाऊ वर्गणी आल्या खेरीज पत्र सुरू केलें जाणार नाहीं

नोटिसीबद्दल.

मराठी, दर ओळीस	०१०६
तीच नोटिस दुसरे खेपेस	०१
इंग्लिश लिपींत दर ओळीस	०४
" दुसरे खेपेस	०२

[illegible]वाच्या शिलकी बाक्यांवर व्याज द्यावें लागेल.

आमच्या कित्येक वर्गणीदारांकडे दोन दोन व तीन तीन वर्षांच्या बाक्या येणें राहिल्या आहेत त्या त्यांनीं आतां खानगी रीतीनें लवकर पाठविल्यास आह्मांवर त्यांची मोठी मेहेरबानी होईल व त्यांची आणि आमची दगदग चुकेल. आणि अशी त्यांनीं कृपा न केल्यास निरुपायामुळें त्या बाक्या कायदेशीर रीतीनें वसूल करणें आह्मांस भाग होईल; आणि तसेंच करावें लागेल तेव्हां प्रत्येक सालची बाकी घेण्यास योग्य झाल्या दिवसापासून तिचें व्याज दरमहा दर शेकडा दोन रुपये प्रमाणें जें आकारेल तें तिजवर चढवून वसूल करण्याची तजवीज केली जाईल हें सर्वांस अगाऊ कळविण्यांत येत आहे.

तसेंच साल दरसाल बाक्या मागण्याकरितां इकडून वेळोवेळां पत्रें लिहिलीं आहेत व पुढें लिहिलीं जातील त्यांचा टपालखर्च व मुद्दाम मनुष्य पाठवावे लागल्यास त्यांचा खर्चही त्या त्या कुळांवर आकारला जाईल हेंही सर्वांस कळावें. तारीख ७ माहे नोवेंबर सन १८७४ इ०

खंडेराव बाळाजी फडके.

वऱ्हाडसमाचाराचे मालक.

नोटिसा.

नोटिस — माहदू वल्लद मल्हारजी सेबाळे रहाणार हल्लीं वस्ती मौजे आंन्धोड प्रगणे व तालुके मेहकर जिल्हा बुलढाणे यांस कुकाई मर्द माहदु राहणार मौजे नायगाव प्रगणे व तालुके मेहकर. इजकडून नोटिस देण्यांत येते कीं, माझें तुमच्याशीं लग्न झाल्यास सुमारें २० वर्षें होऊन गेलीं, इतक्या अवकाशांत तुह्मी मजला घरीं नेऊन १० वर्षें मात्र नांदविलें. आलीकडे तुह्मी मजला दहा वर्षें झालीं माझ्या माहेरीं टाकून दिलें आहे कारणानें माझ्या आईनें माझा सांभाळ करून चार संभावित लोकांसमक्ष साल गुदस्त मला नांदविण्याविषयीं तुमचा करार लिहून घेतला असून त्या कराराप्रमाणें तुह्मी मजला घरीं घेऊन जाऊन माझ्याशीं संसार करीत नाहीं. व आज उद्या करार पुरा करीन ह्मणोन भुलथापा देता त्याजवर माझा अगदीं भरवंसा नाहीं. सबब या नोटिसीनें कळवितें कीं, ही नोटिस तुह्मास पावल्यापासून पंध्रा दिवसांचें आंत दहा वर्षांचा अन्न वस्त्राचा खर्च रुपये २९० दरसाल २९ रुपये प्रमाणें माझे आईस देऊन मजला तुह्मी आपले घरीं घेऊन जावें. तसें न केल्यास सदरील लिहिलेल्या मुदतीचे नंतर लग्नासंबंधीं तुमचा मजवर दावा न राहतां मी कायदेशीर रीतीनें दुसरा नवरा करीन. त्याबद्दल मग तुमची तक्रार चालणार नाहीं हें खचीत समजावें. याजकरितां या नोटिसीचा जबाब मुदतींत द्यावा. कळावे तारिख १६ माहे दिसेंबर सन १८७४ इसवी.

(सही) कुकाई मर्द महादु

इचे हातची नांगटी.

नोटिस—हरीचंद्र लक्ष्मण व मल्हारराव गणपत व यशवंत बळवंत व त्र्यंबकराव पंढरीदास देशमुख शेलगाव तालुके मेहकर यांस दवलतराव पंढरीदास देशमुख प्रगणें मेहकर याजकडून देण्यांत येते कीं यशवंत भोजराज वकील यानीं दहा गावची देशमुखी माझी आहे ह्मणून फिर्याद केली त्याचा उत्तरपक्ष चालविण्याकरितां व त्याचे खर्चासंबंधी नोटिसीनें तुमचे संमत घेऊन काम चालविलें आहे. याजबद्दल अव्वल कोर्टाचा खर्च हिरशेरीशदीप्रमाणें आपआपले हिशाचे लवाजम्यांतून मजरा देऊन बाकी राहील तें नोटिसीचे तारखेपासून पंध्रा दिवसांचे आंत हिशेब करून घ्यावे. आणि रसिदा द्याव्या. पैसा हिशेबानें निघेल तो खर्च वजा जातां मजकडून देण्यास हरकत नाहीं. तसें न करितां तुह्मी लोकांचे सांगितल्यावरून विना कारण फिर्याद केल्यास त्याचा खर्च मी देणार नाहीं. तुह्मास भोगणें प्राप्त होईल करितां अगाऊ नोटिसीनें कळविलें आहे. तारीख २४ माहे डिसेंबर सन १८७४ इसवी.

(सही)दवलतराव पंढरीदास

दस्तुर खुद्द

पत्रव्यवहार

या सदराखालील मजकूर पत्रकर्त्याच्या मतास मिळूनच असतील असें समजूं नये

रा. रा. वऱ्हाडसमाचारकर्ते यांस:—

वि. वि. खाली लिहिलेला मजकूर आपले येथ्या पत्रीं छापून प्रसिद्ध करण्याकरितां आपलेकडेस पाठविला आहे. रविवार तारीख १३ माहे डिसेंबर सन १८७४ इसवी रोजीं शेगाव येथील इंग्लिश मराठी स्कुलांतील सन १८७३ व सन १८७४ इसवी दोन सालांबद्दल वार्षिक परीक्षेची बुकें वाटण्याचा समारंभ येथील स्कुलांत ७ वाजतां झाला. त्या प्रसंगीं गावांतील चार सभ्य साहू व इतर गृहस्थ व स्टेशनावरील युरोपियन लोक व इतर कामगार, सभ्य लोक, येथील हेड मास्तर यांनीं मोठ्या आदरानें बोलाविले होते. सुमार अडीचशें तीनशें मनुष्यें जमलीं होतीं. शाळेचे आजूबाजूस केळीचे खांब व आंब्याचीं तोरणें वगैरे लाऊन उत्तम प्रकारची आरास केली होती. सर्व सभासद जमल्यावर व्याख्यानास आरंभ झाला त्यांत प्रथमतः येथील फर्स्ट असिस्टंट मास्तर यांनीं ह्या स्कुलाचे कांहीं दिवसांपूर्वींचे स्थितीविषयीं व हल्लीच्या भरभराटीचे कारणाविषयीं निबंध लिहिलेला मोठ्या गांभीर्यानें सुरस वाचला. नंतर येथील हेडमास्तर यांनीं व्याख्यान दिलें तें इंग्रजींत व कांहीं वेळ मराठींत दिलें त्यांत मुख्यत्वें बोर्डिंगचे फंडाविषयीं व कांहींवेळ विद्योत्तेजनाविषयीं फार सुरस संभाषण केलें. तेणेंकरून सकल सभाजनांस फार आनंद झाला. नंतर अनुक्रमानें विद्यार्थ्यांस बक्षिसें वाटलीं एकंदर सुमारें तेरा रुपयाचीं पुस्तकें वाटल्यांत साडेसहा रुपये किमतीचीं पुस्तकें सरकारांतून आलीं असून तितक्याच किमतीचीं पुस्तकें सदरहू स्कुलांतील मास्तर मंडळींनीं भर घातल्याचें समजतें. हेंही त्यांनीं मोठें स्तुत्य कृत्य केलें असें ह्मटलें असतां चालेल. हल्लीं शाळेंत येकंदर मुलें १४० असून त्यांपैकीं सुमारें ६० विद्यार्थ्यांना बक्षिसें वाटलीं गेलीं नंतर पान सुपारी अत्तर गुलाब वगैरे दिल्यावर मिठाईही वाटली. इतकें झाल्यावर सभासदांपैकीं एक दोघांनीं विद्या वृध्धीपासून असणारे फायद्यावर सुरस भाषण केलें. त्यांत मुख्यत्वेंकरून मिस्तर भाऊ यशवंत रेलवे ची. का. यांचें भाषण सर्वांस पसंत वाटलें. पुढें हेडमास्तर यांनीं बोर्डिंगचे वर्गणीविषयीं व गरीब मुलांचे शिकण्याचे सोयीकरितां फी फंडाविषयीं प्रदर्शित केलेल्या उद्देशाप्रमाणें कांहीं युरोपियन व कांहीं नेटिव सभासदांनीं वर्गणीचे आकडे यादीवर टाकिले व कांहीं लोकांचे आकडे पडणें राहिले आहेत ते पडल्यावर आपल्यास त्यांचे नावांची याद पाठवितां येईल. इतकें झाल्यावर सभाविसर्जन होण्याचे वेळेस बहुतेक सभासदानीं असें ह्मटलें कीं अशी सभा शेगावीं पूर्वीं आमचे कधींच पहाण्यांत आली नव्हती. आजचा समारंभ पाहून आह्मास फार आनंद झाला. असें ह्मणून त्यांनीं हेडमास्तर यांची तारीफ केली आणि ह्मणाले कीं सदरहू मास्तर व हल्लींचे त्यांचे हाताखालील लोक मिळून शाळा सुधारण्याचे कामांत सर्वांचा जोड उत्तम आहे. आणि हेच सर्व इसम कांहीं दिवस येके ठिकाणीं राहतील तर आह्मास याहून शाळेची सुधारणा उत्तरोत्तर अधिक दिसेल. व अशा आनंदप्रद सभाही नजरेस पडतील अशी आह्मांस पूर्ण आशा आहे असें ह्मणून सभा विसर्जन झाली. कळावें तारीख १६ माहे डिसेंबर सन १८७४ इसवी मुक्काम शेगाव.

सभेस गेलेला

क्ष.

रा. रा. वऱ्हाडसमाचार कर्ते यांस:—

मेहेकराहून विनंति विशेष.

गेल्या पंध्रवड्यांत मेहरबान रिविन्यु कमिशनर साहेब व शाळाखात्याचे डायरेक्टर साहेब येथें आले होते. तारीख ८ माहे डिसेंबर रोजीं सकाळीं कमिशनर साहेब यांची स्वारी येथून लोणाराकडे गेली व तेथून वाशिमाकडे जाणार ह्मणून समजतें. व मेहरबान सिक्रेर साहेब, शाळा[illegible] त्याचे अधिकारी सदर्हू तारखेस खेलड्याकडे बुलढाण्यास जाण्याकरितां रवाना झाले. या तालुक्यांतील रस्त्याची दुरुस्ती व या शहराची सफाई व बाजाराचे ओटे पाहून मे० कमिशनर साहेब फार खुश झाले. येथील तहशिलदार रा. रा. हणमंतराव रामचंद्र हे नवीन असून इतर तालुक्याप्रमाणेंच या तालुक्याच्या कामाबद्दल त्यांची तारीफ मे० कमिशनर साहेबानीं केली ह्मणून ऐकतों. हें तहशिलदार साहेबांस भूषण [illegible] कळावें ही विनंती

आपला एक

बातमीदार

रा. रा. वऱ्हाडसमाचारकर्ते यांस:—

वाशिमाहून वि. वि. तारीख १ माहे डिसेंबर रोजीं रात्रीं मे० अबदुल हक साहेब एकस्ट्रा असिस्टंट कमिशनर यांचे बंगल्यास आग लागून त्याची विभूती झाली. काय चमत्कार आहे! ते गेले परंतु त्यांचा बंगला देखील राहिला नाहीं त्याला कोणी तरी आग लाविली असावी असें वाटतें. त्यांचा अम्मल करडा असे. त्यांनीं येथील सुधारणा व्हावी ह्मणून रीडिंगरूम (लायब्ररी) स्थापन केली तींत वर्गणीदार बहुतकरून नेटिव लायब्ररींतीलच होते. त्या लोकांनीं इकडील नावें काढून तिकडे घातलीं व पुढें ती रीडिंग रूम ऐकण्यांत देखील आली नाहीं. व साहेब बहादुर यांचे नावावर नेटिव लायब्ररीचे वर्गणीचे बुकांत ३८ रुपये वर्गणी आकारली आहे. ती त्यांनीं जाते समई दिली देखील नाही व अशा सारख्या न्यायी साहेबानीं अशा धर्म कृत्याची वर बाकी दिली नाहीं तर लायब्ररीनें करावें कसें? कोणाकडे जावें? या साहेब बाहादुरानींच लायब्ररीचे अ

ध्यक्ष असतांनां असा नियम केला आहे कीं जर वर्गणी वसूल न होईल तर काय याप्रमाणें वसूल करावी असें ऐकतों आणि हें खरें असेल तर त्यांनींच असें करावयाचें नव्हतें:

गावांत गवळी लोक रहात असतात त्यांच्या ह्मशी वगैरे जनावरें ८ । ९ वाजण्याचे सुमारास रात्रीं येत असतात. तेणेंकरून कधीं कधीं मोठी दुखापत होण्याचा समय येत असतो. आणि गावांत त्यांचा कचरा गोबर पडल्यानें कांहीं रोग ही होण्याचा समय येईल असें असून तिकडे कोणाचेंच लक्ष्य पुरवित नाहीं व मी असें ऐकतों कीं, म्युनिसिपाल कमिटीनें असा ठराव केला आहे कीं, गवळी लोकांनीं गावाबाहेर रहावें. त्याजला बरेच दिवस झाले असावे परंतु त्याची कोणीच तजवीज करीत नाहीं. व हा हुकूम अमलांत न येण्याचें कारण तरी काय असावें याजबद्दल संशय आहे.

रोग राई कांहीं नाहीं. थंडी चांगली पडूं लागली आहे. कळावें तारिख १३ दिसेंबर सन १८७४ इसवी.

तंबू.

वऱ्हाडसमाचार

मिती मार्गशीर्ष वद्य ९ शके १७९६

रा० ब० भास्कर दामोदर पाळंदे यांचा मृत्यु.

आह्मांस लिहिण्यास अत्यंत दुःख वाटतें कीं मुंबईच्या स्माल काज कोर्टाचे तिसरे जडज रा० बा० भास्कर दामोदर पाळंदे यांस क्षयाचे आजारानें गेल्या शुक्रवारच्या मागलि शुक्रवारीं देवाज्ञा झाली. हे गृहस्थ मराठी भाषा जाणणाऱ्या साऱ्या देशाला ठाऊक असतील यांत संशय नाहीं. हे मोठे विद्वान, बुद्धिमान्, नीतिमान आणि ईश्वरभक्त होते. ह्मणून यांचें अकालिक मरण ऐकून बहुतांस हळहळ वाटेल. शाळाखात्यांत डिपुटी इन्स्पेक्टर, क्युरेटर व ट्रान्सलेटर, इनाम कमिटीचे खात्यांत असिस्टंट सेटलमेंट आफिसर, व न्यायखात्यांत प्रिन्सिपाल सदर अमीन, स्माल काज कोर्टाचे जडज इत्यादि कामें यांनीं केलीं आहेत यावरून यांची योग्यता स्पष्ट दिसून येते. शाळाखात्यांत नवनीत ह्मणून प्रसिद्ध पुस्तक आहे त्याची आवृत्ति हे ट्रान्सलेटर असतां सुधारून प्रसिद्ध झालेली आहे त्यांत कवींचे वर्णन व पद्यरचना हे दोन निबंध पाळंदे यांनीं फार नामी रचलेले आहेत. व ईश्वरभक्तीविषयीं रत्नमाला या नावाचें प्राकृत कवितेचें एक पुस्तक नित्य ह्मणण्याकरितां सुमार ८ वर्षें झालीं यांनीं तयार केलें होतें त्याच्या दोन आवृत्ति छापून प्रसिद्ध झालेल्या आहेत व मुंबईच्या प्रार्थनासमाजांत या पुस्तकांतील कविता गात असतात. त्या फार मधुर, प्रेमळ, व भक्तिभावाच्या आहेत. त्या पाहिल्या असतां पाळंदे यांची विद्वत्ता, रसिकता, ईश्वरप्रेम, व शुद्धांतःकरण हीं तत्काल दिसून येतात व मन सद्गदित होतें. भगवद्गीतेवर प्राकृत कवितेमध्यें वामनांनीं श्लोक, मोरोपंतांनीं आर्या, तुकारामांनीं अभंग, मुक्तेश्वरांनीं ओवी व तुळसीदासांनीं दोहरा या प्रकारचीं पांच काव्यें तरजुम्यासारखीं केलेलीं आहेत व तीं गीतेचीं पंचरत्नें ह्मणविलीं जातात. तीं पाहून भास्कररावांनीं गीतेवर सहावें एक अमूल्य रत्न साकी वृत्तानें रचिलें आहे. व "गीतासुधा" या नावानें तें छापून प्रसिद्ध आहे. इत्यादि त्यांच्या गुणांवरून तसे पुरुष आणखी कांहीं काल या जगतावर असते तर त्यापासून त्यांचे स्वतांस व जगतास बहुत लाभ झाले असते; परंतु तसें घडणें ईश्वरास आवडलें नाहीं, त्या पुढें कोणाचा इलाज नाहीं. भास्कररावांनीं रत्नमालेचा दुसरा भाग ह्मणून आणखी पुष्कळ उत्तम कविता केल्या होत्या त्यांचा मसुदा आह्मी त्यांजवळ पाहिला होता पण तो छापून प्रसिद्ध झाला नाहीं याजबद्दल दुःख वाटतें.

भास्कररावांची प्रकृति अति अशक्त होती व मरणसमय लवकर येईल असेंही त्यांस वाटत होतें असें आह्मांस पक्कें ठाऊक आहे. सात वर्षांपूर्वीं त्यांचें कविता रचण्याचें पुस्तक आह्मी पाहिलें होतें त्यात अंतकाल समयाचा एक अभंग होता तो आतां आह्माला सगळा स्मरत नाहीं तरी त्यांतील दोन तुकडे आठवतात ते असे:—

आतां आटोपला खेळ,
झाली गमनाची वेळ॥
मागें राहिली मंडळी,
त्यांसि देवा तूं सांभाळी॥

अस्तु ईश्वरानें असे मोहरे अनेक निर्माण करावे व त्यांच्या हातून त्यांचें व जगताचें कल्याण व्हावें असें आह्मी इच्छितो.

भास्कररावास एक अल्पवयी मुलगा, एक मुलगी, व शेवटचें अल्पवयी कुटुंब आहे आणि त्यांची हतभाग्य मातुश्रीही अजून आहे यांबद्दल विचार केला असतां फार दुःख होतें. वरील कवितेंत भास्कररावांनीं त्यांचा सांभाळ ईश्वरावर सोपविला आहे तें यथार्थ आहे तरी त्यांनीं स्वतांही आपल्या उपजीविकेंतून त्यांनां पुष्कळ राखून ठेविलें आहे ह्मणजे त्यांची जिनगी सुमार एक लक्ष रुपयांची आहे व तिची व्यवस्था त्यांनीं चांगली योजून ठेविली आहे असें कळतें. भास्कररावांनीं एक पैसाही लांच खाल्ला नसेल असें खात्रीनें आह्माला ह्मणवतें कारण ते नीतिमान पापभीरु, व सत्यप्रिय होते तेव्हां त्यांनीं एवढा संग्रह केला हा केवळ निढळाच्या घामाचा होय सबब तो पुढेंही त्यांच्या चिरंजिवास विद्याभ्यासाचे व नामरूपास येण्याचे कामीं लागो असें आह्मी सोत्कंठ इच्छितों.

वे० रा० विष्णु शास्त्री पंडित यांचा पुनर्विवाह.

आह्मास लिहिण्यास संतोष वाटतो कीं पुनर्विवाहपक्षाचे अग्रणी वे० रा० विष्णु शास्त्री पंडित इंदुप्रकाशाचे एडिटर यांचा या महिन्यांत ह्मणजे मार्गशीर्ष शुध्ध २ स मुंबई मुक्कामीं पुनर्विवाह झाला. त्यांचें वय सुमार ४९ वर्षांचें आहे व त्यांस विधवा वधु मिळाली तिचें वय २७ वर्षांचें आहे. हा लग्नसमारंभ प्रसिद्ध रीतीनें मोठ्या समाजांत झाला. वधु वामनराव आगाशे यांची गतभर्तृका कृष्णाबाई ही आहे. ही बिच्यारी ९ वे वर्षीं विधवा झाली होती; पण आतां अठरा वर्षांनीं विष्णु शास्त्री पंडित यांच्या इच्छेनें व परमेश्वराच्या आशीर्वादानें तिच्या सौभाग्याचा पुनर्जन्म झाला हें पाहून संतोष वाटतो.

मुंबईस अलीकडे सौ० वेणूबाईच्या विवाहापासून प्रसिद्ध रीतीनें हे चार पुनर्विवाह झाले. या सर्वांत विष्णु शास्त्री पंडित यांचो सारखी खटपट होती; व त्यांनी आपले स्वतांवर प्रसंग येतांच आपला पुनर्विवाह विधवेशीं केला हें फार चांगलें केलें. व हें घडलें नव्हतें तोंपर्यंत त्यांवर बोधाप्रमाणें कृति नाहीं हा आरोप होता तो दूर झाला हें फार चांगलें झालें.

वास्तवीक पहातां मुंबई इलाख्यांत आज दहा वर्षांत पुनर्विवाहसंबंधी ज्या कांहीं गोष्टी घडून आल्या आहेत त्यांतील बहुतेक विष्णु शास्त्री यांच्या विशेष प्रयत्नानेंच घडलेल्या आहेत असें ह्मणण्यास कांहीं हरकत दिसत नाहीं. त्यांनीं या प्रकरणीं शास्त्रीय शोध इतरांपेक्षां फार चांगला केला आहे. व जगद्गुरु शंकराचार्य वाद प्रसंगीं निष्पक्षपातानें वागते व गजेंद्र गडकरांच्या अडदांड भाषणाच्या भरीं न भरते तर विष्णु शास्त्री यांचे प्रयत्नास अत्युत्तम यश आलें असतें व तेणेंकरून आजपर्यंत हजारो विधवा अबला दुःखसागरांतून मुक्त झाल्या असत्या; परंतु त्या तशा मुक्त व्हाव्या व शास्त्रांतील या प्रकरणाचा खरा जीर्णोध्धार व्हावा, व शंकराचार्य हे कलिसमुद्रांतलि बुडत्या हिंदुधर्माचें केवळ उद्धारक तारू होय ह्मणून पुढच्या सुधारणेच्या काळांत त्यांची अक्षय कीर्ति रहावी अशी परमेश्वराची इच्छाच नव्हती असें स्पष्ट दिसून येतें. अस्तु. हल्लीं हिंदु धर्म मलीन होत चालला आहे. व तो कलियुगाचा प्रादुर्भाव होय असें जुन्या लोकांचें घोषण आहेच ह्मणून ह्मणा किंवा विष्णु शास्त्री यांचे प्रशस्त शास्त्राधारावरून ह्मणा, पुनर्विवाहोत्तेजकपक्ष पुण्यांतलि प्रचंड लढाईनें फार निर्बल किंवा निःशेष झाला असें नाहीं; तसेंच त्याचें दुसरें एक मोठें कारण आहे तें हें कीं, तो दयाधर्म आहे. सांदांत पडून वाया गेलेल्या, दुर्नियतल्या सुखास मुकलेल्या, व तादितर पक्षीं दुष्ट पुरुषांनीं बहकविलेल्या, व त्यामुळें निरुपाय हात्साया जारकर्म, गर्भपात, बालहत्या इत्यादि महा पातकें करून बरोबरच्यारी जातिधर्मांत रहाणाऱ्या अशा लक्षावधि ब्राह्मण जातीच्या स्त्रियांत हा पुनर्विवाह मार्ग प्रचारांत आल्यास केवढा दयाभूत होणार आहे? याविषयींची कल्पना वाचकांनींच करावी ! गर्भपात व बालहत्या येणेंकरून हजारो जीवांची जी हिंसा घडते ती या उपायानें सर्वथैव वाचेल. स्त्रियांस संसारसुख मिळेल व ईश्वरानें त्यांस जन्मास घातल्याचें सार्थक होईल. ह्मणून या मार्गाची प्रवृत्ति अति अवश्यक आहे. व ती अल्पतः बरीच चालू आहे व टिकली आहे येणेंकरून भरवसा वाटतो कीं, कांहीं कालानंतर तरी हा मार्ग पुष्कळांत प्रशस्त वाटेल. व दयाळु परमेश्वर तसें करो.

एका वकिलावर कटाक्ष.

येथील वकील रा० जयराम गणेश याची सनद रद्द करण्याविषयीं स्मालकाज कोर्टाचे जडज क्या० मेंजिस साहेब यांनीं वरिष्ठास लिहिलें आहे पण तें प्रकरण कोणी ऐकेल तर वकील मजकुरावर केलेले दोषारोपण ह्मणण्या सारखें मजबूद आहे असें त्याला वाटणार नाहीं, पण न्यायाधिकाऱ्याची नजर तशी झाली त्याला उपाय नाहीं. पांडू नावाच्या तेल्यानें वर्धमानपुंसी याजवर दोन वर्षांपूर्वीं गहाण दिलेलें घर ताब्यांत घेण्याबद्दल २५०० रुपयांचा दावा केला होता त्यांत तो हरला' पुढें त्यानें अपील केलें व तें जिंकिलें त्यावर स्पेशियल अपील रेसिडेंट साहेबाकडे झालें त्या प्रसंगीं गहाण कहाणाच्या वहिवाटीच्या तपासाकरितां स्पेशियल • पील उमरावतीस कमिशनर साहेबाकडे आलें होतें त्या वेळीं तेथें वर्धमानपुंसी यांनीं जयराम गणेश यास पुरावा गुदरण्याचे कामीं वकील नेमलें होतें. पुढें पांडूनें रे० अ० चा फैसल होण्यापूर्वीं एक फारकतनामा लिहून दिला कीं मी घर संबधांतला आपला हक्क सोडून दिला. माझा खर्च मी सोसतो व तुमचा तुह्मी सोसावा. व तो घेऊन वर्धमान यानें राजिनामा दिला. आतां पांडूची त्या मुकदम्याच्या संबधानें स्माल काज कोर्टांत फिर्याद केली कीं वर्धमानपुंसी यानें ४०० रुपये देण्याचें मला कबूल केल्यावरून मी फारकत दिली व ती लिहिते वेळेस वर्धमान यानें ४०० रुपये रोख जयराम गणेश याजपाशीं मजला देण्याकरितां अमानत ठेविले. फारकत राजिष्टर झाल्यावर त्यांनीं ते मला द्यावे असा करार झाला होता [illegible] प्रमाणें मी फारकत राजिष्टर करून देऊन जयराम गणेश यांस रुपये मागितले [illegible] त्यांनीं आजपर्यंत चाळवा चाळव केल्या वरून ही फिर्याद केली आहे तर सदर्हु रुपये ४०० व व्याज ९० रुपये खर्चा सुद्धां देववावे.

जयराम गणेश याचा जबाब असा कीं रुपयांचा ठराव मुळींच झाला नव्हता व रुपये मजपाशीं ठेविले नव्हते. तसें [illegible] सतें तर फारकतनाम्यांत व राजिनाम्यात ती गोष्ट आली असती व या गोष्टीचे पुराव्याकरितां त्यानें साक्षिदार दिले [illegible]

वर्धमानपुती सावकार याचीही साक्ष आहे व तो ह्मणतो कीं रुपयांविषयीं कांहीं ठराव झाला नव्हता व मी जयराम गणेश यांकडे रुपये ठेवले नव्हते. वादीतर्फे रा० बाळकृष्ण विनायक वकील याची साक्ष आहे त्यानें लिहून दिलें कीं जयराम गणेश यांनीं ४०० रुपये आपणाकडे अमानत घेतले. व तें अमुक सावकाराच्या दुकानाहून वर्धमान यानें त्या दिवशीं आणविले होते व त्याप्रमाणें त्या सावकाराच्या वहींत ४०० रुपयांची रक्कम निघाली एवढ्यावरून न्यायाधिशास असें वाटलें कीं वादीची गोष्ट खरी आहे, त्या गरीबाला वकिलानें बुडाविलें आहे. जयराम गणेश यांची अर्जीची तक्रार होती कीं वर्धमान यानें ज्या सावकराच्या दुकानांतून ४०० रुपये आणिले त्याच सावकाराकडून त्या तारखेच्या मागें व पुढें कित्येक वेळां चार चारशें व दुसरे हजारों रुपये आणिलेले आहेत सबब हे रुपये याच कामाकरीतां आणिल्याचें प्रत्यक्ष शाबीद झालें पाहिजे. तसेंच वर्धमान याच्या त्यावेळच्या वह्या मुंबईस आहेत त्या आणवून ही रक्कम देण्याची अगर मुंबईस कमिशन पाठविण्याची तजवीज झाली पाहिजे पण हे दोन्ही प्रकार मेजिस्त साहेबानीं मनांत न आणितां जयराम गणेशाविरुध्ध फैसल केला व अलाहिदा त्यांचीं सनद रद्द करण्याविषयीं शिफारस केली आहे.

आतां सदरीं लिहिलेला प्रकार खरा असेल तर त्यावरून वकिलावर एवढा कडाका गुजरणें रास्त दिसत नाहीं ह्मणून वरिष्ठ अधिकारी याविषयीं विचार करतील असें आह्मी इच्छितों.

वऱ्हाड

कपा० बुलक साहेब अकोल्याचे डिपुटी कमिशनर हे कापशीस आहेत व तेथें वाशिमचे डिपुटी कमिशनर व इकडील कित्येक असिस्टंट कमिशनर मिळून नाताळच्या सणाचा उत्साह चालू आहे.

मि० नौलिस साहेब अकोल्याच्या स्मालकाज कोर्टाचे जडज मराठी भाषेचा अभ्यास ह्मटून करीत आहेत. त्यांची येत्या आठवड्यांत इलिचपुरास परीक्षा होणार असें समजतें.

डाक्टर सिंक्लेर साहेब या सुटींत अजिंठ्याची लेणीं पहावयास गेले आहेत.

मुंबई इलाख्यांतील लोकलफंड इंजिनीयर यांस कांहीं विशेष काम नसल्यामुळें एक्झिक्युटिव इंजिनीयरच्या हाताखालीं त्यांत असिस्टंट देऊन लोकलफंडखातें कमी करणार. वऱ्हाडांतही याप्रमाणें व्हावें अशी टाइम्समध्यें आह्मी एकाची शिफारस वाचली.

शाळाखात्यांतील मास्तर लोकांची अक्षरें चांगलीं नसतात तीं त्यांनीं सुधारावी याबद्दल सर्क्युलर झालें आहे.

उमरावतीस वक्तृत्वोत्तेजक सभेचा समारंभ कालपासून सुरू झाला. त्या करितां अकोल्याहून बरीच मंडळी गेली आहे.

नांदुऱ्याची खबर मसजतें कीं रा. रा. बापुजी रंगनाथ एकस्ट्रा असिस्टंट कमिशनर यांनीं तेथील शाळेची परीक्षा घेतली व मुलांचा अभ्यास चांगला चालला आहे असें पाहून खुशी झाले व दोन रुपयांची मिठाई वाटली. माजी मास्तराच्या वेळेपेक्षां रा. रामचंद्र यशवंत गोडबोले यांनीं शाळा सुधारली असें समजतें.

शुक्रांचे सूर्यावरील ग्रहण गेल्याबुधवाऱ्च्या मागिल बुधवारीं झालें तें अकोल्यास बहुतांनीं भिंगानें व कित्येकांनीं दुर्बिणीनें पाहिलें. आकाश निरभ्र होतें व बारकाव्यानें ज्यांनीं ज्यांनीं पाहिलें त्यासर्वांनां भिंगांतून डाळी एवढा व दुर्बिणींतून चवलीएवढा सूर्यावर डाग दिसला. उमरावतीस हें ग्रहण दिसलें नाहीं असें प्रमोदसिंधूंत लिहिलें आहे.

तारिख ४ डिसेंबर १८७४ रोजीं थुगाव प्रगणें उमरावती येथील विठू माळी याजला कोणी दुष्टानें पूर्णा नदीचे काठावर त्याचेच पागोट्यानें त्याचे दोन्ही हात बांधून गळा दाबून व दगडानें डोकें वगैरे अवयव ठेंचून मारून टाकिलें. त्याजपाशीं १६ रुपये मात्र होते.

तारीख ९ डिसेंबर रोजीं बिसन वल्लद भगुतसिंग मुलगा वय वर्षें ८ याजला जानु वल्लद नटवाजी माळी यानें बाडींत नेऊन त्याला ऊस देऊन व लालूच दाखवीत एका जवारीचे शेतांत नेलें. तेथें त्याला गळा दाबून तोंड ठेचून जीवें मारिलें. या मुलाचे अंगावर ५२। रुपयाचे डागिने होते. जानु व बिसन हे उभयतांही थुगावचेच रहाणारे आहेत.

याप्रमाणें दोन दिवसांत दोन खून एकाच गावांत झाले व त्यांतही आश्चर्याची गोष्ट इतकी कीं, ज्या जागीं वर लिहिलेले दोन्ही खून झाले त्या जागेच्या मधोमध मि० डनलप साहेब असिस्टंट कमिशनर हे उतरले होते व प्रथमचा खून त्यांचे तंबूजवळ २०० कदमांवर ईशान्येस झाला व दुसरा पश्चिमेस ५०० कदमांवर झाला. जानु माळी याला पोलिसानें धरून डनलप साहेब माजिस्त्रेट यांजकडेस नेलें त्यांनीं त्यास सेशन कमीट केलें आहे.

दुसरे ह्मणजे विठूचे खुनाचा तपास पोलिस करीत आहे अद्यापि शोध लागला नाहीं.

मागाहून आलेल्या नोटिसा.

नोटिस — वेशमी जयराम वल्लद रामजी पोंडे रहाणार मौजे पळसो बुद्रुक यास खालीं सही करणार याजकडून देण्यांत येते कीं, तुझ्यापासून नंबर व बैल आम्ही खरेदी केले नसोन लक्ष्मण वल्लद मदनजी बढे याणें तुझापासून खरीदी केले. त्याजपैकीं राहिले रुपये २४ चा तुमचा आह्माकडेस हवाला दिला कीं, तुझापासून नंबराचा वर्ग करून घ्यावे मंतर तुह्मास २४ रुपये नक्त द्यावे. त्याप्रमाणें आम्ही अकोलें येथें कांहीं खासगी कामाकरितां आलो त्या वेळेस आपण आह्मास वर्ग करून घेतल्याचें सांगितलें तितक्यांत तुमचा भाचा विठोबा यानें तुह्मास फंदानें सांगितलें कीं रुपये २४ मागावे नंतर वर्ग करून द्यावा. तेव्हां आह्मापाशीं रुपये नसल्यामुळें आम्ही गावास आलों नंतर तुम्ही वर्ग करून दिला नाहीं सबब तुमचे २४ रुपये आह्मापाशीं अमानत आहेत. तर आतांही वर्ग करून देऊन आपले रुपये २४ घेऊन जावें. दुसरें आपण विठोबा बढे याचे नादीं लागून अशी खोटी नोटिस दिली याजबद्दल कायद्याप्रमाणें तजवीज केली जाईल. सदर्हू आपले रुपये २४ आहेत ते ही नोटिस पावल्यापासून आठ दिवसांचे आंत वर्ग करून द्यावा; आणि रुपये घेऊन जावे. असें न केल्यास नोटिशीचे खर्चासुद्धां वसुलांत आणण्याची तजवीज केली जाईल. कळावें. तारिख २५ डिसेंबर सन १८७४ इसवी.

[सही] वामनराव गोविंद
दस्तुर खुद.

नोटिस—वेशमी विश्वनाथ बिन सखाराम भट जोशी रहाणार पेठ मूर्तिजापुर यासी खालीं सही करणाराकडून नोटिस देण्यांत येते कीं आमचे रुपये तुह्माकडे सन १२८३ फसली सालीं हिशोब रुजू होऊन निघालेले खालीं लिहिलेप्रमाणें.

१६८ आमचे मकान आपणें भाड्यानें दरमहा २ रुपये प्रमाणें घेतले ते त्याचे महिने ८४

२५० सालीन्याबद्दल रुपये ५२० पैकीं वजा किरकोळ खर्चाबद्दल २० वजा जातां बाकी रुपये ५०० त्याचा निमे हिस्सा २५० रुपये

१५० आह्मी आपणास इनाम ५० रुपये सालाप्रमाणें लाविला त्याचे आमचे हिश्याचे २५ रुपये साल प्रमाणें [illegible] रुपये १५०

५६८ [illegible]

येणेंप्र[illegible] पवाळीचा [illegible] दिले नाहींत [illegible]ण्यांत येते कीं हे [illegible]ांत आदा करावे न के[illegible] कोर्टांत फिर्[illegible] सुद्धां एकदम पै[illegible] तारिख २४ माहे डिसेंबर [illegible]

(सही) दामोदर भवानीशंकर [illegible]
पेठ मूर्तिजापूर दस्तुर खुद.

नोटिस—— दतू वल्लद पुंजाजी कोमाटे रहाणार आंबेटाकळी तालुके बाळापूर यास भोनी मर्द दतू कोमाटे इजकडून नोटिस देण्यांत येते कीं तुझें माझें लग्न झाल्यास अजमासें १५ वर्षें झालीं तेव्हां मी अज्ञान होते. हल्लीं मला कळूं लागल्यास ८ वर्षें झालीं तेव्हांपासून पाहाते तों तुला पंडुरोगाची छाया आहे, यामुळें तुजपासून माझा संसार धड भला होण्याची मुळींच आशा नाहीं. त्यातून माझे बापानें दोन तीन वेळां मला तुजकडे आणून घातलें होतें पण तुह्मी लागलीच मला विदा करित होता त्यामुळें इतकी वर्षें मी बापाचेच घरीं आहे व असेंच यापुढेंही दुनियेच्या रीतीस विरुद्ध आहे सबब या नोटिशीनें तुह्माला कळविते कीं नोटिस पोचल्यापासून १५ दिवसांचे आंत लग्नाचा हक्क सोडल्याबद्दल फारकत पाठवून द्यावी. सदर मुदतींत तुह्मी फारकत न दिल्यास कायदेशीर रीतीनें मी तुमचा हक्क रद्द करून गंधर्वाचा दुसरा घरठाव करीन हें तुह्मांत आगाऊ कळविलें आहे इतक्या उपर करणें तें करावें तारिख २३ माहे डिसेंबर सन १८७४ इसवी

(सही) भोनी मर्द दतू कोमाटे
रहाणार आंबे टाकळी.

नोटिस – गोपाळराव केशव देशपांडे प्रगणे अडगाव तालुके अकोट यांस.शिवलाल हजारीमल मारवाडी वहिवाटदार जयनारायण दु० असिरगपुर प्रगणें पंचगव्हाण तालुके अकोट जिल्हे अकोलें याजकडून देण्यांत येते कीं, आमचे रुपये तुह्माकडे येणं ९०० अक्षरी नऊशें हे रुपये सालबंदीनें देण्याचा ठराव तुह्मी केला असून दरसाल १५० रुपये प्रमाणें देऊ ह्मणून दस्तवजांत लिहून दिलें आहे. व १२८१ १२८२, व सन १२८३ असे तीन सालें बंदीचे रुपये ४५० अक्षरी साडेचार शें याचा करार होऊन गेला परंतु रुपये दिले नाहींत. यास्तव ही नोटिस देण्यांत येते कीं, आजपासून एक महिन्यांत सदर्हू रुपयांचो आदाई तुह्मी आमची करून द्यावी आणि सदर्हू मुदतींत रकमेची अदाई न झाली तर आम्ही सिरस्त्याप्रमाणें योग्य कोर्टांत फिर्याद घेऊन [illegible] चे खर्[illegible]ां रुपये [illegible] २५ माहे दि[illegible]सवी.

[illegible] हजारीमल मारवाडी
[illegible] जयनारायण दस्तुर खुद.

वर्तमानसार

बडोद्याचे हुशार दिवाण मि० दादाभाई नवरोजी यांनीं राजीनामा दिला अ[illegible] वर्तमान आलें आहे. यावरून आह्माल[illegible] [illegible] वाईट वाटतें.

[illegible] रेलवेनें स्टेशनावरून भं[illegible] [illegible]ले आहेत.

[illegible]टीचें कानव्होके[illegible] ज[illegible] आहे.

कलबुर्गे येथें या [illegible] असतो. त्या करितां [illegible] या वर्षीं मोठी खटप[illegible] तऱ्हेचा आपल्या दे[illegible] हाशील आपण देऊ[illegible] ला आहे व लोकां[illegible]ांनीं दिलें आहे.

इंदुरचे होळक[illegible] भेटावयास जाणार आहे[illegible]

म्हैसूरच्या टिपुसुलतानाचे नातु फरुकशा हे गेल्या बुधवारीं पुणे येथें आले आहेत.

होळकर सरकारांचे थोरले चिरंजीव मुंबईस आले आहेत. ज्ञा. प्र.

हल्लीं दिलेले कंत्राटांची मुदत सपतांच ग्रेट इंडियन पेनिनसुला रेलवे खात्यांतील रेलवे मार्फत स्टेशनावरून माल पोंचविण्याचें जोखम मुळींच काढून टाकावें असा सदरहू कंपनीचे यजंटाचा बेत आहे.

हिंदुस्थान व यार्कंड यांचे दरम्यान मार्ग सुरू केला असतां व्यापारास फार सोईवार होईल अशी डगलस फोरसीय यांची खात्री झाल्यावरून नेकनामदार गवर्नरजनरल यांची स्वारी काश्मीरचे महाराजांकडे सदरहूबद्दलचा ठराव करण्याकरितां जाणार आहे.

लाहोरास एक कौशल्यशाळा स्थापन करण्याबद्दल हिंदुस्थानचे स्टेट सेक्रेटरी यांची मंजुरी मिळाली.

कलकत्त्यांतील ब्राह्मोसमाजांतील प्रसिद्ध धर्मोपदेशक व वक्ते बाबू केशवचंद्रसेन इंदुरास गेले असून तेथील छावणींतील मदरशांत २, इंदुरमदरशांत ३ याप्रमाणें त्यांचीं पांच व्याख्यानें झालीं. इंदूर मदरशांतील दोन व्याख्यानांस महाराज साहेबांची स्वारी गेली होती. शेवटचे व्याख्यानाचे दिवशीं महाराज साहेब यांणीं बाबू यांस शालजोडी व दुपेटा वगैरे मिळून भडीच हजार रुपयांची देणगी दिली.

बिलायतेस एका स्टेशनमास्तराचे नावाबर एक टोपली कोणी पाठविली. टोपली बंद केलेली होती. ती स्टेशनमास्तरानें उघडून पाहिली त्यावेळीं त्यांत एक जिवंत मूल आहे असें पाहून त्याणें ती टोपली सदरहू स्टेशनावरील एके हमालास न्यावयास सांगितली- हमालानें आंतील मन ८०रन पाहिलें तों त्या मुलाखालीं बिलेली यांची रकम त्या टोपलींत ठे- स्टेशनमास्तरांस..ली. ही बातमी त्या मालाकडे ती टोपली परत .. त्याणें त्या हतु हमालानें दिली नाहीं.

नेपाळी लोक बांबूपासून पातळ जातीचे कागद करूं लागले आहेत. नें. भो.

नवीन दररोजचें वर्तमानपत्र —"डेली हिटर" या नावाचें एक नवीन दररोजचें पत्र मुंबईंत निघणार आहे. या पत्रांत जाहिराती, बातम्या वगैरे घातल्या जाणार नाहींत. यांत मुख्यत्वें लोकव्यवहार, सरकारी, राजकीय, नीति व यद्वा अशा .. कारच्या विषयांवर लिहिलेले म.. ..कूर येतील असें ह्मणतात.

मुंबईच्या मा..

..कटच्या दगाबाजीनें पैसा .. बाबतींत बांदऱ्याच्या जनावरें .. माग्यांत कामावर असलेल्या .. खटल्याची चौकशी ठाण्याच्या फ..ास माजिस्ट्रेटांनीं करून नारायण जमादार यास १८ महिन्यांची सक्त मजुरीची टेप व ५०० रु० दंड, शेख हुसेन हवालदार यास १५ महिन्यांची व १०० रु० दंड, आणि बाकीच्या चौघा आरोपींस चार महिन्यांची टेप व प्रत्येकास शंभर रु० दंड याप्रमाणें शिक्षा झाल्या.

म्हैसूरचे महाराज युरोपियन लोकांची एक पलटण करणार आहेत.

जर्मनिया नावाच्या वर्तमानपत्राचे कर्ते जर्मन पार्लमेंटचे सभासद असतां त्यांजवर वर्तमानपत्रा संबंधी खटला होऊन एक वर्षाची शिक्षा झाली. इ. प्र.

जाहिरनामा.

विद्यमान दिपुटी कमिशनर साहेब बहादुर जिल्हा इलिचपुर—जाहिरनामा तमाम लोकांस कळविण्याकरितां प्रसिद्ध करण्यांत येतो कीं जिल्हा इलिचपुर येथील अपकारी कलाली अफू गांज्या विषयुक्त पदार्थ यांचा मक्ता तारीख १ एप्रिल १८७५ पासून तारीख ३० मार्च १८७६ पर्यंत बारामहिन्याचा लिलाव तारीख १३ जानेवारी १८७५ इसवी रोजीं दिवसा दहा वाजतां इलिचपुर येथें होणार आहे. ज्याची खुशी घेण्याची असेल त्यानें सदरहू तारखेस हजर व्हावें. मक्तयाच्या शर्ती आणि भक्याचीं गावें त्यावेळेस उघड रीतीनें वाचून दाखविलीं जातील. मक्ता ज्यास घेणें असेल त्यानें २०० रुपये आगाऊ भरल्याबाचून बोलण्याची परवानगी मिळणार नाहीं आणखी माहिती पाहिजे असल्यास डेपुटी कमिशनर साहेबाचे हपिसांत मागितली असतां मिळेल. तारिख २ माहे डिसेंबर सन १८७४ इसवी

परशराम जगन्नाथ

शिरस्तेदार

जे. टी. बुशर्बी

दिपुटी कमिशनर

इलिचपुर.

जाहिरनामा.

विद्यमान डिपुटी कमिशनर साहेब बहादूर जिल्हे उमरावती—सर्व लोकांस कळविण्या करितां दिला जातो ऐसाजे उमरावती जिल्ह्याचा अपकारीचा सन १८७५, ७६ साला बद्दल ह्मणजे सन १२८५ फसलीचा लिलाव तारिख २० माहे ज्यानेवारी सन १८७५ रोज बुधवारीं उमरा.. येथें डिपुटीकमिशनरचे कचेरींत होईल.

..दस्त सालप्रमाणें यंदाही लिलाव पोलीस सरकलचे ..नेंच होईल व एतद्देशीय दारू .. अफू गांज्या विषयुक्त पदार्थ व .. असे प्रकारचे निरनिराळे गुत्याचे लिलाव होतील. लिलावाच्या शर्ती मामूल बहिवाटीप्रमाणें लिलावाचे पूर्वीं प्रसिद्ध केल्या जातील व ज्या ज्या ठिकाणीं दारूची व इतर अमली पदार्थांचीं दुकानें लावण्याचीं यांबद्दल यादी लिलावाचे दिवसापूर्वीं आठ दिवस डिपुटी कमिशनर कचेरींत प्रसिद्ध ठिकाणीं डकविल्या जातील कळावें ता० ३ माहे डिसेंबर सन १८७४ इसवी.

माधवराव हरी सहस्त्रबुद्धे

शिरस्तेदार

जे. एच. बर्न्स

एकस्ट्रा असिस्टंट कमिशनर

डिपुटी कमिशनर जिल्हा

उमरावती करितां.

लोहभस्म.

शक्ति वाढण्यावर.

खात्रीचें असल्यावरून सर्वांस सुचवितों कीं, हा लोह घेऊं लागल्यापासून सुमारें चौदा दिवसांनीं मनास हुशारी वाटूं लागते. हा चाळीस दिवस घ्यावा लागतो. अलिकडे मराठी औषधांचा भरवसा उडाला आहे, परंतु एक वेळां रोग्यांनीं हा घेण्याचें करावें. ज्याचे अंगांत शक्ति कमी झाली आहे व चेतना कमी आहे व तापांतून उठल्यावर व खोकलेकरी व ज्यास कफ पडत असतो त्यास या लोहाचा उपयोग चांगला होतो. हा घेण्याचा प्रकार— पहिलें अनुपान लागू पडण्यास चार दिवस घेण्याचें– आल्याचा रस संध्येचे पळीभर व मध अर्धीं पळी त्यांत घेणें. व पुढें खालीं लिहिलेले अनुपानांत जसें प्रकृतीस मानेल त्यांत घेणें. सकाळीं तूप मासे चार खडीसाखर मासे सहा व सुंठीची पूड गुंजा दोन या अनुपानांत घेणें; व संध्याकाळीं तोळाभर साखरेंत घेऊन त्यावर अतपाव पासून पावशेर पर्यंत दूध गाईचें अगर म्हशीचें तापऊन पिणें—अनुपान दुसरें— हिरडा, बेहडा व आवळकाठी या तिहींची पूड मासे दोन ही तूप साखरेंत कालवून दरएक वेळेस दीड दीड गुंज लोह घालून घेणें. (ज्याचा बद्धकोष्ठ असेल त्यास हें अनुपान) अनुपान तिसरें– खव्याची बर्फी तोळाभर त्यांत लोह दीड दीड गुंज घालून प्रत्येक वेळीं घेणें. अनुपान ४ थें– ज्यास कफ पडतो त्यानें मध सहा मासे व खडी साखर सहा मासे यांत घेणें यास पथ्य अगदी नाहीं. फक्त वर्ज विषय व जाग्रण. हा लोह वीस वर्षांचा जुन असून वे० रा० रा० दाजीबा वैद्य सासवडकर यांणीं केलेला आहे. किंमत दर तोळ्यास रुपये ३। पडतील. सदर्हू किमतीबद्दल रुपये "ज्ञानप्रकाश छापखान्यांत, रोख पैसा अगर टिकिटें पाठविल्यास लोह पाठविण्यांत येईल. हा बारा वर्षांचे आंतील मुलास देऊं नये. हा लोह हिवाळ्यांत घेण्यापासून उपयोग चांगला होतो.

सखाराम दामोदर

खेडकर वैद्य.

वऱ्हाडचा इतिहास

मराठे आणि निजाम यांची ह्मणजे

दुअमली कारकीर्द

औरंगजेब मरण पावल्यानंतर मराठे लोकांनीं आपलीं ठाणीं अधिक बळकट केलीं व सन १७१७ इसवींत फेरुकशहाचे सय्यद प्रधानांनीं दाक्षिणेंतील साडेसहा सुभ्यांची चौथ व सरदेशमुखी हे हक्क निमूटपणें मराठ्यांस दिले. पुढें सन १७२० त चेनकुलिचखान दाक्षिणेंतील बादशहाचा प्रतिनिधी यानें आपणास निजाम उलमुलुख अशी पदवी घेतली व बादशहाचे नावानें सयद प्रधान राज्यकारभार पहात होते त्यांच्या तर्फेच्या फौजेवर तीन वेळां हल्ले करून जय मिळविला. वऱ्हाडचा सुभेदारही निजाम उलमुलूख यास मिळाला. बादशाही फौजेशी निजाम उलमुलुखानें पहिली लढाई सन १७२१ त बऱ्हाणपुराजवळ केली, नंतर लवकरच दुसरी लढाई बाळापुराजवळ झाली, व तिसरी लढाई जिजमध्यें निजामास पूर्णत्वें यश आलें ती सन १७२४ चे आगष्ट महिन्यांत साखरखेलेंड येथें झाली व त्या दिवसापासून त्या गावाला फत्तेखेलडें असें नाव दिलें. हा गाव बुलढाणे जिल्ह्यांत आहे. या मितीपासून वऱ्हाडप्रांत आजपर्यंत हैदराबाद सरकारचे ताब्यांत आहे. या काळांत भोसल्यांनीं आपले कामदार साऱ्या वऱ्हाडांत ठाणीं करून ठेविले ह्मणजे फौजेच्या जोरानें गाव हस्तगत केले व निम्याहून अधिक वसूल केला आणि आपआपसांत वसूल करण्याचा हक्क आपणास असावा अशाबद्दल त्यांचीं भांडणें लागलीं, परंतु थोडे परगणे शिवाय करून हा सारा मुलुख निजामानें पेशव्यांचे दिमतीस दिला व आपण नावाचा राजा होऊन राहिला होता. असेही निजामाच्या दुर्दैवानें त्यावर प्रसंग आले होते. तरी मुलुखावरील त्याची सत्ता मराठेही नाकबूल करीत नव्हते.

परसोजी भोसले मराठ्यांचा एक सेनापति यास बरोबर फौज देऊन चौथ वसूल करण्याकरितां वऱ्हाडांत पाठविलें होतें तो सन १७०९ त इकडेच मरण पावला. व त्याचा मुलगा कानोजी यास त्याचें काम मिळालें. व तो प्रांतांत ठाणें करून राहिला परंतु सन १७३४ त रघूजी भोसला ज्यानें आपल्या घराण्याला स्वातंत्र्य मिळविलें त्यानें कानोजीचा मोड केला. आणि सन १७३७ त वऱ्हाड व गोंडवण या दोन प्रांताचा वसूल करण्याचें काम त्यानें आपणाकडे करून घेतलें, नागपुर आपले वसाहतीचें शहर केलें, व सन १७४९ त चंद्रपुराखालीं वणी परगणा होता तो आपले प्रांतास जोडून घेतला आणि देवगड व चंद्रपुर गोंड राजापासून बलात्कारानें घेतलें. पुढें सन १७५१त गाविलगडचा किल्लाही त्याचे स्वाधीन झाला. व याच वर्षीं गोदावरी नदीच्या काठापर्यंत साऱ्या मुलखांतून त्यानें खंडणी घेतली. आणखी असें दिसून येतें कीं सन १७४१ त जे खंडणीचे हक्क बसविले ते फक्त वऱ्हाडचे दाक्षिण दिशेचे भागांत मात्र लोकांस मान्य असून तेनियमित खंडणी देत होते. पण १७९९ त वऱ्हाडच्या पश्चिमेकडचा मुलूख पेशव्याला त्यास दिला तेव्हां रघुजी भोसल्यानें गोदावरीच्या काठचा मुलूख सोडून दिला व पेण गंगेच्या आलीकडे तो आला. सन १७९९ त निजाम अली हा नवाब होता त्यानें वाशिमाहून अकोल्यास येऊन हा गाव लुटला. जानोजी भोसल्यानें येऊन त्याला बऱ्हाणपुरापर्यंत मागें हटविलें परंतु तो पुन्हा आला व त्यानें लढायी केली व तींत बराच जय मिळविला-

(पुढें चालू.)

हें पत्र अकोलें एथें खंडेराव बाळाजी फडके यांचे वऱ्हाडसमाचार छा. छा. प्र.